

భారతి

జూన్

వ్యవస్థాపకులు
దేశాధ్యక్ష నాగేశ్వరరావుపంతులు
పెట:రూపాయిన్నర

1976

CI

భారతి

మా స స త్రి క

*

శివలెంకశంభుప్రసాద్

సంపాదకుడు

(1938-1972)

*

జూన్ 1976

సంపుటము : 53

సంచిక : 6

విజ్ఞానమేళన పోయిస్తోంది

2

D

5

విషయానుక్రమణిక

జూన్ 1976

కొత్తనెత్తురు గీలికావాలి	శ్రీ. శే. సూరలపాటి గంగాధరం	
బాంబు పేలుతుంది	శ్రీ. శే. నూతలపాటి గంగాధరం	4
సాహిత్యవ్యాప్తి: ప్రమాణాల పరిరక్షణ	శ్రీ లిరుమల రామచంద్ర	5
గాలంవేసే గాలులు	శ్రీ వేదుల శిరీష	
రంజనక్రియ	శ్రీ నాయుని కృష్ణమూర్తి	9
యుగకర్త: శ్రీ వీరేశలింగం	శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య	10
స్త్రీ	శ్రీ కొంపెల్ల రామకృష్ణమూర్తి	13
రససిద్ధి	శ్రీ పణతుల రామచంద్రయ్య	14
కాలం మారిపోయింది	శ్రీ కాశం నాగభూషణం	15
ఉదయించిన ఖడ్గం	శ్రీ మిరియాల రామకృష్ణ	19
కాకతి వీరరుద్రుని ఉత్తరేశ్వర రామకృష్ణమూర్తి	శ్రీ సి. సోమసుందరరావు &	
(శక సం॥ 1211)	శ్రీమతి ప్రతిభచిన్నప్ప	20
ఆత్మా-ఆవేశం	శ్రీ రామాచంద్ర మోహన్	38
నాకూ ఓ పునసుంది	శ్రీ వాడపల్లి విజయభాస్కర రామారావు	39
శాంతి !	డా. గంటి శ్రీరామమూర్తి	43
సంశోధిత మహాభారతము అప్పకవి పోరములు	కళాప్రపూర్ణ నిడదవోలు వేంకటరావు	44
మదర్ కరేజి	శ్రీ సోమసుందర్	53
కలగూర గంప		58
గ్రంథ విమర్శలు		61

కొత్త నెత్తురు గీతి కావాలి

కీ॥ శే॥ నూతలపాటి గంగాధరం

చిక్కలు రెక్కలు విప్పకున్నప్పుడు
భావాలు చీరలు విప్పకుంటాయి
భావాలు చీరలు విప్పకున్నప్పుడు
భాష బంధాలు తెంపుకుంటుంది. |

ఆవేశంలో - అన్ని రంగులూ తెగిపోయి
అందరిలోనూ అంతరాంతరాల్లో దాగిన
అచ్చమైన ఆదిమానవుని ప్రవృత్తి
వ్యభంగా దర్శనమిస్తుంది.

అన్ని తెరల్ని చీల్చి, అడుగు పాతల్ని పోల్చి
లోతులు చూడగల నైతిక నయనాలున్నప్పుడు
ఏ ఇజంలోనైనా నిజం ఖనిజం
నిజంగా, సహజంగా ప్రకాశిస్తుంది.

అంతస్తులూ, లభికారాలూ, లహంవారాలూ
అవాది-అంతరంగం నుంచి ఆవిర్భవించినవా?
భాషలూ, వేషాలూ, ద్వేషాలూ
వేసిన రంగు తెంతకాలం ఉంటాయి ?

ఒర నుంచి తీసిన కత్తి
కల నుంచి లేచిన కొవ్వల్ని
విడ నుంచి దూసిన గీత
చెమట నుంచి మెరసిన నీతి

ఇవన్నీ కావాలి సగ్గుంగా, ఉద్విగ్గుంగా!
గుండెల్ని చీల్చేది, గాయల్ని కాలేది
కలకాలం నిల్చేది, కన్నీళ్లని తుడిచేది
కొత్త నెత్తురు గీతి కావాలి!

బాంబు ప్రేలుతుంది

కీ॥ శే॥ నూతలపాటి గంగాధరం

బాంబు ప్రేలుతుంది-
ఇప్పుడో, మరుక్షణమో!

పేదనాళ్ల మాంసపు ముక్కల్ని
చెత్తురులో నంజుకుని,
దెలలేని వాళ్ల చెమట నీటిని
క్షణానికి గ్లాసెడు మధ్యంగా సేవిస్తూ,
స్వార్థం మత్తులో ఆనందంగా కేకలువేస్తూ,
విందు కుడుస్తున్న పగటి దొంగల బృందం మధ్యలో...

ముందు ముందుకు నడచే ప్రగతిరథానికి
అడుగడుగువా అడ్డుగర్రలువో?

ప్రజల్ని పాతమురికి గుండ్లలోకి నెట్టేస్తూ,
ప్రజా సారథులమనే కిరీటాలతో తిరిగే
బలిసిన పందికుక్కల బొజ్జల్ని చీల్చడానికి...

కాణం కదిలికను గుర్తించక
కుల్చిన రొమ్ముల కాగిళ్లలో
కంపును తింటూ, కంపును తాగుతూ
సోమరితనం ముస్తోలో మూలుగుతున్న
బురదగుంట పందుల దండల వెనక...

తప్పక బాంబు ప్రేలుతుంది
ఇప్పుడో, మరుక్షణమో !

సాహిత్యవ్యాప్తి:

ప్రమాణాలపరిరక్షణ

శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర

దేనికయినా ప్రమాణాలు వివరంగా కర్ర పట్టుకొని బెదిరిస్తే ఏర్పడేవికావు ఇది ఇలాగే వుండాలి అనే సుగ్రీవాజ్ఞలకు ఏదీలాంగదు. ఆలా లొంగేట్టయితే, ప్రపంచంలో ధర్మబోధ ఏంత జరిగినా, ఇంకా అన్యాయం ఎందుకుంది? మానవుడు రోజుకొక చట్టం చొప్పున ఎందుకు చేయవలసి వచ్చింది? వస్తున్నది? మనుస్మృతి మొదలు భీమస్మృతివరకు ధర్మశాస్త్రం ఎందుకు పెరగవలసివచ్చింది? కనుక ధర్మశాస్త్రాలు, దండనీతులు ప్రమాణాలను పరిరక్షించలేకపోవడం గ్రహించినట్టేగదా?

సాహిత్యం కూడ దీనికి అవవాదమేమీకాదు. దండరు విన్ను లక్షణాలు రచించి బంధించినా, ఏ రచనా ఆ బంధాలకు కట్టుబడలేదు. కావ్య ప్రయోజనం గురించికాని, కావ్యం నిలువలు గురించికాని వివరిమాటా నిలువలేదు. వివరిదీ ఆ పరాన్నమూ కాలేదు. ప్రమాణాలు, ప్రయోజనాలు పరస్పర సంబంధాలు గనుక ప్రమాణాలకు ముందు ప్రయోజనాలను గురించి ఉట్టంకిస్తాను.

“ధర్మార్థ కామమోక్షేషు చైవక్షణ్యం కలాపయ, కరోతి కీర్తిం ప్రతించ సాధుకావ్య నిషేవణమ్”

సాధుకావ్య సేవనం ధర్మార్థ కామమోక్షాలలోను, కళలలోను ఏది గ్రహ్యం, ఏది అగ్రహ్యం అనే వివక్షణతను, కీర్తిని, ప్రీతిని కలిగిస్తుంది—అనే భామహుని మాటను మనం చదివినప్పుడు, ఇవి సాధించడానికి మరొకటిలేదా?—అనే ప్రశ్న ఉదయిస్తుంది; దీనికి సాహిత్య దర్శనకారుడైన విశ్వనాథుడు.

“చతుర్వర్గ ఫలప్రాప్తిః వేదశాస్త్రేభ్యో నీరసతయా దుఃఖాదేవ పరిణత బుద్ధీనామేన జాయతే; పరమానంద సందోహ జనక తయా సుఖాదేవ సుకుమార బుద్ధీనామపి పునః కావ్యాదేవ.”

వేదశాస్త్రాలు నీరసమయినవి. వాటివల్ల కష్టంతో పరిణత

బుద్ధులైన మానవులు చతుర్వర్గ ఫలప్రాప్తి సొండుబుక్కారు. కావ్యాలు పరమానంద సందోహ జననాలు గనుక వాటివల్ల పాపరులకు ములభంగా చతుర్వర్గ ఫలప్రాప్తి కలుగుతుంది—అని సమర్థించాడు. అయినా విన్ను కావ్యాలు ఏందరి మనస్సును మార్చాయి? కావ్యాలే మానవుల మనస్సును మార్చేటట్లుయితే, ఒక్క కావ్యం చాలు.

తేర మతస్థులు అందంగా కావ్యాలు రచించి జనాన్ని తిప్పుకొంటారని భయపడి కాబోయి “కావ్యకాపింశ్చ వర్జయేత్” అని ధర్మశాస్త్రాచార్యులు శాసించారు! దీనికి సమాధానమన్నట్టుగా సేతుబంధకారుడు వాకాట ప్రవరసేనుడు ...

“పరివర్త్య విజ్ఞానం

సంభావిజ్ఞానం యశో, విన్యసంత గుణాః,

సువ్యయ సుపురుష చరియం

కిం తం జేణ నహరంది కవ్యాలాపాః.”

పరివర్తతే విజ్ఞానం,

సంభావ్యతే యశః, ఆర్జ్యంతే గుణాః,

శ్రూయతే సుపురుష చరితం,

కిం తం యేన నహరంది కావ్యాలాపాః.”

విజ్ఞానం పుద్గి పొందుతుంది; కీర్తి వ్యాపించి గౌరవం కలుగుతుంది. గుణాలు పొందవచ్చు. సత్పురుషుల చరిత్రలు వినిపిస్తాయి. కావ్యంకు ఆ కృష్ణం కానిది ఏమిటి?—అని అన్నారు. ప్రవరసేనుడు కావ్యాన్ని మైత్రితో పోల్చి మైత్రీని చివరంటా నిలుపుకొనడం ఏలా సాధ్యంకాదో, కావ్యాన్ని మొదటినుంచి చివరిదక నిర్వహించడం సాధ్యంకాదన్నాడు.

“అహినన గాయరద్వా

చుక్కల్ని ఏను విహడిత పరిట్యాయా

మైత్రి ఆ పముహూరసి ఆ
జీవ్యోధుం హోష దుక్తం కవ్యకథా
అభినవ రాగారబ్ధా
చ్యుత స్థలితేషు విఘట్టిత పరిస్థాపితా,
మై తన ప్రముఖ రసికా
నిర్వోధుం భవతిదుష్కరం కావ్యకథా."

ఇక ఆనందవర్ననాచార్యుడు ధ్వని అనే అపూర్వ ఆలోకం-కాంతి

"ప్రతియమానం పునరన్యదేవ
వత్స్వస్తి వాణీషు మహాకపినామ్,
యత్ ప్రసిద్ధావ యవాతిరిక్తం
విభాతి లావణ్య మివాం గనానామ్."

లలనల దేహంలో ఆవయవాతిరిక్తమైన, అవయవ సౌష్ఠ్య
వాదులకుమించిన లావణ్యం మినమినలాడుతున్నట్లు మహాకవుల వాక్కు
లలో పదపదార్థాతిరిక్తమైన మరొక అర్థం భాసిస్తుంది అని అన్నాడు.
"కావ్యార్థ వివేకోయోయం చేతశ్చమత్కృతి విధాయి...నప్రదయో
దయలాభంచ." కావ్యార్థ వివేకమనేది చేతశ్చ మత్కృతి విధాయి-
మనోవికాసం కలిగించేది.. దీనివల్ల ప్రహృదయులు ఏర్పడడమనే
మరొకలాభం-అనీ అన్నాడు ఆనందవర్ధనుడు.

అభినవగుప్తాచార్యులు కావ్యాలకు ప్రీతి ప్రధానమని, ఇదే
నేదాదులను కావ్యంనుంచి విడదీసే టటువంటిదని, ఆ ప్రీతి అనేది
ఆనందమేనని అన్నారు.

ఇక మమ్మటాచార్యుడైతే బండగా కావ్య ప్రయోజనాన్ని
ఇలా వివరించాడు :

"కావ్యం యశస్వీర్తకృతే
వ్యవహారవిదే, శివేతర క్షతయే,
సవ్యః పరనిర్వృతయే
కాంతాసమ్మితతయోపదేశయుజే,"

కావ్యంవల్ల కీర్తివస్తుంది. డబ్బువస్తుంది. వ్యవహారజ్ఞానం
లెలుసు కోవచ్చు. అమంగళం నిహతమవుతుంది. వెంటనే ఇతరులను
సంతోష పెట్టవచ్చు. కాంత చెప్పినట్లుగా ముచ్చటగా చెప్పవచ్చు -
అని. పాపం! ఇతనికి కీర్తి, డబ్బు ప్రధాన ప్రయోజనాలయాయి.

ఇక, సర్వమూ రసదృష్టితో చూచిన జగన్నాథ పండితుడు
"వాక్యం గసాత్మకం కావ్యం"-రసాత్మకమైన వాక్యమే కావ్యం-అని
నిర్వచించారు.

ఇక పాశ్చాత్యుల భావాలు చూద్దామా, ప్రాచ్యుల భావాలతో
అవి సరిసమానంగానే కనిపిస్తాయి: -

కేవలం ఆనందమే కావ్యప్రయోజనం - అంటాడు కేన్సల్
వెల్టా.

ఆనందకరమైన బోధే కావ్యప్రయోజనం - అంటాడు
స్కొలిజర్.

ఉపదేశించడం, ఆనందించడం, ఆనందపరచడం కావ్య
ప్రయోజనాలు-అన్నాడు ఫిరిసిస్టీ.

ఆనందం ముఖ్యప్రయోజనమని, ఉపదేశం ఆనుషంగిక
ప్రయోజనమని అంటాడు జాన్ డెయిదెన్.

అపొదకరంగా ఉపదేశించడమే కావ్యప్రయోజనం-అంటాడు
డాక్టర్ జాన్సన్.

ఆనందం ఏర్పడు కావ్యాన్ని వెన్నాడుతూ ఉంటుంది-
అంటాడు షెల్లీ.

విజ్ఞాన వినోదాల సమ్మేళనం కావ్యప్రయోజనం-అన్నాడు
మోరెస్.

ప్రాచీన ప్రాచ్య పాశ్చాత్య లాక్షణికులందరూ లలితకళలు
స్వయం భువులని; అవి సంఘాన్ని తీర్చిదిద్దుతాయని భావించడంవల్ల
ఈ లాటి కొలబద్దలు చాచి, ప్రయోజనాలకోసం, ముఖ్యాల నిర్ణయం
కోసం ప్రయత్నించారు. ముఖ్యంగా ప్రాచ్యులు శబ్దాన్ని బ్రహ్మగా
భావించేవారు గనుక, ధ్వనిని-రస స్వరూపమయిన ధ్వనిని సాక్షాత్తు
పరమాత్మగానే భావించేవారు గనుక, ధ్వని ప్రతీయమానమవుతుందని,
శబ్దంవల్ల-కావ్యంవల్ల కలిగే ఆనందం బ్రహ్మనంద సబ్రహ్మచారి
అని ఏమిటేమిటో చెప్పారు. బ్రహ్మనంద స్వరూపం తెలియడానికి
మనం తెత్తిరీయోపనిషత్తు ఆనందవల్లిలోని వాక్యాలు చూద్దాము:-

"యువా స్సాత్పాధుయువా అధ్యాయకః, ఆశిష్టో దధిష్ఠో
బలిషః. తస్యేయం ప్రధీవీసర్వావితస్య పూర్వాస్యాత్. స్వషోమానుష
ఆనందః." ఒక యువకుడు ఉన్నాడనుకొందాము. అతడు మంచి
యువకుడు; బాగా చదువుకొన్నవాడు; అతడు ఉత్తమగుణవంతుడు;
చాలా మరుకైనవాడు; దృఢసంకల్పుడు; ఆ సంకల్పాన్ని ఆచరణలో
పెట్టగల బలంకలవాడు; దృఢగా తుడు; అలాటివానికి సమస్త
సంపదలతో నిండిన ఈ భూమి అధీనమయి ఉండనుకుందాము.
అప్పుడు, అలాటివానికి కలిగే ఆనందం మూనుషానందం - ఇలాటివి
ఎన్నో వేలయితే బ్రహ్మనందమవుతుంది.

వీరు కావ్యాత్మకు ఏరూపంలో నిర్వచించినా, కావ్యప్రయోజనం ఏమని చెప్పినా భగవత్ప్రభావమైన శబ్దం సంఘాన్ని, మానవుణ్ణి మార్పుతాయని నమ్మినవారు గనుక, ఆత్మసద్భావరాన్ని ప్రతిదానికి అన్యాయంచడానికి ప్రయత్నించి, కళాస్వరూపావిర్భావ రహస్యాన్ని విస్మరించారు.

నిజానికి, కళ సంఘాశ్రయమేకాని, సంఘరసకం కాదు. సంఘం - లేక సమాజం మారుచున్నకొద్దీ, దాని అవసరాలకొద్దీ కళలు ఏర్పడుతాయి. రూపుదిద్దుకుంటాయి. సమాజంలో ఏర్పడిన నీతిగాని, వ్యవస్థగాని ఏకారణంవల్ల మారినా దానినిబట్టే కళలు తీగలు వాగుతాయి. మనిషి, మనసు వికసించడంలో అవిర్భవించిన చివ్వి గనుక కూడు గూడు కూడుంలో మాత్రమే సంప్రప్తిసదాని సహృదయులైన వారికందరికీ లెము. ఉదాత్తభావాలు, ఉత్తమ సాధనాలు లేనప్పుడుగూడ మానవుడు తనకు లోనిన రీతులలో చేడ్కిన జేగురుమట్టిలో ఏవేవో స్వరూపాలు గీడుకొన్నాడు; ఏవేవో కూని రాగాలు తీసుకొన్నాడు. అదే మానవజీవి మనస్సులోని కళాత్వశక్తి. ఈ కళాత్వశక్తికు పరమావధి ఆనందం సొందడం. తన సుఖమయ జీవితానికి భౌతికమైన వస్తు సముదాయాన్ని సృష్టించుకొన్నట్లే, ఆనంద సందాయకమైన కళను సృష్టించుకొన్నాడు. ఆనందమిచ్చేది సొందర్యం. సొందర్య సందాయకం కళ. దీనినే మిరుదు రాంథట్ల చ్చిష్ణుమూర్తి 'జగత్తును సొందర్యదృష్టితో దర్శించి సుందరంగా చిత్రించేది కళ అని సూచించిరెచాడు. మానవుడు తన అవసరాలు తీరిన తర్వాత, జగత్సొందర్యాన్ని అవగాహన చేసుకొని ఆ జగత్తును సుందరంగా మార్చడానికి ప్రయత్నిస్తూనే ఉన్నాడు. ఈ ఆనందాన్ని సమకూర్చేది, అతని మనుగడకు అంబన మైనది సమాజం. మానవుడు వ్యష్టిగా ఏమీ చేయరెడు. సమాజం బవనది; నిరంతర ప్రవాహశీలం.

ఈ సమాజంలోని మార్పులను, విలువలనుబట్టే తక్కిన కళలలాగే సాహిత్యమూ పుడుతుంది. అది లపారుచుమేమికాదు. మానవుడు సుఖమయజీవితం గడవడానికి కొన్ని నిత్యమైన విలువలు-నిత్యమనదంకంటే విలువలు అందాము-ఏర్పడుతాయి; మానవుని మానవుడుగా చూడడం, నిజం చెప్పడం-ఈ నిజానికి విన్నో నిర్వచనాలున్నాయి-పంటివి. ఇవి సంఘంలో ఒక వ్యష్టిత బీజితం. సువ్య వ్యష్టిత బీజితం సాగించడానికి అవసరాలు. మంచి, చెడూ అనెవి నిరంతరం సంఘర్షిస్తూ సమాజంలో మార్పులకు కారణమవుతాయి. ఇవి కళాకారుల చేతుల్లో సుందరరూపం దిద్దుకుంటాయి. ఒకప్పుడు అన్న మరణిస్తే, అన్నభార్యను తమ్ముడు పెద్దాడే వ్యవస్థ ప్రజలంగా ఉండేది. ఇది కాలాను గుణంగా జగుప్పాకరమైంది. దార్శనికులు దీనిని ఖండించారు, దానితో అన్నభార్యకు సంఘంలో తల్లిస్థానం ఏర్పడింది. దానితో నూతన నీతి ఏర్పడింది. దాని వైభవ వర్ధనమే వార్మికి రామాయణం. ఈ నూతనరీతి వార్మిప్రసజ్ఞంకాదు. వార్మికి అంతగా చెప్పిన రామాయణం ఉత్తరభారతంలో-ఎందుకుదేవమంతా ఎంత పచారంలోఉన్నా, కిందికలాలవారిలో అన్న మరణిస్తే, తమ్ముడు అన్న భార్యను పెద్దాడే వ్యవస్థ ఇంకాపోలేదే?

కర్మకాండపై జగుప్పకలిగింది. వర్తవ్యవస్థపై తీరుగుబాటు చెలరెగింది. కొందరే ఉత్తములా? తక్కినవారు అధములా? - అనే ప్రశ్నలు సమాజంలో పెల్లుబికినవి. ఆస్తికూలగుంటనంలో జరుగు తున్న అన్యాయాలకు జనం గుండె మండింది. ఈ మంటల్లో ఆస్తిక విందినవాడు సిద్ధార్థుడు. అతడు తన ఆచరణలో నూతనమార్గం చూపాడు. ఆ మార్గ దీధిరుల ప్రవాహమే సొందర సందం కావ్యం.

ప్రపంచంలోగాని, మనదేశంలోగాని ప్రవర్తిల్లిన ఏ ఉద్యమాన్ని పరిశీలించినా, తదనంతర కళారీతులను పరిశీలించినా సంఘం మార్పులకు సాహిత్యం అనుసరిస్తూ వచ్చిందనే సృష్ట మవుతుంది.

పూర్వం ప్రజలకు కనడం పరమార్థం. ప్రజలలోని గృహ మేలులయ్యేవారు. "దశాస్యాన్వాన్ పుత్రానాద్యేహి పరిమేచాడు కృధి"- ఏవి మందినికని, భర్తను పదకొండవ వానిగా చేసుకో - అని వివాహ మంత్రాలు అశీర్వదిస్తాయి వధువును. ఈ సంఘాచారం రమ్యం శంలో సుందరరూపం ధరించింది. దివిపుడు సంతానంకోసం పదిర పాట్లు నేడు మనం శత్రువుకుకూడ కోటం. పాతసాహిత్యంలో సంతానంకోసం, సంతా సాధనంకోసం ఒకింటిని సొందర్లం అంతా ఇంతా కాదు.

కాని, నేడు సంతానంవచ్చు. "రెండు మేలు, మూడువలు"

1 పూర్వం నిష్క మానవునికి పరమాయుధం. అది అర్చి పక్షి, అ సుంచి రక్షించే దిక్కు, దైవం. యజ్ఞానికి పురోహిత స్వరూప. అదే హోర. అదే దేవ ఋచ్చిక్కు. నిష్క రెయిండు మనుగవ అసాధ్యం. ఇప్పుడూ అంటే. కాని, ఇప్పుడు వంట చార్పులకు, రచ్చిల వాటికి అత్యవసరమనుకొంది. చూర మృగాలబారిసుంచి ఆత్మరక్షకు, శత్రువులపైదాడికి - మరెచ్చిటికో అగ్ని ఆధారం అన్యాయ. అని అప్పటి సంఘం అత్యవసర వస్తువు. కనుకనే అప్పటి సంఘంలోని భావాన్ని మధుచ్చందుడు...

"అగ్నిమీడే పురోహితం
యజ్ఞస్య దేవఋత్విజం
హోరారం రత్నధాతమం."

అని గొంలెర్చి ఉంటాడు-సం పదాయం ప్రకాశమైతే ఈ మంత్రాన్ని దర్శించాడు. ఇది మానవుని లొలి చంభరూపం; శీలకవి. దీనినిగురించి ఒక చిన్న అవాంఛర గాథ చెబుతాను. అండన్లో లొట్టి తొలుర దిక్కణ్ కనిపెట్టి నప్పుడు, దానిలో మొట్ట మొదటికెరిగా పెద్దనానిచో మాట్లాడిద్దా చునుకొని మాక్య ముల్లెను పిలిపించారట. కొత్తగా కనుగొన్న యంత్రంకదా! చాల పెద్ద పెద్దనారు సమా వేదానికి వచ్చారట. మాక్యముల్లె అగ్నిమీదే పురోహితం - అని ప్రారంభించారట. ఏవో పెద్దమనిషి అని పిలిపిస్తే బానిసలభాష మాట్లాడుతున్నాడే అని లందరూ ఈసడించుకొన్నారుట. అసాచు మాక్యముల్లె దాని పిచ్చితను వివరించి, మానవుని లొలి చువా గళం ఇదేనన్నాడట.

అనేది వేడు ప్రభుసమ్మితంగా ప్రచారమవుతున్నవాక్యం. “ప్రజయో హి మమష్యః పూర్ణాః” అనే వేదవాక్యం గతి ఎమైంది? సంతాన నిరోధం భూణపాత్యవంటిది. వ్యర్థంగా వీర్యపాతం చేయడం మహా పాపంకాదా! మరి కోటానుకోటి ప్రజలు ఈ పాపానికి ఒడి గడితే పాపఫలం ఎవరికి చెందుతుంది? సంఘంలో పూర్వం మహాపుణ్యం అనుకున్నవి వేడు మహాపాపంగా పరిణమించిందే! మరి సాహిత్య వేత్తలుగూడ వాటిపై కవితలు, నాటికలు, నృత్యనాటికలు, మహా కావ్యాలుగూడ వ్రాస్తున్నారే? అయినప్పుడు, ఈ కవుల క్రాంత దర్శిత్యం, నాయకత్వం ఏమేమయినట్లు? సంఘాన్ని మార్చగలిగినట్లా? సంఘం గాడిలోబడి కొట్టుకుపోయినట్లా? ఏది ప్రమాణం? ఏవరు ప్రమాణం?

కనుక సంఘంలోని పరిణామాలనుబట్టి, కళారీతులు అవిర్భవిస్తాయి. ఆ కళారీతులు లక్ష్మీనవారికి కొంత మార్గదర్శకాలు కావచ్చు; కాని, మరొక మహాద్యమం వచ్చినప్పుడు పాతవేషి నియనవు.

అయితే, రామాయణంవంటి వాటికి నేటికీ ఇంత ప్రాచుర్యం దిందుకు? - అనే ప్రశ్నఉంది. మానవుడు సమాజంలోని కొన్ని పరిస్థితులకు గురయి, ఆదర్శవాది అవుతాడు. లోకంలో తనవిదుట అన్యాయం జయించడం, న్యాయం పరాజితం కావడం చూస్తున్నాడు. కాని, అవశుడై ఏమీ చేయలేడు. న్యాయం జయిస్తే బాగుండునని అనుకుంటాడు. ఆదర్శంవైపు మొగ్గు తాడు. తనకు అనుకూలమైనది, తాను కోరినది ఏక్కడున్నా దానివైపు అగ్రులు చాచుతాడు. రామునివంటి కొడుకుండాలని ప్రతి తండ్రి కోరుకుంటాడు. సీత వంటి లోకోత్తర సుందరి, అడవులలోను అనుచారిణిగా ఉండగల విభ్రరం కలది, ఎన్ని ప్రలోభాలకైనా లొంగనిది అయిన భార్య అంటే ఎవరికైనా ఇష్టమే. పాపం పదమూడు సంవత్సరాలలోను ఆ యిల్లాలు కోరింది ఒక్కగా నొక్క జింకను!

అలాటి భార్యఉంటే ఎవరికి ఇష్టంఉండదు! ఇక రాముని వంటి భర్త కావాలని ఏ ఇల్లాలయినా కోరుకోదూమరి? సకలగుణ సంపూర్ణుడు, పుంసాం మోహనరూపుడు, అన్నిటికీ మించి మహా శూరుడు, శరణన్నవానిని మన్నించేవాడు, ఇలాటి మగనితో అడవులలో విహరించడం, విశ్చింతగా జీవితం గడవడం ఏమహిళ కోరదు! ఏ మహిళ గర్వించదు!

ఆదర్శమనేది అతిశయోక్తిగానే ఉంటుంది. లక్ష్యణుని విషయంలో వాల్మీకి ఈ ఆదర్శాన్ని మరీ ఆఘాయిత్యం చెప్పాడని అనిపిస్తుంది. “తమ్ముడూ ఈ నగలు మీ వదినవేమో చూడవోయ్!”

అని అడిగాడు రాముడు లక్ష్మణుణ్ణి.

“నాహం జానామి కేయూరే
నాహం జానామి కుండలే,
సూపురే త్యభిజానామి
నిత్యం పాదాభివందనాత్.”

“లన్నయ్యా, నాకు వదిన బాజబందులు తెలివు. చెవుల కమ్మలు తెలివు. నిత్యం పాదాలకు నమస్కారంచేయడంవల్ల లండెలు మాత్రం గుర్తు పట్టగలను-” అన్నాడట లక్ష్మణుడు.

సుగ్రీవునివంటి మిత్రుణ్ణి, ఆంజనేయునివంటి బంటునూ నా మటుకు నేను కోరుకుంటాను. నాకు సుగ్రీవునితో సరితూగే మిత్రులున్నారనుకోండి; అదే నాభాగ్యం! కాని బంట్లు మాత్రం లేరు.

లోకంలో ఏమి జరిగినా, తన భావనలోమాత్రం మానవుడు ఏవేవో కలలుగంటాడు. రచయిత, కళాకారుడు ఆకలలను సాంకేర్య దృష్టితో దర్శించి సుందరంగా చిత్రించినప్పుడు; తను అనుకున్నది ఎదుట ఈరూపంలో వచ్చిందిగా అని సంతోషిస్తాడు. తాను అన్యాయాన్నో, న్యాయాన్నో చేయలేడు; కనుకవివర్తనా చేసినా, చేసినట్లు కథవిన్నా అనందిస్తాడు. కళాకారుడుగూడ తను చిత్రించదలచినదానిని, సంఘంలోని సత్త్వో, అసత్త్వో, సమిష్టిగాచేసి చూపిస్తాడు. దానితో శ్రోత్రప్రేక్షక సాతకుల మనస్సు రంజితమవుతుంది. దీనిని నాట్య శాస్త్రజ్ఞులు లోకధర్మి, నాట్యధర్మి అన్నారు పారిభాషికంగా. నాట్యధర్మం రోక ధర్మానికి భిన్నంగా ఉంటుంది. దానితో ఆకృష్టపడవుతాడు. ఈవిధంగా మానవునికి ఆదర్శం ఇష్టం నిజానికి అదర్శం లేకపోతే మానవుడు ముందుకు పోవడమూ కష్టమే. ఈ అదర్శ వాంఛ ఏ రూపంలోనైనా ఉంటుంది. దీనిని పోగొట్టలేము. కనుక రామాయణంవంటి వాటికి ఏనాడూ ఆదరం ఉంటుంది; వాటి కళా వైదగ్ధ్యం లలాటది.

ఇంతకూ సాహిత్యంలో ప్రమాణాలనేవి సంఘాన్ని ఆశ్రయించే ఉంటాయని, సంఘంలోని మార్పుల ఆటుపెట్లకు మారుతూ ఉంటాయని చెప్పడమే నా ఉద్దేశం. ఏమి మార్పులు కరిగినా ఆదర్శమనేది జనానికి అకర్షకమని మరొకమార్లు చెప్పడం అసమంజసంకాదు.

(నల సంవత్సరం ఉగాదినాడు ఎగ్జిబిషన్ గ్రాండ్స్ సోలలో జరిగిన తెలుగు సాంస్కృతిక మహోత్సవాల గోష్ఠిలో ఎదిసిన వ్యాసం)

గాలంవేసే గాలులు

శ్రీ వేదుల శిరీష

నేను—

దివ్యంగా మెరుస్తూ గలాన్ని వేసే
దీపపు కనుపాపలను చూసి;
వాటి ఆసరాతో చీకటి నైజాన్ని
దాగిన ఆశల నిజాన్ని
తెలుసుకోవాలని,
రెక్కలు కదుపుతున్నాను.

వానీ !

ఆశయ ధృవాన్ని అందుకోలేక
ఆశల తీరాన్ని చేరనూలేక
కాలపువలలో చిక్కుకున్నా

జీవితపు గారడీలో ఇరుక్కున్నా

దారిచెన్నులు తోచక

ఉక్కిరి బిక్కిరి అవుతూ

ఉన్నచోటే వేదన పొందుతున్నా

నాదీపం వాలోకలవనన్నది

తన వెలుగులు వేరొకరి కన్నది

అందుకే ఇప్పుడు నేను ... —

నా కోర్కెల గాలుల్ని పోగు చేసుకుంటూ

పేడకలల నీడలలో —

ఇంకా ఆకల్ని కదుపుతూనే ఉన్నాను.

రంజనక్రియ

శ్రీ నాయుని కృష్ణమూర్తి

తాము నీచేలాంచలాన్ని కడసారి తాకినప్పుడు

అది యీ రాతిరంత నిడువున నిశ్చసించిందట

నా చేతి వేళ్లు చెప్పాయి;

విద్రతో మలచబడే రాతి

పీత్య ద్రోహానికి సమకట్టింది.

ఈ రాతి నన్నిలా గోడకానుకొని

గొంతుకూర్చోవేలా చేస్తోంది;

యంత్రంలాంటి విధి

మనమధ్య సముద్రాన్ని తవ్వడానికి

పలుగూ పాదా లెమ్మకమునుపు

నేనుకొన్నాను...

నల్లని ఏ కళ్లకు కాటుక దిద్దుతూ

ఒకరాత్రి గడిపి వేయాలని

ఆ రాత్రిలో నా జీవనం యిమిడిపోవాలని;

ఇప్పుడనుకొంటున్నాను

నువ్వు కట్టింది నల్లని చీర

నామీది అరికలో

ఒళ్లంతా నలని రంగుపూసుకొన్నావు,

నేనీ కాలరాతిని వేలిచోరాసి

రాతిన పాడిగో కన్నీళ్ల ను రంగరించి

నీ కంబళకే కాటుకగా పూస్తున్నాను.

యుగకర్త: శ్రీ వీరేశలింగం*

శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య

ప్రజాహిత్యాన్ని ఆకాంక్షించి వేర్వేరు రంగాలలో నిస్వార్థమైన సేవచేసి కీర్తిప్రతిష్ఠలు సంపాదించిన మహనీయులు చిరస్మరణీయులు ఎందరో ఉన్నారు. కొందరు తత్వవేత్తలు. కొందరు సంఘసంస్కర్తలు. కొందరు ప్రజానాయకులు. కొందరు మహాకవులు. కొందరు మహావిద్వాంసులు. కొందరు అధ్యాపకులు. కొందరు పత్రికా సంపాదకులు. కాని, ఏదో ఒక రంగంలో కాక పెక్కురంగాలలో అగ్ర గామియై ఆదర్శ పురుషుడై యుగకర్త అనే ఖ్యాతిని గడించిన వీరేశలింగం పంతులుగారివంటివారు మాత్రం చాలా అరుదుగానే ఉన్నారు.

అసలే అర్చకుడుగా పుట్టిన ఈయన బాలారిష్ట్యాలకు లోనయి శ్రమపడ్డాడు. పాఠశాలలోనే ఉబ్బసం వ్యాధికి గురి అయినాడు. అలాగే చదువు సాగించేవాడు. బుద్ధిమంతులలో మొదటి శ్రేణికి చెంద గలడు. కాని మహాప్రతిభాశాలి అని చెప్పడం సాధ్యం కాదు. అయినా ఏ మహాప్రతిభాశాలి, కష్టనిష్ఠురాలకోర్చి పని చేసే మహా నాయ

కుడూ సాధించలేని మహాకార్యాలను సాధించి అనన్య సామాన్యములైన కీర్తి ప్రతిష్ఠలు సంపాదించడానికి ఈయనకు గల ధైర్యసాహసాలూ, పట్టుదలూ, ఆత్మవిస్వాసమూ ప్రధాన కారణాలు. కొందరు వేదికలపై కెక్కి మహాప్రసాదాన్ని లిచ్చి ఇతరులకు 'ఇలా చెయ్యవలె'నని చెప్పారే కాని తాము స్వయంగా ఆచరించలేరు. చెప్పిన విధంగా చేసే వేళ్లపై లెక్కించదగిన వారిలో శ్రీ వీరేశలింగంగారు మొదటివారు.

మనం ఒక శతాబ్దం వెనక్కు వెళ్ళిచూస్తే అప్పటి పరిస్థితులు కళ్ళకు కట్టినట్లు కనబడతాయి. ఆర్థిక, ఆహార విషయాలలో కాకున్నా ఇతర విషయాలలో జనసామాన్యం చాలా వెనకబడి ఉండినది. మూఢ విశ్వాసాలు అమితంగా ఉండినవి. బాలికలకు పాఠశాలలోనే పెండిండ్లు జరుపబడేవి. వృద్ధులకు పసిపిల్లలనొచ్చి పెండిండ్లు జరపడం కూడా జరిగేది. అందువల్ల బాలవితంతువుల సంఖ్య పెరిగిపోయేది. న్యాయస్థానాలలో కూడా లంచగొండితనం సాగుచూ ఉండేది. వివాహాలు వె భవంగా జరగాలంటే భోగంమేళాలు ఉండవలసినదే! మేజవాణీలలో వస్తూళ్లుంటేనే లగుమనుషులకు

గౌరవం! ఇట్టి అసౌకర్యమైన-అసభ్యమైన సంప్రదాయాలు వేళ్ళు తన్నుకున్నవి. వాటిని సమూహంగా పెల్లగించి సమాజంలో మేరైన సంస్కరణలను సౌకృత్యపాటి నిరంతరకృషి చేసి సాధించినవారిలో శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారిగారు. ఆ కాలంలో తెలుగుదేశంలో సంగమ సంస్కర్త ఆయన ఒక్కరే అని చెప్పడం కూడా అతిశయోక్తి కాదు.

పంతులుగారి జీవిత చరిత్రను తెలుగులోనూ ఆంగ్లంలోనూ, కూడా ఎందరో వ్రాశారు. ఎన్నో విషయాలు చెప్పారు. విదేశీయ విద్వాంసు లొకరు ఈయనను గురించి పరిశోధనలు చేసి, సిద్ధాంత వ్యాసం వ్రాసి డాక్టరేట్ పట్టాన్ని సంపాదించారు. పంతులుగారు తమ స్వీయచరిత్రలో అనేక విషయాలు చెప్పకున్నారు. ఆయనను గురించి సమగ్రంగా తెలుసుకోవాంటే వాటన్నిటినీ చదవాలి. అవన్నీ ఇప్పుడు అభ్యం కావు. ముఖ్యగ్రంథమైన పంతులుగారి స్వీయచరిత్ర దొరకనే దొరకదు. ఏ కొద్ది లైబ్రరీలలో మాత్రమే దానిని చూడడం సాధ్యపడుతుంది. ఇంకా పరిశీలిస్తే ప్రపంచ తెలుగు మహా సభలను పురస్కరించుకుని ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం ప్రచురించిన ప్రచురణలో శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారి సంగ్రహజీవిత చరిత్ర వెలువడడం సముచితంగా ఉన్నది.

ఈ సంగ్రహ జీవిత చరిత్రను రచించిన డాక్టర్ అక్కిరాజు రమాపతిరావుగారు బహుభాషావేత్తలు. సమర్థులైన విద్వాంసులు. తమ పరిశోధనల మూలాన డాక్టర్ పట్నం సంపాదించిన ప్రతిభా వంతులు. ఏ విషయానికైనా మొగమాటం లేకుండా ఖచ్చితంగా చెప్పే స్వతంత్రులు. చక్కని రచన సాగించగల సమర్థులు. వీరేశలింగంగారి సంగ్రహ జీవితచరిత్ర రచనకు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం ఆయననే ఎన్నికచెయ్యడం యుక్తంగా ఉన్నది. ఆయన ఎంతో పరిశీలన చేసి, పెక్కు గ్రంథాలలోని-పత్రికలలోని విషయాలను

* వీరేశలింగం సంక్షిప్త జీవితచరిత్రపై సమీక్ష. గ్రంథ కర్త డాక్టర్ అక్కిరాజు-రమాపతిరావు, సమరణ-సమాచార పౌర సంబంధశాఖ, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం, హైదరాబాదు. డిసెంబరు, 80పుటలు. వెల రెలియదు.

గ్రహించి కొలది పుటలో పెక్కు విషయాలను వివరిస్తూ ఒక నవలను వ్రాసినట్లు సాతక జనామోదకరంగా దీనిని రచించారు.

ఈ పుస్తకంలో ఎనిమిది ప్రకరణాలున్నవి. అవి (1) జననం, బాల్యం, విద్యాభ్యాసం. (2) దేశకాల పరిస్థితులు. (3) సంస్కార భావాలు - తిరుగుబాటు భోరణి. (4) వజ్రాయుధంవంటి పత్రిక. (5) సాహిత్యవికాసం (6) వీరసంస్కర్త. (7) యుగపురుషుడు. (8) ఉత్తమా ఇల్లాలు. ఇవి కాకుండా మూడు అనుబంధాలు కూడా చేర్చబడినవి.

మొదటి ప్రకరణంలో అతని శైశవం విలా గడిచినదీ, విద్యాభ్యాసం ఏ రీతిని జరిగినదీ, అప్పుడు అతనికి వాఙ్మయంపై ఎటువంటి ఆసక్తి ఏర్పడినదీ తెలుపబడింది. ముఖ్యంగా అతని సత్యసంధత మెచ్చుకోదగినది. రెండవ ప్రకరణంలో అప్పటి చాడస్తాల్, అతిబాహ్య, అననురూప నివాహాల పలితాలు, స్వార్థపరత్వం, లంచగొండితనం, మూఢవిశ్వాసాలు, అవినీతి సంఘసంస్కర్తలను గురించిన అభిక్షేపణలు వివరించబడ్డాయి. అప్పటిలో వీరేశలింగంగారికి కలిగిన అభిప్రాయాలు వీనివల్ల తెలుస్తున్నవి. అనమర్దుదైన తమ హైస్కూలు హెడ్మాస్టరును అక్కడినుంచి బదిలీ చేయించడంకోసం ఇతడు విద్యార్థులకు నాయకత్వం వహించి, సమ్మేళించి కృతార్థుడు కావడం ఇతని తిరుగుబాటు భోరణికి ప్రబల నిదర్శనం. ఇది మూడవ ప్రకరణ రో తెలుపబడినది. ఆ ప్రకరణంలోనే స్త్రీ విద్యనుగురించి కొక్కొండవారి 'ఆంధ్రభాషా సంబోధన'లో వ్రాసిన దానికి 'పురుషార్థ ప్రదాయినీ'లో ఈయన ఇచ్చిన సమాధానం, భూతవైద్యుడికి బోదించిన గుణపాఠం వీరి సంస్కరణాభిలాషకు గొప్ప తార్కాణం.

సంఘసంస్కరణలో తన ఆశయాల ప్రచారానికి, అవి కార్యరూపం దాల్చడానికి పత్రిక ఒకటి అవసరమని లోచి, శ్రీ వీరేశలింగం "వివేకవర్ధని" అనే మాసపత్రికను ప్రారంభించారు. అది సంఘంలోని దురాచారాలను తీవ్రంగా విమర్శించడమే కాక, ప్రభుత్వాధికారుల లంచగొండితనాన్ని కూడా నిర్భయంగా విమర్శించేది. ఇది ఆయన ఆశయ ప్రచారానికే కాకుండా సొంత కవితలనూ, ప్రాచీన ప్రబంధాలనూ ప్రచురించడానికి కూడా మిక్కిలి సాయపడింది. పంతులుగారి గ్రంథాలు చాలా మొదట ఈ పత్రికలోనే ప్రకటించబడేవి. ఈ విషయాలు నాల్గవ ప్రకరణం 'వజ్రాయుధంవంటి పత్రిక' అనే శీర్షికలో వివరించబడినవి.

తర్వాతి ప్రకరణమైన 'సాహిత్య వికాసం'లో పంతులుగారి బహుముఖ సాహిత్యసేవ ప్రశంసించబడింది. తెలుగు వాఙ్మయంలో ఆయన నూతన యుగాన్ని స్థాపించారు.

ఆయనయే...

"నే నారంభించిన కాలమునందు తెలుగులో నిష్పటివలె వీని ధములైన పుస్తకములు లేవు. వివిధము తేమి? శంకుమించుగా నే విధమైనవియు వచనరూపమయినవి లేవనియే చెప్పవచ్చును. అప్పు డన్నియు నాతనస్పృష్టి చేయవలెను. అందుచేత నప్పటివారికి కష్టము లేక్కువ. సౌలభ్యములు లేక్కువ. ఆయనను తెలుగులో మొదటి వచన ప్రబంధమును నేనే చేసితిని. మొదటి నాటకమును నేనే తెనిగించితిని. మొదటి ప్రకృతి శాస్త్రమును నేనే రచించితిని. మొదటి సహసనమును నేనే వ్రాసితిని. మొదటి చరిత్రమును నేనే విరచించితిని. స్త్రీలకై మొదటి వచనపుస్తకమును నేనే వ్రాసితిని" అని చెప్పుకొన్నారు.

పంతులుగారి వచనప్రబంధ (నవల) రచనకు ముందు శ్రీ నరహరి గోసాలక్కష్టమ్మపెట్టి 'రంగరాజ చరిత్ర', నాటక రచనకునుండు కోరాడ రామచంద్రరాస్త్రిగారి నాటకానువాదం లేక పోలేదు. కాని, అని అని ఆయనదృష్టిపథంలో పడకపోవచ్చు. విని అయినా ఉండకపోవచ్చు. రంగరాజచరిత్ర నవల కూర్పుకకు ప్రారంభ దశ కావచ్చు. కాని నవల అని చెప్పకోదగిన వాటిలో రాజశేఖర చరిత్రయే మొదటిదని చెప్పవలసి ఉన్నది. నన్నయకు పూర్వం కవిత్వ మున్నా, అదికవి అనే కీర్తి ఆతనికే లభించినట్లు రాజశేఖర చరిత్రకే

భారతి

చందా నివరములు

ఏజంటుద్వారా పోస్టులో

విడి ప్రతి రు. 1-50 -

సంవత్సరచందా రు. 18-00 19-20

6 మాసములచందా రు. 9-00 9-60

మేలేజురు

భారతి

తొలి నవల అనే భ్యాతి లభించింది. ఆ కాలంలో వెలువడిన నాటకాలలో ఆయనవే ప్రశస్తిని పేరు తెచ్చుకున్నవి. అన్ని వాఙ్మయ శాఖల్లోనూ ఆయనే మార్గదర్శకులైనారు. ఇంతెందుకూ? ఆరంభవిద్య మొదలుకొని ఆచార్య పట్నం పొందేవరకూ అన్ని తరగతుల విద్యార్థులకూ ఉపయోగపడే పుస్తకాలనే ఆయన వ్రాశారు. చాక్లిల్స్ కంపెనీవారి తెలుగు వాచకపుస్తకాలు ఈ మార్పుడన్ దొరగారిచే రచించబడి, వీరేశలింగం పంతులుగారిచే సరిచూడబడినట్లు ఉన్నా, వాస్తవానికి వాటిని రచించినవారు పంతులుగారే అని సాతాల శైలిని బట్టి సాతాల చివర సారాంశంగా ఇయ్యబడిన పద్యాలనుబట్టి మనం లెలుసుకోవచ్చు. పంతులుగారు అష్టావధానాలు చేసినట్లు, వాటి వల్ల తలనొప్పి తప్ప వేరే ప్రయోజనం కానరానందున ఆ తర్వాత విడిచిపెట్టినట్లు రచయిత ఈ ప్రకరణంలో వివరించారు. పిల్లలకూ, స్త్రీలకూ ఉపయోగించే ప్రత్యేక పుస్తకాలూ, వ్యాకరణ తర్క, అలంకారి శాస్త్రాలలో బహుజనోపయోగకరంగా వ్రాసిన సంగ్రహ గ్రంథాలూ పంతులుగారివే ప్రచారాన్ని పొందాయి. వారి స్వదేశ సంస్కార చరిత్ర, కవుల చరిత్ర ప్రత్యేకంగా పేర్కొనదగినవి. వృత్తి కలో కొద్ది కొద్దిగా ప్రకటితమైన ప్రాచీన గ్రంథాలే తర్వాత పుస్తక రూపంలో వచ్చాయి.

‘వీరసంస్కర్త’ అనే ఆరవ ప్రకరణంలో అధికారులలోని లంచగొండితనాన్ని అరికట దానికీ, తాను సంకల్పించిన విధవా వివాహాలు జరపడానికి విన్ని కషా ల కోర్చినదీ, పట్టుదలతో ఎలా సాధింపగలిగినదీ విపులంగా చూపబడింది. సంస్కర్తలు ఎందరో ఉండవచ్చును.

కాని ఎన్నో అడ్డంకులు కలుగుతున్నా, నిరుత్సాహపడక ధైర్యసాహసాలు కృతార్థులైన పంతులుగారివంటి వారే వీర సంస్కర్తలనే విఖ్యాతికి తగినవారని ఈ శీర్షిక సూచిస్తున్నది.

‘యుగపురుషుడు’ అనే శీర్షికలో పంతులుగారి యుగ పురుషత్వం సమర్థించబడింది. వివిధ సాహితీరంగాలలోనే కాక, సంఘ సంస్కరణలోనూ నూతన శకాన్ని ఆయన స్థాపించిన వివరా లిందులో ఉన్నవి. ఈయన పట్టుదల మనిషి అయినా మొండిపట్టు వల్లే, స్వభావం కాదు. మొదట్లో వ్యావహారిక భాషను వ్యతిరేకించినా, గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారి వాదాన్ని అవగాహన చేసుకుని ఆ వాదాన్ని ఆమోదించారు. వ్యావహారికోద్యమాన్ని ప్రచారం చెయ్యడానికి సా పించబడిన, వర్తమానాంధ్రభాష ప్రవర్తక సమూహానికి ఈయన అధ్యక్షులయినారు.

‘వీరేశలింగాన్ని ఆదర్శంగా పెట్టుకొని నే నెన్నో నేర్చుకొన్నానని ఆంధ్రదేశి ప్రకాశంపంతులుగారే-ఈయనను కోర్చుకు ఎక్కిం

చినవారే వ్రాశారంటే-దానివల్లనే వీరి ఘనత వెల్లడి అవుతున్నది.

పంతులుగారివంటి సంఘ సంస్కర్త జాతిమత భేదాలను పాటించక పోవడంలో ఏమీ ఆశ్చర్యంలేదు. ఈయన ఏకేశ్వరోపాసకులై రాజా రామమోహనరాయలు స్థాపించిన బ్రహ్మసమాజాన్ననునరించి ఇందెమును తీసి పారవేశారు. బ్రాహ్మమతావలంబకులగు అనేక మందికి ఆదర్శపురుషులైనారు.

ఎంత గొప్పవ్యక్తి కయినా మరొకరి అండదండలు అవసరమే! మరెవ్వరూ ఎహాయపడకపోయినా బాధ లేదు. కాని తన జీవితంలో సగం వంతు పంచుకునే గృహిణి సహాయం లేకపోతే అతని ఆదర్శాలు నెరవేరడం దుర్లభం. ఆమె తనలోకూడా వేదికపైకి ఎక్కి ఉపన్యాసాలియ్యనక్కర్లేదు. తనలో కలిసి పనిచెయ్యనక్కర్లేదు. తన పనిలో జోక్యం కలుగజేసుకోకుండా ఉంటే - అడ్డు పడకుండా ఉంటే ఆదే గొప్ప సహాయం. తాను తన పనులమీద తిరిగి తిరిగి శ్రమపడి ఇల్లు చేరుకొనేసరికి ఇంట్లో పోరు, కలతలు చెలరేగితే సగం ఉత్సాహం వణిస్తుంది. ఎంత దృఢమనస్కుడైనా విమీ సాధించలేకపోతాడు. పంతులుగారి భార్య రాజ్యలక్ష్మమ్మగారు ఆయనకు అన్నివిధాలా అనుకూలంగానే ఉన్నందున ఎట్టి చీకూ, చింతా ఆయనకు ఉండేదికాదు. ప్రాచీనాచార వరాయణలైన మహిళలు బోధించినా ఆమె వాటిని వినక “ఆయనమాటే నాకు సర్వస్వం” అని సమాధానం చెప్పేది. ఆ దంపతులకు పరస్పరం ఎట్టి ప్రగాఢమైన ప్రేమఉన్నదీ ఈ ప్రకరణంలో వివరించబడి ఉన్నది. ఉత్తమ ఇల్లాండ్రలో ఆమె ఉత్తమ స్త్రీవాన్నే ఆకమించుకున్నది.

ఈ పుస్తకానికి ఎంత విలువ ఉన్నదో దీని అనుబంధాలకూ అంత విలువ ఉన్నది. ఆయన జీవితంలో కొన్ని ముఖ్య ఘట్టాలను తెలిపే మొదటి అనుబంధం నందచరణ వారీగాఉన్న ఆయన సంక్షిప్త జీవిత చరిత్ర అని చెప్పాలి. అది చదివితే ఒక్కసారిగా ఆయన ఘన కార్యాలు స్ఫురణకు వచ్చి, ఆయన మహావ్యక్తిత్వం కళ్ళకు కడుతుంది. రచనాక్రమా వ్ననుసరించిన ఆయన రచనల పట్టిక కూడా ఇందులో చేర్చబడి ఉన్నది.

రెండవ అనుబంధంలో పంతులుగారి మిత్రులు కొందరూ, వారు చూపిన మైత్రీ సంగ్రహించబడినవి. మిత్రులలోపాటు శత్రువులూ ఇందు పేర్కొనబడ్డారు. తొలుత మిత్రులుగా ఉండి తర్వాత అభిప్రాయభేదాలవల్ల విడిపోయినవారూ ఇందులో ఉన్నారు. తాను నమ్మినవారు తన్ను విడిచిపెట్టినా, తాను తన ఆదర్శాన్ని విడిచిపెట్టక

దైత్య సాహసాలలో నీరేణింగంగాడు చిక్కునమస్యలను ఎలా ఎదుర్కొన్నదీ ఈ పట్టికవల్ల తెలుస్తున్నది.

శ్రీ పంతులుగారు పరమపదించినప్పుడు శ్రీ సి. ఆర్. రెడ్డిగారు ఆంధ్రవ్రతికకు పంపిన సానుభూతి సందేశం మూడవ అనుబంధంగా ఇవ్వబడింది. రెడ్డిగారు నిక్కచ్చి మనిషి. ముఖస్తులు ఆయనకు కిట్టవు. మొగమాట మనేది లేదు. ఆయన అందులో

ఎన్నోవిషయాలు తెలుపుచూ చివరకు "నీరేణింగము పంతులుగారి వంటి దేవతలను భారతదేశ మెప్పుడు మరచిపోయిన అప్పుడు మనకు దుర్గత సంస్కృతి మైనదనియే చెప్పవచ్చును" వ్రాసిన ఒక్క వాక్యమే ఆయన మహనీయతను తెలుపుటకు చాలును.

నీదో ఒక వెల నిర్ణయించి ఈ మంచి పుస్తకం అందరికీ అందేటట్లు చేపే నింతో బాగుండేది.

శ్రీ కొంపెల్ల రావ.కృష్ణమూర్తి

పాఠకడలిలాంటి

కాలకూట విషంలాంటి
విరిగుత్తివంటి - చురకత్తివంటి
లలనా !
తల్లీ ! చెల్లీ ! ప్రియతమా !
అవని దరహాసమా ! రమణ

ఆరు ఋతువుల అసలైన స్వరూపినివి
తడి ఆరని వినూత్న కావ్యానివి
సహనానివి - విరహానివి.

నీ నేత్రయుగ్మంలో ఒకటి
నిరంతర శీతల చందన పాత్రిక
మరొకటి సంతత భీషణ జ్వాలిక.

నువ్వు నవ్వి న జాడలు
మరెల్లై గుబాళిస్తాయి -
నీ అధరాల ఒలికే మాటలు
గులాబులై పల్లవిస్తాయి.

నీ కన్నీటి ఆణిముత్యాలు

హేమంత గృహ పొంగణంలో -
హరిత శాద్రాలాలమీద పరచుకున్న
తుషార బిందులు.

నీ నేత్రాంచలాలమెరిసే అనురాగహేళి
మానవాళికి శాంతిని పసాదించే
సుందర కవోష్ జ్వాల.

విద్యుత్ప్రవాహమా !
జ్వలత్స్పృందర్యమా !
చలచ్చ శృంగరమా !

ప్రకృతిలో మొదటి జీవి ఉసిరికి
స్తన్యమిచ్చి చిరంజీవిని చేసిన.
కరుణామయీ ! కన్నతల్లీ !

ప్రశాంత సదనాలవంటి
ఏకాంత స్వర్గాలవంటి - నీ కళ్ళలో,
యుగయుగాలు ఉయ్యాలలాగుతాను -
విన్ను అర్పించేసుకోవాలని ప్రయత్నించి
పరాజిత కేతనంలా నేలకొరిగిపోతాను
నీ పాద చిహ్నాలు వెతుక్కుంటాను.

ర స సి ద్ది

శ్రీ పణతుల రామచంద్రయ్య

నిస్స రవ్వలు ఊరుతాయనుకున్న ఘట్టాల్లో
సవ్వడి లేకుండా రగులు తోంది చల్లదనం.
అణగారే ఉద్రేకాల కొలిమి ఇక ఊదకు -
అయిపోతోంది ఇంధనం.

కథ కంచివైపు నడిచేలోగా,
వ్యధిత పాత్రలు గండాన్ని గడిచేలోగా,
అసక్తిని పెంచటానికై పిలిపించిన తికమకల్ని మళ్ళీ
యవనిక చాటుకు తీసుకెళ్ళి విడిచేలోగా,
సర్వమూ తలకిందులు కావచ్చు
క్షమాపణ చెప్పే వ్యవధి దాటపోవచ్చు.

విన్నో వైశాల్యాలను యుగయుగాలుగా వడపోసి /
ఈ వర్తమాంతాన్ని ఎన్నిక చేశాననీ
ఏ అనిర్వచనీయతనో అల్లిక చేశాననీ
మురిశావు కాని -

నీవు నిల్చున్న చోటును చూడు.
అది భావనా నిదాఘ నిరంతరత్వంలో
వాడిపోయిన వీడు.

హోమర్, వ్యాసుడూ, వాల్మీకీ,
యూగిపిడిస్, కాళిదాసూ, ఓనీల్
అనుశ్రుతంగా ఆకర్షించిన
వైవిధ్యంలేని దీర్ఘ వేదనా గానంతో
విస్తరించిన వీడు.

ముందే చెప్పాను నీకు లోబడని ముగింపును గురించి
అందమైన సూచనలు అందించ వద్దని.
'అంతా నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణం' అంటూ
భ్రాంతి మదలంకారాల్ని కల్పించవద్దని.
అభం శుభం తెలియని బావుకుడివి నువ్వు.
అనవసరంగా శోలల్ని రెచ్చగొట్టిన
కథకుడివి నువ్వు.

పువ్వుల్లాంటి ఆడసిల్లులు హాలీ శకాలాడబోయే సన్నివేశం
బురద బురదగావుంది.

స్నేహోష్ణరా సేవ్యమని భ్రమించిన నేపథ్యం
చిరాకెల్లీస్తోంది.

నీడనిచ్చే నమ్మకాల్ని పెళగిస్తూ సుడిగాలులు -
లోడై వచ్చే సం సదాయాలపై పిడుగులు -
గగనంనె పు నూడకు-దేవుడికే లేదు పరపతి.
సగటు పాదానికి పోయినది మతి

ఇక దెవరికి మొక్కుతావు? ఏ దారులు లొక్కుతావు?
ఈ తుఫానులో ఏ ఈపులకు నగషీలు చెక్కుతావు?

కానీ తప్పదు -

కథ వెనక్కి నడిపిస్తానంటే జనం ఒప్పుదు
మునుపటిరా ప్రక్కరో స్నేహం నెరపనివాడైనా,
మనిషికి చె కొట్టక తప్పదు

పన్నుగడ మార్పు.

ప్రచ్ఛన్నంగా అక్షరాసో, కదిలే మెత్తదనాని సరిమార్పు
కొత్తగాలుల్లో కొట్టుకొచ్చిన ప్రశ్నార్థం చీ.
సల్లా పీల్చుకునే బీబిరాల్ని తీర్పు.
పరిసరాలతో రాజీపడే పాతల్ని
బహిరంగంగా బహిష్కరించు.

ఇక భయం లేదు.

ఈ సంకల్పాల గాఢవ్యానికి తడిసోకదు.
నువ్వు ఊహించిన పిరవశ్యాల దరికి చేరలేకున్నా,
నవ్వులమధ్య భరతవాచ్యం పాడలేకున్నా,
ఈ నిరాశలో స్పష్టివుంది - నిరాకరించకు.
ఈ విషాదంలో ద్రామావుంది - చేజార్చుకోకు.
అప్పుడే ఆవేశాల స్పృహనం -
అప్పుడే రసప్రసారణం.

కాలం మార్చిపోయింది

శ్రీ కా స ల నా గ భూ షణం

“ఇంక మనం వెళదామా?” అంటూనే నా భుజంమీద చెయ్యి మోపి, నిటారుగా లేచి, కపిలతీర్థం గుడివేపు చూస్తోనీలుచున్నాడు రాంబాబు.

“అప్పుడేనా! వెన్నెలరానీ” అని నేను కాని చేతిని పట్టుకుని ఒక్క కుదుపుతో కిందికి లాగాను. ఇసుకలో దబ్బున కూలబడ్డాడు రాంబాబు.

అప్పటి వేళానిశేషమేమోకాని తన మాటని చెల్లించుకోవాలనే హుద్దురితో తొందరగా వెళదాం రమ్మని వాడు నాలో పేచీ పెట్టుకోలేదు. మనసులో నన్ను తిట్టుకున్నా ఎదుటికిమాత్రం బుద్ధిగా కూచుని చిన్నపిల్లాడిలా ఇసుకని కొంచెమేర పోగుచేసి ఓ మోస్తరు రాళ్లనెరి దాని చుట్టూరా కోటలా పేర్చుకుంటోన్నాడు.

వాణ్ణి చూసి ఒక్కమారు నాలోనేనే నవ్వుకుని, పడమటి దిక్కుగా అస్మిమిస్తోన్న సూర్యుడికేసి చూపు ప్రసరించాను.

అలా చూస్తోండగానే సూర్యుడు ఎర్రగా మారాడు.

పడమటి కొండలమీది మబ్బుల చివర్లలో చిక్కుకున్న ప్రభాకరుని పవన కిరణపుంజం సన్నని జరీ అంచురా నిగనిగలాడుతోంది. మరి కాసేపటికి పరిణతమైన సూర్య కిరణాలతో ప్రకృతి ప్రసపురంగులోకి మారింది. నింగి నేలని తాకుతోన్నచోట్లా నీలిమ ఎక్కువవుతోంది. మబ్బులు చీకటి ముద్దల్లా తయారవుతోన్నాయి.

ఒళ్లంతా ప్రసపు రాసుకుని, తలంటుపోసుకుని కురులార బెట్టుకుంటోన్న పడుచుపిల్లలావుంది సంధ్య! నాకు లెలియని ఆనందంతో అలానే చూస్తోండిపోయాను సంధ్యవేసి!

“ఓ...శర్మగారా! రండి...రండి...” రాంబాబుకంతంవిని, తలతిప్పి వానివైపు తిరిగాను.

“ఏమిటి? ఇక్కడ కూచున్నారు ఏకాంతంగా” మా ఇద్దరినీ సమీపిస్తూ ఒక వయస్సు మల్లిన వృద్ధుడు నవ్వుతూ ప్రశ్నించాడు రాంబాబుని.

“ఏకాంత మేమిటండీ? ఇక్కడున్నది ఇద్దరూ పుగటిల్లై మైతే.”

ఇదీ రాంబాబు సమాధానం. ఒకవేళ ఆ వృద్ధుని ఇద్దరే అయినా అదా మగా అయితే అది ఏకాంతమే అని అందుచో వాడి ధ్వని!

మొత్తానికి ముసలాయన దగ్గర రాంబాబుకి చాలా చమత్కారస్థి గ్రహించాను.

మాతో నొచ్చి కూచున్న తర్వాత అతనికి నచ్చు చూపెడుతూ నాపేరు చెప్పి పరిచయం చేశాడు రాంబాబు.

నేనతనికి నమస్కరించాను.

“ఈయనపేరు సుబ్రహ్మణ్యశర్మ. ఈమధ్యనే పరిచయ మయ్యారనుకో. ఎదురుగా వుంచుకునే చెప్పడం మంచిది కాదుగాని చాలా మంచివారని ఈ కొద్ది రోజుల్లోనే తెలుసుకున్నాను.” ఈ పరిచయ వాక్యాలలో తన బాధ్యత తీరిందన్నట్టు రాంబాబు అతనితో సావకాశంగా మాటల్లోకి దిగాడు.

మధ్య మధ్య ఆయన బోసినోటిలో నిండుగా నవ్వుతోన్నాడు. బొద్దుగావున్న శరీరం. గోచిపోసి కట్టిన లెల్లని పంచె, పల్లని లాల్సీ లోంచి పొట్ట మీద స్పష్టంగా కనబడుతోన్న సన్నని జుండెం. భుజం మీద ఎర్రని అంచు పైకి వచ్చేటట్టు మడిచి వేసుకున్న అంగవస్త్రం. నుదుట చందనపు బొట్టు. సగానికి సగం నెరసినా నాజాకైన సెగ ముడి. సలక్షణమైన ప్రావీణతేజం పుట్టిపడుతోన్న ఆకాశం సుశర్మగారిది.

వినీ విననట్టు ఒకటి అరా వాళ్ళ మాటల్ని వింటూనేవున్నా నిజానికి నేను వినడం లేదనే చెప్పాలి. ఆయనకీ, రాంబాబుకీ స్నేహం ఎలా కుదిరిందా అనే నేనప్పుడు ఆలోచిస్తోన్నాను. సమవయస్కుల మధ్యనేగాని స్నేహం అనురాగంగా వుండదనేది అందరూ అనుకుంటోన్న యథార్థం. కాని రాంబాబు ఆయనతో స్నేహంకట్టి కొంతరో కొంతగా ఆ మాటని సవరించాడు. పైపెచ్చు ఆయనని ‘మంచి వారు’ అని సర్దిపె చేశాడు.

రాంబాబుతో నాకున్న స్నేహాన్నిబట్టి ఆ ‘మంచి’ అనే పదానికి

వాని దృష్టిలోనున్న ఆర్థాన్ని కూడగట్టుకున్నాను. ఫలితంగా తేలిక అంశం ఏది.

ఒక అందమైన గజబొమ్మని ఆస్వాద్యంగా చేతుల్లోకి తీసుకుని, పారపాటున జారవిడిచి, పగిలిన ఆ గజముక్కలకేసి చూస్తూ, అమాయకంగా ఏడిస్తూ ఆ పిల్లవాణ్ణి చేరదీసి “మా మంచి బాబువికదూ! పోనీరే...ఏదవకు. మరొకటి కొనుక్కుందాం” అని లాలించగలడు రాంబాబు. మరి ఈ సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారుకూడా ఆ పిల్లవాని వంటివారేనా? ఏమో!

“ఏమిటి? మీరేం మాట్లాడక్కూచున్నారు.” శర్మగారు ప్రశ్నించారు నన్ను.

“మీరు మాట్లాడుతోన్నారుగా. అవే వింటోన్నాను.” వెంటనే వీం చెప్పాలో లోచక ఏదో వాకటి చెప్పకుంటే బావుండదు గనక అలా అన్నానతనిలో.

“సరే, గుడికి వెళదామా? కపిలతీర్థంనైపు చూస్తూ సుశర్మ అడిగారు మమ్మల్ని.

“మరి వెళ్ళక! వచ్చిందే అందుకయితే” పచ్చి అబద్ధం చెప్పాడు రాంబాబు. అయినా ఎదుటి వ్యక్తిని, పరిస్థితిని అర్థంజేసుకుని ఎవరిని ఎలా సంప్రక్షింపరచాలో అన్నదికూడా ముఖ్యమేనని అని పినింది నాకు—వాని మాటని విన్నతర్వాత. లేకుంటే గుడికి శర్మగారి లాంటి వాళ్ళెందుకు వస్తారో, మాలాంటి వాళ్ళెందుకువస్తారో అందరికీ తెలిసిన విషయమే. భక్తితో రక్తిని అంత పొందికగా అదికించాడు రాంబాబు.

చేతుల కంటుకున్న భసుకని దులుపుకుంటూ లేచిన రాంబాబు లోటే నేనూ, శర్మా లేచి నడక సాగించాము.

ఆ రోజు సోమవారం. ముఖ్యంగా పున్నమి. ఆ పండువెన్నెలలో తిరుమల కొండల పరిసర ప్రాంతాలు ఎంత దివ్యంగా పుంటాయో వేనివ్వడు మాటల్లో చెప్పలేను. అందుకనే ఏ సోమవారాన్నీ, ఏ పున్నమి రాత్రినీ విడిచిపెట్టకుండా నేనూ, రాంబాబూ ఆ వేళకి కపిలతీర్థాన్ని చేరుకుంటాం. అందులోనూ ఆ రెండూ కలిసొచ్చిన ఆ రోజున మా ఆనందానికి అవధులులేవు.

విరళివాళ్ళే మానంగా నడుస్తూ మేము భసుకబాట వదిలి, నీలగిరి వెళ్లు దాటి అలయానికి చేరుకున్నాము

సుశర్మకైతే ఆ దెడద లేదుగాని మా కెదురయింది చెప్పు

ప్రశ్న! ఆలయ ప్రాంగణం వెలుపల, శిథిలమైన గోపురం ప్రక్కకి కావలావున్న పిల్లవాడిదగ్గర నేనూ, రాంబాబూ చెప్పులు విడిచాము.

సుశర్మ సరాసరి వెళ్లి క్యూలో చేతులు కట్టుకుని నిలబడ్డారు. మేమూ ఆయన్ని అనుసరించాము.

అప్పుడే తిరుమలకు వెళ్లే కాలిదారి పాడవునా లైట్లు వెలిగాయి. చిన్న చిన్న అగ్ని పెట్టెల్లా దేవస్థానం బస్సులు అలిపిరినుండి మొదలయ్యే ఘాట్ రోడ్ వెంబడి వెళ్లివస్తోన్నాయి. అలా కొండ మొదట్లో విలబడి, అలా మీదికెత్తి మెలికలు తిరిగిన పాములాంటి ఆ రోడ్డు వెంట ఎక్కడికక్కడ మలుపులు తిరుగుతో పరుగెత్తే బస్సు లని చూస్తే ఎవరికైనా గుండెలదిరిపోతాయి.

అంతకు వారంరోజులముందే వర్షాలు పడడంవల్ల కపిల తీర్థంలో సన్నగా జల పడుతోంది. రాళ్లమీద దొర్లుకుంటోవచ్చి అంత ఎత్తునించీ దూకడంవల్ల కలిగే శబ్దం అయిబద్ధంగా వినవస్తోంది.

క్యూ కదిలింది. కొంతసేవటికి గర్భగుడిలో ప్రవేశించాము, పర్ణ కవచంతో కప్పిన శివలింగాన్ని నాగుమల్లి పువ్వులతో అలంకరించారు.

సుశర్మగారు భక్తితో తీర్థాన్ని పుచ్చుకున్నారు. విభూదిని తీసుకుని కనుబొమలమధ్యా, కంఠానికి రాసుకున్నారు. మావేపు చూశారు తీర్థం, ప్రసాదం మాకూ తప్పిందికాదు!

అలాగే ఆ గుడి పక్కనేవున్న అమ్మవారి దర్శనం చేసుకుని, నవగ్రహాల గుడిమీదుగా వెలుపలికి వచ్చాము. మెట్లు దిగి కోనేటి గట్టును చేరుకున్నాము.

తెల్లగా, పురవడిగా అంతర్లయతో దుముకుతోంది జలసాతం. అలయానికి నడుమమన్న వేపచెట్టుమీద తనలో తానే కువకులాడుతోంది నెమలి. కోనేటి నీళ్లలో ప్రతిఫలించి చేపపిల్లల్లా మిలమిల మెరుస్తోన్నాయి గోపురంమీది లైట్లు వెలుగులు. అందాన్ని అలంకరించిన గర్భంతో పిల్లగాలికి రెవరెవమంటున్నాయి కంగురంగుల చీరకొంగులు!

వీటివన్నింటినీ పాలవంటి వెన్నెలతో అభిషేకించి తన సౌందర్య పేవా పరత్వాన్ని సార్థకపరుచుకుంటోన్నాడు పున్నమి చంద్రుడు!

ఆ దృశ్యాన్ని చూచి, మైమరచి ఏ మా రాంబాబులాంటి వాళ్ళో “ఎగ్జిజిషన్ ఆఫ్ బ్యూటీ” అని ఎగిరి గంతేసినా అందుకు ఆశ్చర్యపోనక్కర్లేదు మనం. అయినా ఆ రోజున అంతటి మా ఆనందానుభవానికి మే మెక్కువసేపు నోచుకోలేకపోయాం. ఏదో అలోచ

నలో తలవంచుకుని నడుస్తోన్న శర్మగారినే అనుసరించవలసివచ్చింది.

అలా ఆ శిథిలాలయాన్ని దాటి ఆయన వెనకాలే రెండడుగులు వేశానో రెండో రాంబాబు తక్కువనా జబ్బు పుచ్చుకుని నిరేహుడు. నాకు మాత్రమే వినిపించేట్టు “చెప్పలరా నాయనా! చూపులు శివుడిమీద, చిత్తం చెప్పలేమీద అన్నది సరికొత్త సామెత. వాటినే మరిస్తే ఎలా?” అంటూ నన్ను వెనక్కి మళ్లించాడు.

మళ్లీ వెనక్కు వెళ్లి, కాళ్లకు చెప్పులు తొడుక్కుని ఆయన్ని కలుసుకున్నాము. మామధ్య మునుదుకున్న బాధలు నిమిషాల మౌనం మమ్మల్ని నింపాదిగా ముందుకు నడిపింది.

ఆ నిశ్శబ్ద వాతావరణంలో సృష్టంగా వినవస్తోన్న మా కాలి చెప్పుల టకటకరే వింటోన్నట్టుగా కాసేపు వేలకేసి చూసి సుశర్మ గారిలా అన్నారు: “పోయాయి రాంబాబూ! ఆ మంచిరోజులు ఇకరవు.”

మొట్టమొదట తగ్గు స్థాయిలో ప్రారంభమై మెల్లగా గళం విచ్చుకుని వినవచ్చిన ఆ మాటల్ని “ఇంతసేపూ మధనపడినవి విషయాన్నే వెళ్ళగక్కే ప్రదేశంలో ప్రథమ ప్రయత్నం చేశావ్నారీయన” అని అనుకున్నాను నేను.

అదేమిటో అర్థంకానట్టు రాంబాబు ఆయనవైపు చూశాడు “అవును రాంబాబూ! దైవభక్తి, సావధానపు అర్పణలు చెల్లిపోయాయి. చూడండి బాబూ! మిమ్మల్నొక టడుగులాను. సంకోచించకుండా సూటిగా సమాధానం చెప్పండి. దేవునిమీద నమ్మకం వుందా?”

ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం నానుంచే వినిపిస్తున్నట్టుగా ఆయన నన్నే ప్రత్యేకించి చూస్తూ అడిగారు. నేను నిజాంతుణ్ణయ్యాను.

ఎందుకంటే అప్పుడు మేమున్న ఆ వాతావరణంగానీ, అంత వరకూ రాజ్యంచేసిన శర్మగారి మౌనంగానీ వారిదేద అలాంటి ప్రశ్నని వేయిస్తుందని నేనెదురు చూశేదు. అందునా ఆ ప్రశ్న అంతటి చిక్కు ప్రశ్నే!

నాలో కలకలం బయలుదేరింది.

దేవునిమీద నమ్మకం రేదనడం ఆధునిక నాగరికతకొక గుర్తు! దేవుడున్నాడని నమ్మి పూజలూ, పునస్కారాలూ చేసేవాళ్ళంతా అనాగరికులకిందే లెక్క. తనదైన వ్యక్తిత్వాన్ని మరుగునరుచుకుంటూ, సంఘానికి కావలసిన వ్యక్తిత్వాన్ని ప్రచారం చేసుకుంటూ బ్రతికే విద్య ఈ రోజుల్లో దాదాపు అందరికీ అలవడింది. నిజానికి శర్మగారు సన్నగిరిన అదే ప్రశ్నని ఆపోచనా సరళిలో ఇండియాని మరో

వెయ్యేళ్లు ముందుకి తీసుకుపోతున్నామని చాటుకునే దృష్టమనిషినే గనక ఓడిగితే ఆయన బ్రహ్మాండమైన పాపానికి కొట్టి “అసలు దేవుడంటే...” అనో, మరెవరో రకంగానో దొంగ తిరుగుడు సమాధానాన్నివ్వడనినే మార్గాల్ని వెదికేవాడు. అలా కాకుండా ఆ ప్రశ్న పున్నంత సూటిగానే నా సమాధానమూ వుండాలని తిన్నగా శర్మగారితో ఇలా అన్నాను:

“మీరడిగిన పన్ను మాలాంటి కుర్రవాళ్లు సమాధానం చెప్పి దగిందికాదు శర్మగారూ! ఇక్కడ జవాబు చెప్పదగిందికాదు అని దేహాటోన్నానంటే ఏదో ఒక సమాధానం చెప్పలేమనికాదు. కానీ ఆ చెప్పేదానికి, మా ఆచరణకీ సంబంధం వుండాలి గనక చెప్పరేమోదోవ్వాదా. పోతే మతమూ, దేవుడూ అనవి అసలు మానవ జాతినే విడిచి పెట్టి వేమో అనిపిస్తోంటుంది నాకు. ఏ దేశ భాషా సంస్కారాలన్నీ మతం మౌఢ్యమనీ, ఆస్తికత్వం అనర్థ కల్పనమనీ మనం గుర్తించగలిగామో ఆ దేశాలే, ఆ దేశభాషా సాహిత్యాలే వాని తాలూకు అంశాల్ని సైతం పట్టుకుని ఇంకా వేళాదులోనే వున్నాయి. తమ మత ప్రారంభించే తనై నంద ప్రయత్నాలూ చేశావ్నాయి.”

చెబుతోన్న మాటల్ని అపే శర్మగార్ని చూశాను. ఆయన నోటి

— చందా వివరాల —

విడి ప్రతి వెల	...	0 - 60 పైసలు
	న్యూస్ విజంటుద్వారా	పోస్టుద్వారా
	రు. పై.	రు. పై.
సంవత్సర చందా	31-20	33-80
అర్ధ సంవత్సరం	15-60	16-90
మూడు మాసములకు	7-80	8-45

మేనేజరు
అంధ్రవర్తిక

దానంగానే వింటో, ఆలోచిస్తోన్న వారిలాగానే కనిపించారు. అలాగే రాంబాబు వేపూ ఓమారు మాసి మళ్ళీ చెప్పడం ప్రారంభించాను.

“నన్నడిగితే శర్మగారూ! తొలివాళ్ళలో మనిషి ఏం చేసినా సంఘాన్నీ, దాని భద్రతనీ దృష్టిలో వుంచుకునే చేశాడు. దాని ఫలితమే ఈ పాపపుణ్యాలూ, దేవుణ్ణాను. ఎక్కడో చదివాను, మనిషి చేసిన ఒకే ఒక్కమంచివని దేవుడున్నాడని కల్పించడమే-అని. ఇక్కడ మనం ‘కల్పించడం’ అన్నదాన్ని గుర్తుంచుకోవాలి. మరి మన కాలంలో సంఘపరంగా సంస్కర్తలని పేరుపొందినవాళ్ళై వ్యక్తిగతంగా ఆధ్యాత్మిక చింతనలోకి వడిపోతోన్నారు చివరికి. అంటే సంఘ సంస్కరణకీ, ఆధ్యాత్మిక చింతనకీ ముడివేస్తోన్నానని మీరనుకోకండి. ఏది ఏమైనా ‘ఇది ఇలాగ’ అని తేల్చి చెప్పడానికి మా అనుభవమూ, వయస్సు చాలవు అర్థంతరంగా ఈ ససక్తిని ఇలా నిలుపులోన్నందుకు దయ చేసి మమ్మల్ని మన్నించండి.”

అభ్యర్థనగా శర్మగారివేపు చాచిన నా చేతిని పటు కుని లాలనగా ఆయన అన్నారు: “లేదు బాబూ! నీకు తగినంతలో చెప్పిన నాలుగు మాటలూ మంచిమాటలే చెప్పావు. ఈ తరం కుర్రకారులో ఇలాంటి ఆలోచనే లేకపోతోంది. ఇంతకూ నా బాధేమిటంటే బాబూ! కాలం చాలా మారిపోయింది. అసలు నాకు తెలిసే ఈ తిరువతిలో ఎంత మార్పు! నాకు వుసనయనం అయిన దగ్గర్నుంచి నేనీ వూళ్ళోనే వుంటోన్నాను. మా తండ్రిగారి వూళ్ళోనే పూజారిగా వుండేవారప్పుడు. నేను పతిదినమూ ఆయనలోటే పెందరాళే లేచి, చన్నీళ్ళ స్నానంచేసి, మడిబట్టలతోనే గుడికెళ్ళి దేవుని కర్చన చేసేవాణ్ణి. అప్పుడీ ప్రాంతమంతా ఎంత భయంకరంగా వుండేదని! ఇదంతా ముళ్ళ కంపలు. బ్రహ్మజెముళ్ళు. సాయం తం ఆరమ్యేసరికల్లా గింయ్మని పురుగుల రోద. మరి అమావాస్య రోజులయితే ఇహ చెప్పక్కర్లేదు. అలాంటి సమయారో నూ నేనూ, మా తండ్రిగారూ కలిసి ఏ రోజూ వేళమించకుండా రెండు సంధ్యల్లోనూ పూజలు చేసేవాళ్ళం. వినే షించి శనివారాలొస్తే కాలివారిస్తే కొండకెళ్ళి వెంకటేశ్వరుని దగ్గనం చేసుకుని వచ్చేవాళ్ళం. కాళ్ళకు చెప్పులండవికావు. ఆయన చెప్పేవారు ‘శ్రీకృష్ణ దేవగాయత్లాంటి మహాపురుషుడే పాదరక్షలు లేకుండా సంచరించిన పుణ్య పదేరం నాయనా ఇది!’ అని. అంతటి నిష్కా, శ్రద్ధా ఇవ్వడెవరిలో వున్నా బాబూ! ఇప్పుడు, ఈ తిరుమలకి విహార స్థలానికొచ్చి నట్టొచ్చేవాళ్ళు తప్పితే పుణ్యస్థలానికొచ్చి నట్టొచ్చే వాళ్ళెవరున్నారు? ఈ యాంత్రికమైన జీవనంలో అసలు విశ్వాసా తావెక్కడిది బాబూ!”

శర్మగారు నన్నూ, రాంబాబునూ సరకాయించి చూశారు.

రాంబాబు గొంతు సవరించుకున్నాడు. ఆయన చెప్పిన విష

యాన్ని తనూ శ్రద్ధగా విన్నాడనేందుకు ఋజువుగా వుండాలని కాబోలు ఇలా అన్నాడు: “కనిపించే మనిషినే విశ్వసించని రోజుల్లో కనిపించని దానిమీద విశ్వాసం ఎవరికుంటుందండీ?”

శర్మగారి బోసినప్రహతం మా మాటలమీద విశ్వాసాన్ని ప్రకటించింది. ఈ మాటల్లోపడి మేమెంతదూరం నడిచావామో మా కప్పటికే చెప్పింది.

తిరువతినుంచి కపిలేశ్వరం రోడ్డువెంబడి వెలిగే ట్యూబ్ లైట్లు పున్నమి వెన్నెలలో వెలవెలపోతోన్నాయి. ఆ రోడ్డుకు రెండు వేపులా కొత్తగా వెలసిన అనంద నిలయాలు మంగళమారుతానికి విడిది యిళ్ళలా తలలూపురోన్న పూలమొక్కలతో కళకళలాడుతోన్నాయి.

వాటినే చూస్తూ, నడుస్తోన్న నేను రాంబాబూ, శర్మా నా వెనకే నిలిచినట్లు గుర్తించి వెంటనే అగను. రోడ్డుకు ఎడమ వేపునున్న భవంతికేనే చూపులో అన్నారు శర్మగారు: “ఇదే మా యిల్లు రండి...కాసేపు కూచుని వెంటురుగాని.”

రాంబాబు నా చేతిని లందుకుని శర్మగారి వెనకే నన్ను నడిపించాడు. నేనా భవంతికేనే ఒక్కపుగించి చూస్తోన్నాను.

చాలా పెద్ద మేడ. దానిముందు ముచ్చటైన పూలతోట. పక్కనే పోర్టికోలో రళతళలాడుతో హుడగా నిలిచిన ఆకుపచ్చని కారు. అన్నిదాలా ‘భరిదు’ కురిస్తోన్న బంగళా. అధునాతన పద్ధతుల్లో పొందికైన గృహంకరణ!

దాన్నలా చూస్తూండగానే మేడమీది అంతస్తులో లైట్లు వెలిగింది. దానితోటే ముందున్న గ్లాస్ డోర్ మీద అందమైన అమ్మాయి నీడ పడింది. ల్లని పాలరాల మందిరంలో తనకు తానై వెలిసిన సౌందర్య దేవత నల్లని కంఠుగహంలా ఆ అద్దాల మేడలో ఆపె నీడ !

ఎత్తైన తలని వించి రాంబాబువైపు చూశాను. నా మనసుని చదివినట్లు శర్మగారు నవ్వుచూ అన్నారు. “అపె నా కూతురు. ఏడాది కిందటే పెళ్ళయింది. ఎప్పుడు అమెరికా వెళ్ళొచ్చాడు. మెడిన్లో కార్డియాలజీ స్పెషలిస్ట్ చేశాడు. నా కున్నది ఆపె వొక్కతే గనక అల్లుణ్ణిక్కడికే రప్పించుకున్నాను. రండి పరిచయం చేస్తాను.”

ముందు నడుస్తోన్నారు శర్మగారు.

రాంబాబులో కనిపిన నడుస్తూ, స్ట్రెట్ కి వెళ్ళొచ్చిన ఆ అల్లుణ్ణి తల్చుకుంటో, ఆ అద్దాల మేడ ఆ శర్మగారిని మార్చి మార్చి చూసుకుంటో అప్రయత్నంగా నాలో నేనే అనుకున్నాను.

“అవును. కాలం మారిపోయింది”

ఉదయించిన ఖడ్గం

శ్రీ విరియాల రావ:కృష్ణ

ఏదేశం ముళ దొంకల పుంజర్లో పగబట్టి దాక్కున్న
 ధుజంగర్ని చావబాదెందో, ఏదేశం రాతిగుండె
 కొండల్లో రాజుడున్న రక్కసి కుటర్ని అర్పివేసెదో,
 ఏ దేశం రోదనా శువులు కురిస్తున్న మబ్బుల్లోకి
 అనంద విద్యుల్లాతా లతాంతాల్ని విరజిమ్మిందో, ఏ దేశం
 కువ్యాపార కుంభాల్లోపలి కుతం తాల స్తంభాల్లోపలి కుంభ
 కోణాల్ని రచ్చబండ కెక్కించిందో, ఏ దేశం కుళ్లు
 గోతుల కల్లునూతుల పరిసరాల ఇరురో ని మశక పగల్చ
 గనాలకు ఫి యు కొట్టించిందో, ఏ దేశం మూలగదుల
 భీకర నిశ్శబ్ద కాంతంలో నక్కిన కాలవృచ్చికాలకు
 కరాళగర్భ చేదాలు చేయించిందో—

ఆ దేశం ఆదేరించింది నన్ను ఏదయినా ఒక్కపదం
 రసాస్పదంగా పలకమనీ, గతనిరాశాగీతాలకు
 భరతవాక్యం పలకమనీ వీడకలల చేదుగెలల విక
 గిరాడెయమనీ —

కనిపించిన దృశ్యాన్ని కళ్లరో అమర్చి కలంరోంచి
 కాగితానికి చేస్తాను సరఫరా చరచరా
 కవిత్వం వాస్తవానికి రంగురంగులకల కాబట్టి,
 కవిత్వం రంగురంగుల కలలకు రమణీయాక్షర కలాపం
 కాబట్టి నేను విప్రదలచిందొక ఆశ్చర్యకరమైన
 తలంపుల తళతళల తలుపుల పెట్టి !

ఖడ్గం తూర్పున ఉదయిస్తున్నది తన ధోర్ధ్వంతో
 దగల మొగాలు తరగబోతున్నది.

ఖజానా పడమట లస్తమిస్తున్నది రాశీదనించిన
 డబ్బుమబ్బు అబ్బురంగా కూపిస్తున్నది దిగ్విక్కుల
 దీపమరీకుల లేనెవానలు !

కేదారం ముస్తాబవుతున్నది. గాలి వాలుజడరోలి
 ఘర్మనసవస్మిత రేఖలు గడిస్తున్నవి కమ్మగుడా
 శింపుల తలంపులు !

శిశిరం శిరం నరుక్కున్నది. తద్రక్తం రంగుగ
 సుకున్న యువతరం తరంగిభవిస్తున్నది
 భవిష్యద్వేలాంచలంరోకి.

మంచులు నల్లని సంచులు గుమ్మిస్తున్నవి సంగీత
 గుప్తరత్నజాలాలు జాతిపందిరికి మేలుకట్టుగా
 ప్రపంచీకృతమవుతున్నవి.

స్తంభం పుష్పిస్తున్నది. స్తంభమే సుమిస్తున్నదని
 సాగరం స్వాదువుగా మారింది. బదబానలాన్ని
 బాల్బీలుగా మార్చేస్తున్నది ఉదయం.

నిశాభేదన విశారద మీ ఉదయం నిరాశాహిమనిషగాడన
 చణ మీ ఉదయం అహో ఉదయం ఇది మహాదయం
 మానవతా నవతా నవనీతోడయ వేళా మేడిలి మీ ఉదయం
 అహో ఉదయం ఇది మనో దయం !

కాకతి వీరరుద్రుని ఉత్తరేశ్వర తామ్రశాసనము (శక సం॥ 1211)

శ్రీ సి. సోమసుందరరావు

&

శ్రీమతి ప్రతిభ చిన్నప్ప¹

ప్రదిహేను సంవత్సరములకు పూర్వము పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలోని భండవల్లి గ్రామంలో శ్రీ కె. సాంబశివరావుగారు తమ గృహము నకు పునాదులు త్రవ్వించుచుండగా యీ శాసనము మరిరెండు శాసనములతోపాటు బయల్పడినది.² శ్రీ సాంబశివరావుగారి సోదరులు శ్రీ సత్యనారాయణగారు 1959 లో సర్టిఫికేట్ కోర్టుపై యూనివర్సిటీకి వచ్చిన సందర్భములో వీటిగురించి డా॥ ఓరుగంటి రామచంద్రయ్యగారికి, కీర్తిశేషులు శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారికి తెలియదేచారు. ఇరువురు సోదరులు దయతో శాసనములను ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమునందలి చరిత్ర, పురావస్తుశాఖకు యిచ్చారు. ప్రస్తుత శాసనమును ప్రభుత్వశాసనశాఖవారు 1961-62వ సంవత్సర నివేదికలో తామ్రశాసనము సం. 19గా గుర్తించారు. తరువాత ఎపి గ్రామీ ఖండికా, 38 వ సంపుటము, 76-93 పుటలలో ప్రచురించారు. శాసన ప్రతిబింబములే ఆధారమగుటవలన వారి పాఠములో కొన్ని తప్పులు పడినవి.

ఈ శాసనము 7 రేకులమీద వ్రాయబడినది. మొదటి రేకు పెభాగం తప్ప మిగిలిన రేకులు అన్నిటిమీద యిరువైపుల వ్రాయబడి ఉన్నది. ఉన్న యేడు రేకులలో మొదటి ఐదురేకులు ఎక్కువ మందముగ ఉన్నవి. ఈ రేకుల పొడవు దగ్గరిగా 28 సెం॥మీ, వెడల్పు 15 సెం॥మీ. వీటి మొత్తం బరువు సుమారు 7 కిలోగ్రాములు. ప్రతి రేకునకు రెండవపేడ ఎడమ వైపుగ వాటి కమసంఖ్య వ్రాయబడి ఉన్నది. ఈ శాసనమునకు రాజ ముద్రకగాని, కడియముగాని రేపు. అయినా, యిది ప్రామాణిక శాసనముగ లీనుకొనుటకు సందేహము లేదు. వినాయకపుర శాసనములోని యీ శాసన ప్రస్తావనే యిందుకు తార్కాణము.³

ఈ శాసనలిపి గణపతిదేవుని గరవపాడు,⁴ ప్రతాపరుద్రుని

కాలమునాటి రాజరుద్రుని గౌరవంకపలి⁵ శాసనములోని లిపిని పోలి యున్నది. 13వ శతాబ్దపు తెలుగు లిపిలో యీ శాసనము వాయబడి యున్నది. శాసనములోని పంక్తులు 148 నుండి 177 లో నున్న లిపి మార్గము బిన్నముగ ఉండుటచే, అవి వేరొకనిచే తదుపరి కాలములో వ్రాయబడి యుండునచ్చును.⁶ అచ్చు 'ఋ', హల్లులు 'గ, జ, ర' యిప్పటి వాటివలె ఉన్నవి. 'క' రెండు రకములుగ వ్రాయబడినది. ఉదా: 'కుష్మాంతి' 'చంద్రికోన్నిదాః' (14 వ పంక్తి) ఫకారములోని చచ్చు రెండు విధములుగ సూచింపబడినది. ఉదా: 'స్ఫురన్తి' (11 వ పంక్తి), 'ముహస్ఫురన్తి' (64 వ పంక్తి). 'ర', 'ధ' లకు లేదా తక్కువ. గుణింతములో ఏకారము కొన్నిచోట్ల 14వ శతాబ్ది శాసనములలోవలె ఉన్నది. [ఓఘైరారజే (46 వ పంక్తి), వేదే నైపుణం (96 వ పంక్తి)]. పలపలగిరిక వచ్చినపుడు సాధారణముగ హల్లు ద్విరుక్తమయినది. వర్లోని అనునాసికమునకు బదులు చాలచోట్ల అనుస్వారము వ్రాయబడినది.

ఈ శాసనమునందు 68 సంస్కృతశ్లోకములు కలవు. శ్లోకములలో ఉల్లేఖ, మార్గము, శ్లేష, అనుష్టాప మొదలైన అలంకారములు వాడబడినవి. ద్వారో కొంత సంస్కృత వచనము, గ్రామ సరిహద్దులు చెప్పేటప్పుడు తెలుగు వినియోగింపబడినవి.

కాకతి వీరరుద్రుని బంధువైన ఇందులేఖరుడు రుద్రదేవుడను పండితునకు ఉత్తరేశ్వరం అనే గ్రామం దానంగా యిచ్చినట్లు, అతడు తిరిగి దానిని తన గురువు విద్య దీక్షితునకు యిచ్చినట్లు తెలియజేయడమే యీ శాసనం ముఖ్యోద్దేశం. విద్యన కొంతమంది వైదిక బ్రాహ్మణులకు ఆ గ్రామంలో వస్తులు యిచ్చాడు. శకసంవత్సరము 1211. విరోధి, ఫల భూమిచుందలి చంద్రగ్రహణ కాలమున రుద్రదేవుడు యీ దానాన్ని చేసినట్లుగా చెప్పబడినది. (స్లో 16-

21) ఆరోజు క్రీ. శ. 1290, ఫిబ్రవరి, 25 వ తేదీకి సరిపోతుంది. ఆరోజు శ వారము. విద్వన ఓనవల్లి గమము, పులువర్తిలో 30 ఖారీల భూమిని గ్రహించి, మరల బ్రాహ్మణులకు దానము చేసెను.

విఘ్నేశ్వరుడు, ప్రోరేశ్వరుడు, విష్ణువుయొక్క వరాహవతారము. శివుని తలపైగల చంద్రవంక, నారాయణుడు, బ్రహ్మశాసనం మొదట స్తుతింపబడినారు. (శ్లో. 1-5). రాజ్యములన్నిటిలోను మిక్కిలి యింపగు ఆంధ్రమండలము తర్వాత వర్ణింపబడినది. (శ్లో 6) ఓరుగల్లుయొక్క గొప్పదనము శ్లో. 7-9 వర్ణించును. ఆ నగరమునకు దేవతలగు న్యయంభువు, వింధ్యవాసినులు అధిదేవతలు. ఆ నగరమున షోడశ్వరుడు కాకతి వీరుడు. (శ్లో. 10) శ్లోకములు 11-15 లలో శాసన దాతయగు ఇందుకేశ్వరుని పంశమును గురించి ప్రస్తావనకలదు. ఇతని తండ్రి శ్రువులకు ముక్కంటియైన చుహదేవుడు; తాత ఇందు శేఖరుడు; ముత్తాత విష్ణువర్ధనుడు.

శ్లో. 22-29లు ఇందుకేశ్వరునివద్దనుండి ప్రభుమముగ ఉత్తరేశ్వరము బడసిన రుద్రదేవుని గురించి, అతని తండ్రి గురించి చెప్పినా. రుద్రదేవుని తండ్రి పిన్నయాచార్యుడు. అతడు సోమయాజులలో ప్రథముడు. కలియుగము నుద్ధరించుటకై అవతరించినవాడు, పవిత్రతచే పరిస్థుడు. లక్ష్మీనరస్యతులు అతనిరో మూర్తిభవించినవి. అతని కుటుంబీకులందరు రాజాదరణ పొందియుండిరి. రుద్రదేవుడు పితృభక్తిగలవాడు. అతడు పండితులను, కవులను సోషించుచు వారికి అనేక దానముల నిచ్చెను. అతడు మీమాంస, తర్కము, తంత్రము మున్నగు శాస్త్రములలోను, కవిత్వములోనుదిట్ట.

శ్లో. 30-61లు రుద్రదేవుని గురువగు విద్వన దీక్షితుని ప్రశంసించును. ఇతడు ఉత్తరేశ్వర గ్రామము గురుదక్షిణగా పొందెను. ఇతడు కపిగోతుడు. తండ్రి శ్రీరంగాచార్యులు. పద్మరచనలోను, శాస్త్రములలోను కోవిదుడు. పండిత సభలలో నైపుణ్యమునకు, గౌరవమునకు వాసిగాంచిన దేవనాచార్యుడు విద్వన తాతగారు. పండితులలో వజ్రము వంటివాడనియు, సరస్వతీ ప్రసన్నుడనియు ప్రసిద్ధిగాంచిన రుద్రాచార్యుడు విద్వన ముత్తాత.

విద్వన వేద, వేదాంతములలోను, పూర్వోత్తర మీమాంసలలోను, శైవాగములలోను, యోగములలోను, తంత్ర, మంత్ర, ధర్మ శాస్త్రములలోను ప్రవీణుడు. అతడు న్యాయ, తత్త్వములపై వ్రాసిన 'ప్రమేయ చర్యమృతము' పండితులచే కొనియాడబడినది. వేదాంత చర్యలలో మూర్ఖులు సహితము యీ పుస్తక ప్రభావముచే నిజయుమునొందిరి. శాస్త్ర గ్రంథములలోని అనేక అభిప్రాయములను

మఢించగా ఉద్యవించిన అమృతమే 'ప్రమేయ చర్యమృతము.'

విద్వనాచార్యుడు వాగేశ్వరత్నాకరమును నగరములోనే పండిత గోష్ఠులలో పాఠాన్ని ప్రసేదించెడివని. భీమవల్లభ పురమునద్ద అతడు ఒక సరస్సును త్రవ్వించెను. అది కాల క్రమమున శివతీర్థమని ప్రసిద్ధి కెక్కినది. అక్కడ అతడు శివజ్ఞానేశ్వర ప్రతిష్ఠ చేసి, యితర సోమయాజు లందరును ఆశ్చర్యచకితులగునట్లు అగ్నిష్టోమమును వైభవోపేతముగ చేసెను. అయాచితముగ రాజమర్కాద నందెను. కుమార రుద్రుడు ఒక ఛత్రమును పర్యంకికను, 100 నిష్కములను విద్వనకు దానమొనర్చెను.

విద్వన న్యయముగ శివుని అవతారమని (శ్లో. 33), రాజు అరనిని న్యయంభూదేవునిగనే భావించెడివాడని (శ్లో. 52) వర్ణించబడినాడు

విద్వన రుద్రదేవునినుండి గ్రామమును గ్రహించి, వేద, శాస్త్ర, ఆగమాదులలో కోవిదులగు పండితులకు దానమిచ్చివేసెను. గ్రామములో ప్రతియొకనికి 3 ఖారీల భూమి నిచ్చెను. ఆ బ్రాహ్మణుల పేర్లు యీ క్రింద యాయబడినవి:

వరుససంఖ్య	ప్రతి గృహీతల పేర్లు	గోత్రము
1.	కుమారస్వామి (సర్వక్రమయాజి)	హరిత
2.	మందెన సోమయాజి	"
3.	తోంట ఘటశాసీ ¹	"
4.	కేసన ఘటశాసీ	"
5.	యజ్ఞనారాయణ ఘటశాసీ	"
6.	అప్పన ఘటశాసీ	"
7.	విశ్వనాథ ఘటశాసీ	"
8.	కంచి ఘటశాసీ	"
9.	వామదేవ "	"
10.	శ్రీరంగ "	"
11.	కంచి "	"
12.	రేమణ "	చార్యులు
13.	విశ్వేశ్వర "	"
14.	మారె భద్రోపాధ్యాయ ²	"
15.	వామదేవ ఘటశాసీ	"
16.	వల్లభ "	"
17.	తల్యే "	"
18.	పోలి "	"
19.	పంపయ సోమయాజి	"

భారతి

20.	పురాణ ఘటశాసన	"	10	కంచి ఘటశాసన	"	...
21.	అన్నక	"	11	నరసింహ	"	...
22.	సూర భట్టోపాధ్యాయ	అత్రేయ	12	శ్రీరామ	"	1/2
23.	శరభ	"	13	తొట్టే పి యగ్నేశ్వర ఘటశాసన	"	1/2
24.	రాలిపెద్ది భట్టోపాధ్యాయ	గౌతమ	14	యగ్నేశ్వర ఘటశాసన	"	1/2
25.	వెలుపురాపోతి ఘటశాసన	"	15	మారె ఘటశాసన	"	1/2
26.	అనంత భట్టోపాధ్యాయ	కౌండిన్య	16	జన్మే ఘటశాసన	"	3/4
27.	నూకన ఘటశాసన	"	17	దేవరె భట్టోపాధ్యాయ	భారద్వాజ	...
28.	అప్పన భట్టోపాధ్యాయ	"	18	రేమన	"	...
29.	కేశవ భట్టోపాధ్యాయ	"	19	కూచన	"	...
30.	సూర ఘటశాసన	"	20	మంచి	"	...
31.	కామదేవ ఘటశాసన	"	21	నరసింహ ఘటశాసన	"	...
32.	నరసింహ	"	22	పురాయి	"	1/2
33.	దామోదర	"	23	సోమేశ్వర	"	1/2
34.	రేవన	"	24	కామదేవ భట్టోపాధ్యాయ	"	...
35.	కందర్ప ఘటశాసన	వామన	25	ఎలపాత ఘటశాసన	"	1/2
36.	సూర ఘటశాసన	"	26	నరసింహ	"	1/4
37.	పురుషోత్తమ ఘటశాసన	"	27	విశ్వేశ్వర	"	...
38.	మంచెన ఘటశాసన	కాశ్యప	28	జన్మే	"	1/2
39.	అనంత ఘటశాసన	"	29	నూకన	కౌండిన్య	...
40.	దేవన ఘటశాసన	శర	30	సోమిది భట్టోపాధ్యాయ	"	...
41.	సర్వదేవ భట్టోపాధ్యాయ	శాండిన్య	31	విశ్వేశ్వర	"	...

ఓరవల్లి గానుము, పులుపల్లిలో 30 భారత భూమిని పొందిన పిమ్మట విద్యన దానిని ఉత్తరేశ్వర పురపు పాలమునకు కలిపి వేసెను. ఈ క్షేత్రమును యీ కింది బాహుణులకు యిచ్చెను.

వరుససంఖ్య	వతి గృహీతల పేర్లు	గోత్రములు	వృత్తులు
1	విద్యన భట్టోపాధ్యాయ	హరిత	2½
2	రుద్ర సోమయాజి	"	2
3	ప్రసాద ఘటశాసన	"	2
4	జన్మే ఘటశాసన	"	2
5	పురుషోత్తమ భట్టోపాధ్యాయ		
	సోమయాజి	"	2
6	ప్రసాద భట్టోపాధ్యాయ	"	2
7	కేశవ	"	2
8	ఎన్నెహ తాత	"	...
9	వల్లభ సోమయాజి	"	1/2

32	గుండిమంచి ఘటశాసన	"	...
33	దొడ్డి	"	...
34	ధీమేశ్వర	"	...
35	విశ్వనాథ	"	...
36	రొంట సోమయాజి	"	...
37	జన్మే ఘటశాసన	"	...
38	యగ్నేశ్వర భట్టోపాధ్యాయ	"	...
39	నాగదేవ ఘటశాసన	"	...
40	కనకవెల్లి నరసింహ ఘటశాసన	"	...
41	నరసింహ ఘటశాసన	"	...
42	పిదన	"	1/2
43	కందర్ప ఘటశాసన	"	1/2
44	ప్రసాద భట్టోపాధ్యాయ	"	1/2
45	జన్మే భట్టోపాధ్యాయ	"	1/2
46	నారేన ఘటశాసన	"	1/2
47	గౌతమ భట్టోపాధ్యాయ	గౌతమ	...

కాకతి వీరబ్రహ్మదేవి ఉత్తరేశ్వర తామ్రశాసనము

48	విజయోత్తమ ఘటశాసనము	గార్	...	పేర్లు చాళుక్య భూమియందుంటుంటు, పై నిర్ణయమునకు దాక్క
49	కేవల భట్టోపాధ్యాయ	అలేయ	3/4	ణము. జాతిగ, పాలకొల్లు ¹⁰ శాసనములనుబట్టి కాకతి రుద్రదేవుని
50	సోమనాథ ఘటశాసనము	"	1/2	ఉదయాంబ, ఇందులేరుల పుత్రుడైన చాళుక్య వీరబ్రహ్మదేవి పరి
51	జన్మ	"	1/2	ణముమాడినట్లు రియుచున్నది. అవి యీ క్రింది వంశక్రమమును
52	అన్నె	తోహిత	...	యిచ్చుచున్నవి :
53	కామన	"	1/4	
54	కామన	కౌశిక	...	జాతిగ (పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా), క్రీ. శ. 1259
55	మారె	"	...	కాకతియ గణపతి
56	ప్రజ్ఞ	కాశ్యప	...	
57	కేవల యజ్ఞ	"	1/2	రుద్రదేవి + చాళుక్య వీరభద్రుడు.
58	నారాయణ ఘటశాసనము	"	1/2	పాలకొల్లు (పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా), క్రీ. శ. 1264
59	కేవల కేవల ఘటశాసనము	కేవల	...	ఇందులేరుడు + ఉదయాంబ
60	జన్మ సోమయాజి	వాడూరి	...	
61	శ్రీరామ భట్టోపాధ్యాయ	విష్ణు వృద్ధ	1/2	
62	పుర బోత్తమ ఘటశాసనము	"	1/2	అన్నమాంబ వీరభద్రుడు
63	కంఠ్య	భాద్రాజ	1/4	+ హైహయ భీమవల్లభ
64	పెద్ది	...	3/4	
65	గోమట భరత	...	1/2	క్రీ. శ. 1260నాటి పాలకొల్లులోని ముద్రాక శాసనము
66	సర్వజేవ ఘటశాసనము	కపి	1/2	చాళుక్యధిపతి ఇందులేరుని తండ్రియు, వీరబ్రహ్మదేవి తాతయునగు
67	అనాధ్యక్షమారుడు వీరభద్రుడు కపి	...	1/2	విష్ణువర్ధనుని గూర్చి చెబుచున్నది ¹¹ ఈ మూడు శాసనములు

విద్యన భట్టోపాధ్యాయ	కపి	12
మార్కండేశ్వర మహాదేవ	-	5
ఉత్తరేశ్వర మహాదేవ	-	3
జనార్దన వల్లభ	-	2

108 నుండి 118 వరకుగల పంక్తులు ఉత్తరేశ్వరమునకు విల్లులు చెప్పను. వివిధ దిక్కులలో ఓనవర్లు, కడను, పులువర్లు, ప్రేకేరు, ముక్త్రోమల గలవు. ఫలశ్రుతి ప్రతిగ్రహీతల రెండు జాతి వెనుక గలదు (పంక్తులు 138-148, 175-76).

ఈ శాసనము కాకతియుల బంధువులను గూర్చి తెలుపు చున్నది. కాకతి వీరబ్రహ్మదేవిపేరు మొదట తెలుపబడినది. అతని బంధువు విష్ణువర్ధనుడు. ఈతని పుత్రుడు ఇందులేరుడు, మను మడు మహాదేవుడు, మునిమనుమడు ఇందులేరుడు.

దారయిక్క ప్రవీణమహానుభావు కాకతీయుల బంధువని తప్ప సృష్టమైన బంధుత్వము శాసనము లెప్పుటలేదు. కాని వారు కాక తీయులలో వెన్నాహిక సంబంధములుగల నిదుదవోలు చాళుక్యులతప్ప వేరొకరు కాదెరు. రాజలపేర్ల పోలిక, శాసనమునందుగల ఊళ్ల

చదుచున్నవి :

విష్ణువర్ధనుడు
|
చాళుక్యధిపతి ఇందులేరుడు + ఉదయాంబ
చాళుక్య వీరభద్రుడు + కాకతి రుద్రదేవి

కొలనుపాక శాసనాధారములో శ్రీ సిహెచ్. వీరభద్రదాసు, డా. ఎమ్. రామారావు, శ్రీ కె. లక్ష్మీరంజనం వీరభద్రుని వంశ క్రమమును వేరొక విధముగ గమనించిరి.¹²

క్రీ. శ. 1279నాటి కొలనుపాక శాసనము¹³ నుండి వీర భద్రుడు. అతని భార్య రుద్రదేవి, మహాదేవరాజు, అతని భార్య లక్కాంబ, వారి పుత్రుడు ఇందులేరుడు మొదలగువారి ప్రశంస కలదు. ఈ ముగ్గురు చరిత్రకారులు మహాదేవ, లక్కాంబల పుత్రు డగు ఇందులేరుడు, ఉదయాంబ భర్తయగు ఇందులేరుడు ఒకరే నని తీర్మానించిరి. దీనివలన వీరభద్రుడు మహాదేవునియే కన్న మనుమ డగును. అప్పుడు మహాదేవుడు, విష్ణువర్ధనుడు ఒకరేనని చెప్పవల యును. అప్పుడు వంశక్రమము :

మహాదేవరాజు (రేక) విష్ణువర్ధనుడు + లక్ష్మణంబ

ఇందుశేఖరుడు + ఉదయాంబ

వీరభద్రుడు + రుద్రదేవి

కాని కొలనుపాక శాసనము వీరభద్రునికి, మహాదేవునకు గల సంబంధమును గూర్చి స్పష్టపరుపదు, పైన పేర్కొనిన శాసనమునందలి రెండవవైపు వీరభద్రుని గూర్చి తెలుపబడినది. కాని ఆఖరిసంక్తి (10వ శ్లోకము) అసంపూర్ణముగ ఉన్నది.

“.....జ్యేష్ఠాశ్చక్రవర్త్య నంశార్ణ
.....”

మిగిలినదంతయు చెడిపోయినది. మూడవ చక్క వాక్యమధ్యముతో ప్రారంభింపబడినది. అది ‘శత్రువులనబడు చీకటికి కాంతివంటి’ ఒకరిని గూర్చి తెలుపుచున్నది. తరువాతి శ్లోకము (12) ఇందుశేఖరుడు మహాదేవ, లక్ష్మణంబలకు పుట్టినట్లుగా చెప్పుచున్నది.

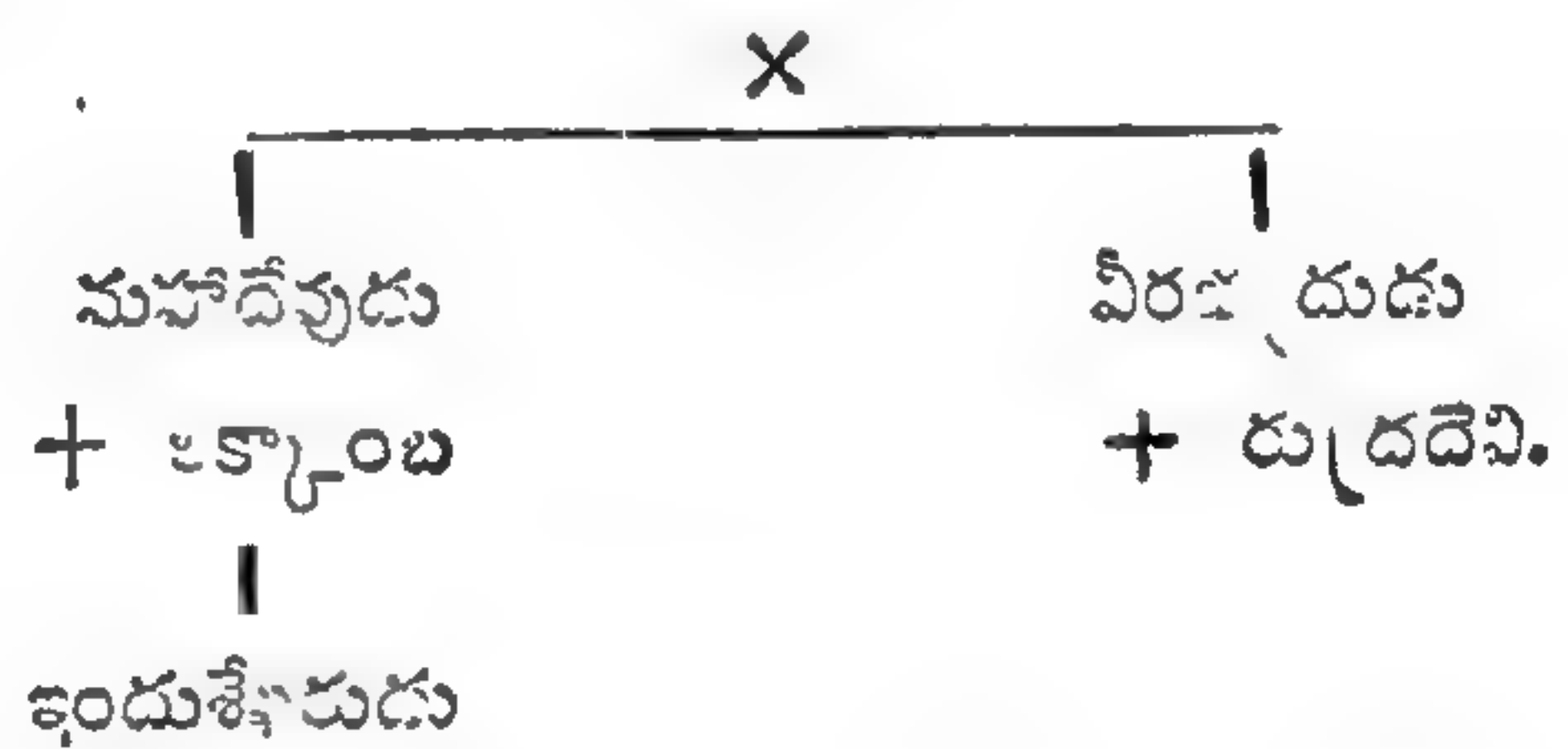
“.....[11*] లక్ష్మణంబ
యాంసుతో జాత శ్రీ మహా
దేవరాజతః/నామ్నోందుశే
ఖరో గాజాకుమార శ్శివయో
రివ [12*] ఇందుశేఖర నరేంద్ర
నందనే నందతి స్యయమ
శేష నందనే/జగ్ముషాం విత
రణం రణం ముహూ(స్య*)
స్యతైవ విదుషాం ద్విషామపి [13*]

“జ్యేష్ఠాశ్చక్రవర్త్య నంశార్ణ” వీరభద్రునికి అన్వయించుననియు, “ఇందుశేఖర నరేంద్ర నందనే” అనునది “ఇందుశేఖర నరేంద్ర (స్య) నందనే” (ఇందుశేఖరుని కుమారుడు) అనియు డా. రామా రావు, శ్రీ వీరభద్ర దరావు భావించుచున్నారు.

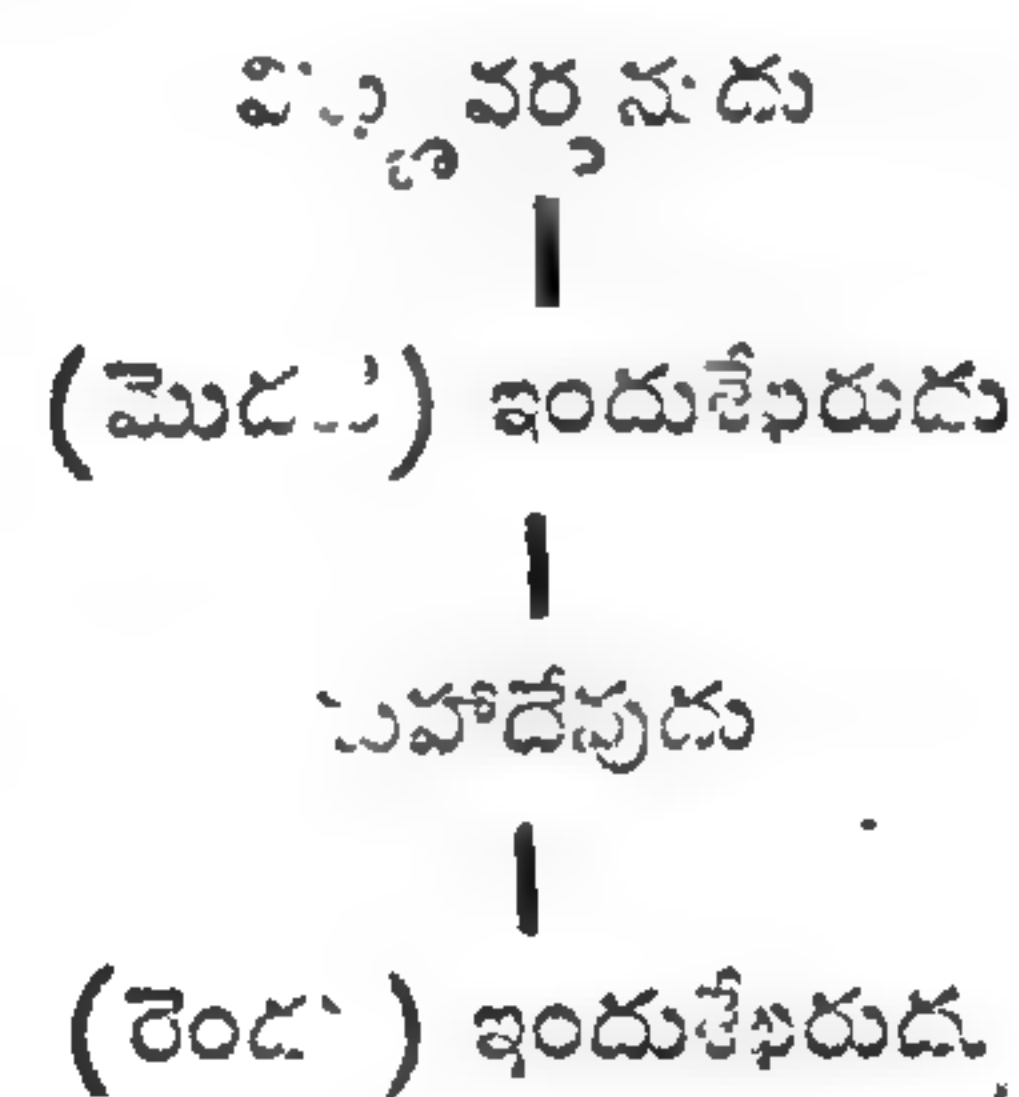
వీరభద్రునకు, మహాదేవునకు గల సంబంధము స్పష్టముగ తెలియకపోవుటచేతను, ఇందుశేఖర నరేంద్రుని పుత్రునిపేరు అందులో లిఖింపబడకపోవుటచేతను, వారు ఇందుశేఖరుని కుమారుడు వీరభద్రుడనియు భావించుచున్నారు. అస్యడు అతడు కనీసము క్రీ. శ. 1279 వరకు బ్రతికియుండును. కాని వీరభద్రుని తల్లి యొక ఉదయాంబిక పాలకొల్లులో క్రీ. శ. 1266లో తన కుమారునికి

పుణ్యము కలుగుటకు దానమిచ్చినట్లు తెలియుచున్నది. పెద్దల సేనల పేరిట దానమిడుట పిన్నల చుట్టి పడవనే పైగా పన్నత శాసనము లేమియు రుద్రదేవి యొక్క భర్తనుగూర్చి ప్రసంగించలేదు. 13వ శ్లోకం వలన రాజకుమార ఇందుశేఖరుడు -- ‘ఇందుశేఖర నరేంద్ర నందన’ - క్రీ. శ. 1279వరకు జీవించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. 16వ శ్లోకం ప్రచారము అతడు వీరేందుశేఖరుడని, సోతి నాయకుని సభునని, కొలనుపాక శాసనదాత అని చెప్పబడినాడు. కనుక ‘ఇందుశేఖర నరేంద్ర నందన’ను ‘ఇందుశేఖర నరేంద్ర (స్య) నందన’ అని చదువుటకు వీలులేదు.

డా॥ పి. శ్రీనివాసాచార్య¹⁴ కొలనుపాక శాసనమును అనువదించుచు మహాదేవుడు వీరభద్రుని అన్నగారనియు, ఇందుశేఖరుడు సోదరుని కుమారుడనియు పేర్కొనిరి. మహాదేవుడు, పాలకొల్లు శాసనములోని విష్ణువర్ధనుడు, ఒక్కరేనని అనుటగాని, రాజకుమార ఇందుశేఖరుని ఇందుశేఖరుని పుత్రునిగా భావించుగాని అనసరము లేదు. కొలనుపాక శాసనము బంధుత్వమును చూపింది విధముగ తెలుపుచున్నది :

ఉత్తరేశ్వర శాసనము ఆ బంధుత్వమునే స్థిరపరుచును.

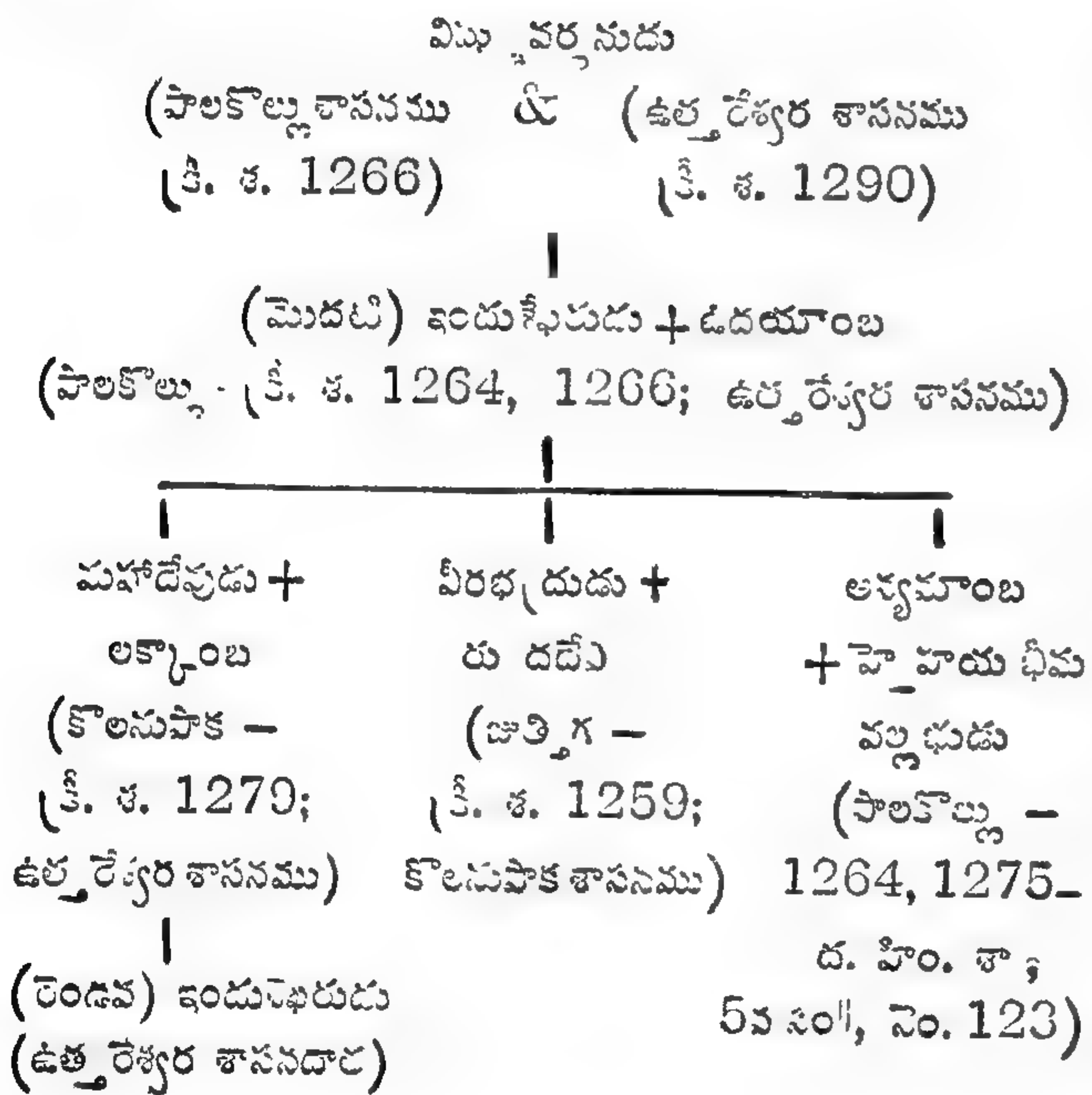

రెండవ ఇందుశేఖరుడు, మహాదేవరాజు పుత్రుడైన ఇందుశేఖరుడు ఒక్కరే ననుటకు ఎట్టి అభ్యంతరము ఉండదు. మహాదేవుడు లక్ష్మణంబ భర్తయై మహాదేవరాజు అయి ఉండవచ్చును. మొదటి ఇందుశేఖరుడు ఉదయాంబ భర్తయను, విష్ణువర్ధనుడని పేర్కొనబడిన వ్యక్తి అతని కుమారుని కావచ్చును.

ఉత్తరేశ్వర శాసనము వీరభద్రునిగూర్చి ఏమియు తెలుపదు.

కొలనుపాక శాసనము ఆకనని సాగిన పదవ, “ద్యేష్ట శాశుక్య వంశార్థ...” అనుదానితో పారంభమగుచున్నది. అది వివరికి వర్తించునో స్పష్టముగ తెలియదు. ఆ మాటలకు అనువాదములో “చాళుక్యవంశాంబుధిరో పెద్దవాడు (జేష్ఠుడు) అని కలదు. అతడు కుటుంబమునకు పెద్దగాని, అన్నగారు కాని అయియుండవచ్చును. తదుపరి శ్లోకములో వచునటువంటి ‘శత్రుచక్ర చూటమికి వెలుతురు’ వంటివాడుకూడ ఎవరికి చెందునో తెలియదు. వీనిరో పేర్కొనబడిన వాడు వీరభద్రుని అన్న అయిఉండవచ్చును. తరువాతి శ్లోకములోనే ‘మహాదేవ, లక్ష్మీంబలకు ఇందు శేఖరుడు ఉదయించినట్లు పేర్కొనబడినది. “ద్యేష్ట శాశుక్య వంశార్థ...” వీరభద్రునికి వర్తించినట్లైనచో, మహాదేవుడు అతని తమ్ముడై ఉండవలెను; అది మహాదేవునకు వర్తించిన, వీరభద్రుడు అతనికి తమ్ముడై ఉండవలెను. వీరభద్రుడు భార్యతో వెళ్లినట్లును, మహాదేవుడు చాళుక్య సీమలను పాలించినట్లు తెలుసుటచే¹⁵ మహాదేవుడే పెద్దవాడనుట నష్టము. చాళుక్యవంశ క్రమము యీ విధముగ ఉండవలెను :

కొలనుపాక, ఉత్తరేశ్వర శాసనములు రెంటిలోను ఇందు శేఖరుడు కాకతీయ సార్యభౌముని ఆధిపత్యమును అంగీకరించుచున్నాడు. చాళుక్యులు కాకతీయుల పాలనకు లోబడినవారని యిందుమూలముగ స్పష్టమగుచున్నది.

క్రీ. శ. 1262 నుండి 1278 వరకు గోదావరి ప్రాంత మందు కాకతీయ శాసనములు లభించినవిపుట చెరను,¹⁶ ప్రాయశః

రాజులగు చాళుక్యులు, హైహయలు వారి పేర్లను మూతమే వ్రాయించుటచేతను, డ॥ ఎన్ వెంకటరమణయ్య, శ్రీ సోమేశ్వర చిర్ర ఆ సమయములో ఆ ప్రాంతమందు కాకతీయ పాలన స్థిరమై సున్నట్లు తలచిరి.⁷ కాని యీ స్వరంప్రపాలన క్రీ. శ. 1278లో అంతమయినదనుటకు ఆధారములేదు. ఆ రెండు రాజ్యములు క్రీ. శ. 1300 వరకు కాకతీయుల ఆధిపత్యమును గుర్తించక వారి పాలనను సాగించినవి.¹⁸

ఈ శాసనము వీరభద్రుడు రాజ్యము చేయుచున్నపుడు యీయ బడినది. శాసనతేదీ 1290 నాటికి యితడు రాజయ్యెనా అన్నది సమస్య. ఇదివరలో రు దమదేవి క్రీ. శ. 1295 వరకు రాజ్యముచేసె నని తలంపు ఉండెడిది. ఇప్పుడు చెందునట్లు శాసనమువలన 1289లో ఆమె మరణించెనని తెలియుచున్నది.¹⁹ లందువలన శాసనము అధి కాకతీయరాజగు ప్రతాపరుద్రుని కాలమునాటిది.

శాసన ప్రతిగ్రహీతయైన విదనాచార్యుడు గొప్ప పండితుడు. అతని పాండిత్యము యీ శాసనము, వినాయకపుర శాసనములోను కొనియాడబడినది. అతనికి యీ శాసనము ప్రకారము ఉత్తరేశ్వరము, మిగత శాసనముల ద్వారా ఓనవల్లి గ్రామము, వినాయకపురము, పులుపర్తురలో కొంతభూమి లభించినట్లు తెలియుచున్నది.

శాసనమునందు చెప్పబడిన కొన్ని స్థలములను మనము గుర్తించ వచ్చును - పేకేరు (పేకేరు), ముక్తాపల (ముక్కాపల). పులుపర్తి (రెడ్డిరాజుల కాలమునందు అచ్యమావరముగ మార్చబడినది; యిప్పటి అన్నవరప్పాడు)²⁰ ఈ గ్రామము లన్నియు పశ్చిమగోదావరి జిల్లా లోని తణుకు నడిపమున గలవు. ఉత్తరేశ్వరమును గుర్తించుట కష్టము; కాని మిగిలిన గ్రామములలోవాటి యిదికూడ తణుకు తాలుకాలోనే ఉండవలెను. భీమవల్లభపురము పశ్చిమగోదావరిజిల్లా లోని భీమవరము కావచ్చును.

శా స న మూ ల ము(1)

మొదటిరేకు - రెండవపేజీ(2)

- 1 ఓం ³ స్వస్తి ॥ ప్రత్యూహా పూజారాశిః భవతు భవతాం శ్రేయసే భూయసే బృహ్మి (భూయసా - : పీ?)
- 2 త్వా భ్యుక్త్యాకరం చోపరి విప్రుజతి తాన్ వ్యోమై యస్మి పురస్కిన్ (1) ముదం మందం పరంతః
- 3 పరిసర శశినం ప్రేమరంగైస్తరంగై రాజేంద్ర్య రింభుప్రతం

మొదటిరేకు - రెండవ పేజీ

వరిగధతి సుభారంభము

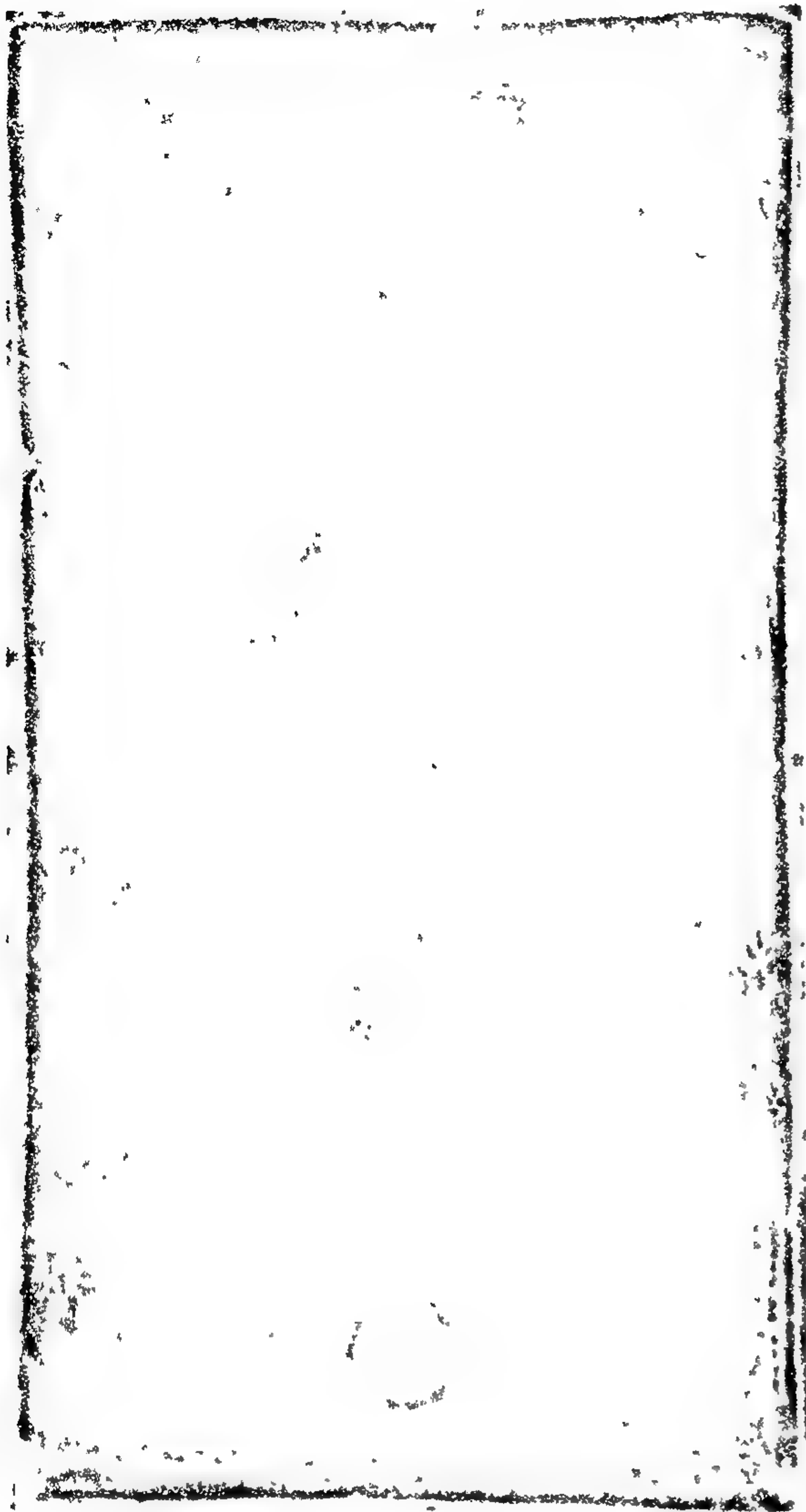
- 4 దానియస్సే || 1* || బాలః ప్రాతేక్యరే (రో) నృత్యమాచర
స్తేయ స్తుతః | భవరాం భూలయే భూయా
- 5 దానియస్సే || 2* || హరిః (రిః) కేలికిరిః పాతు
విష్ణు విష్ణుభాంకిరా | యద్దం ష్ట భాతి
- 6 చాందీన కలాకాపి కలంకినీ || 3* || శంభోరంభోనిధీనా
మనవరత సమల్లాస రక్తానుద
- 7 క్లా చాందీ (ది) సాందీ భవ చీజ(జ్జ్) గదవతు కలా
కాపి మో లోకారే | ఆలిలం బ్రహ్మ కృష్ణాము

- 8 4 హురతి చవర జ్జ్ హు కర్కారంగె మ్మే శీమే
కత వాసాది వభృ మన
- 9 తామ్రాచరద్విపురద్వి || 4 || పుంసె పురాణాయ నమోస్తు
తస్మై యన్నాదీద్యాదుద
- 10 భూ-త్యయం హః | తస్మై విభాతే చ నమోస్తు
యస్మాత్సపస్ మ్మగధానిరాసే || 5* || అంగవెం(వం)
- 11 గ కలింగాంధ ద్విభావ మగధానియః | దేహః స్ఫురన్తి
తత్తైష మనోజం త్యంధ మణలం (మ) || 6* ||
- 12 త తోల్లకన్తి తల ప మహానగయ్యుక్తసాం పురీ స్ఫురతి
కేవల మోరుంగయ్య 5 | మ
- 13 దేవ త్రిషష్టపసంయూ లోచనానాద్యామర సమభ
వాంబుజ రోచనేవ || 7* || అంభః స్వయం
- 14 భువో యత తిర్యంధ మరీచయః | చక్ర (క్రస్తి) చంద్రి
కోన్మిద్రాః కృష్ణాస్తపి యామినిః || 8* || స్య
- 15 వ్తి పురుహూతాం పారుహూం మన శియం (మ) ||
భక్తాయదాతు ముక్త్యా యదతా స ఘృహ

రెండవరేకు మొదటి పేజీ

- 16 సినీ || 9* || తస్యైస్త్రి స పీరకుడ గురీః పర్యత్తిక్
పుద్వీపి (న*) యాజ్ఞా ద్భు తిరి పి యిహలత్స
- 17 దారవింద ద్వయః శ్రీమత్కాకెర (క్రాకరి) రాజ్యభార
వహన ప్రేంభద్యు విక్రమో య
- 18 స్య త్యాగముదీద్య కల్పవిటపీ శ్రీదపి వాగాద్విపం (మ)
6 || 10* || రద గంధవః పంజర బంధవాన్యయే
- 19 జాలా (లో) నృన నామని విష్ణునన్తనః (1*) యద
త్తిక్ నో యత్యరిపం నో ముహూః ప్రయం
- 20 లభంచ సుర సందరీమపి || 11* || రదార్కజ్జ్
భూత్వయమిందు యరః ప్రప్రర్కా రోరాహం
- 21 పానపండ్లిరః | ది-చరవ్యాప్త చూ విస్సంధిరో విభూతి
నిష్పేదిత మాధురీ రః 7 || 12* || చవ
- 22 ది మహాదేవస్సేన రాజ్ఞా మహాపతి 8 | పర్యన్తి రివహ
యుద్దే యన్య భ విరోచకేం 9 || 13* ||
- 23 రన్య భాగ్యం కేవల భవండురేరః | నృపతి చృద్మనా
పుత్రః | నృప్త్య న విక్ర

రెండవరేకు - మొదటిపేజీ

- 24 పు: || [14*] యద్దానాంబు దురీ ప్రకాశ విభవైః
పిచోజ (భ) యోబద్వికా|| ధీంకామ
- 25 ఏ కుంభవండువ వ(భ)యాదా తా చ్చజంబి భ(భ)వం
(వే) (*) ఆ చంద్రం ఏకరద్వి బాద్వికా ముత్తైరస్త
పురత్తేవీ వి
- 26 సూప్తిక్ త్కుచకుంబ శంబవ మహామైత్రి పని తీర్వలాః
|| [15*] రస్సాదుంబ గామమర్తర
- 27 శ్వరమాఖ్యయా | రు దదేవ ముద్దాకాయం గురవె గురు
దక్షిణం (వే) || [16*] సుధి

- 28 రం¹² వసుభరనయన చం దమః శక్త యోగము
శకవత్స
- 29 రేవ్యధ పరోధినః ఫాల్గుచే శక్తిగవాణ ముద్దా¹⁰ సుగరే
సతామగ

రెండవరేకు రెండవపేజీ

- 30 టీ రదత్త పుగమత్తరేశ్వర బురీ భోగి శివ || [17*]
పదవార్ష సమా
- 31 బజ్జై బుగ్గజస్సమరే శివ | సుపుర ముం బుగ్గ
మందిరాం
- 32 గణవేదికా: || [18*] శోమభ మై సుహావద్యైకాః
సాయం ప్రాతర్విహా
- 33 రిధిః | మతశీ రిధికా: సవ్యాకా: సవ్యాక్సైవ ద్యుతీయం
(వే) || [19*] మత గంగారం
- 34 గంగా మవహోకుం కౌతుం (వే) | గుహాణ రతానా
మమత్వాదేవ
- 35 సిద్ధతి | [120*] రోలకర్కా వాస్థా గిరివలల పరావ
గోదావరీ
- 36 ¹⁴ యంయ ¹⁵ సూర్యుక్ ఖిలకరు కటరా || [21*]
యామహా
- 37 రుదదేవస్య తస్యై భువదయకాణి | యాదా శివ మూల¹⁶
- 38 య్యక్ స్థిలకా: సోమయాదనాం (వే) || [22*] దలం
యగం ద్రుమ్యం వరిషా (వే)
- 39 ముని పుంగవః (1*) కుమై రివర మాంబుక్తి
చ్యుకు కంకయా || [23*] కర్కా
- 40 యా (య) సికారోక్త వాచకచ్చసిని గిరం (వే) | గుర
భరిరా య్యకుం
- 41 సద్మా శయావర్ || [24*] శ్చ (చ) రాదిం మహా స్థి
ర్కృష్టా య్య దుమ్మూ వారం (వే) |
- 42 ప్రవీక్త య్య గ్రహవే సూర్యుక్తా ముంబు || [25*]
బారం వేరిండు

మూడవరేకు - మొదటి పేజీ

- 43 గంధర్వ కృప ముం కోహణం బృహస్పతి రోహ (వే)
శ్వరా సాస్యకం

రెండవరేకు - రెండవ పెడ

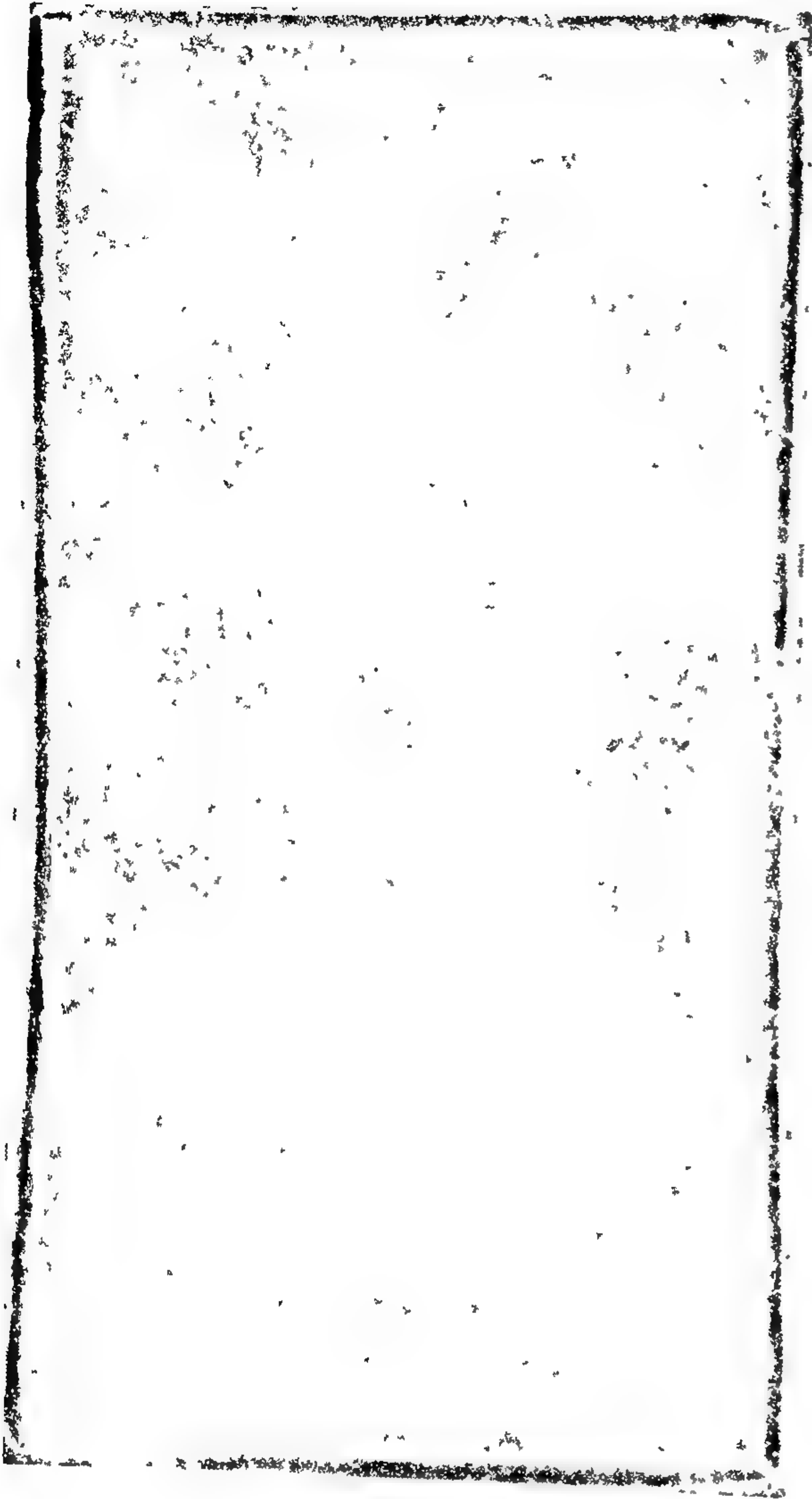
- 44 పి వశంనీత (వశస్వీత) ఏవాత ఏషః | ఏత్రోశ్చిత్రోపవ
య్యా ముహూరపి రవి
- 45 లా పండితేభ్యోః-ఖిలేభ్యో దత్తం విత్తం తదస్మిన్ జగతిభిరు
కృతి(త్రి) రుద్రదేవపు
- 46 ఏన ||[26*] యద్దానవయసామోఘై రారబ్ధే పాథసం
ః చౌ | కవిస్మాక్తామృత (ం*)
- 47 కీర్తిక్ లక్ష్మీః పాదురభూ[ర్]యం (మ) ||[27*]
యత్కృతం చోద్యమన్యోనో పరిహతుక్ంప్ర
- 48 గల్భతే | యత్కృతే సోమరేపి నావ్యశ్చోదయతుం ధీమః
||[28*] రక్తేక్వ తం

- 49 త్రమాగ్నేవా విత్యే మధురే-భవాయత్రకుతో (త్రా)పి
వా యప్యవ
- 50 గల్భేవ సరస్వ- ||[29*] తస్మాన్తి రుద్రదేవస్య గురు
వ్యోద్ధన¹⁷ ధీమః | యస్యాచ్చ
- 51 లకరస్యవా త్త్వత్తివ్యాద్విన్ వద్విత్తా ||[30*] యదను
గ్రహ ప్లాసాద్య సుపీ (ధి)
- 52 యామగ్రదే రుద్రా ||(1) విన్దేవాభ్యాసభారేణ రుద్రదేవః
కృతీశ్వరః ||[31*] య
- 53 స్మిన్వక్షతి వాత్తయం నిదనా చాచ్యుతో యదే శిష్యేన
వాచారేషు వద్ధంతే భా
- 54 రతీతాః ||[32*] స్పంశత్పందన సారభస్య గరిమా మల్లీమ
రత్నీశ్చియాం యస్యస్యస్య
- 55 తి ది(వి) భమే వచసాం మాభుయ్యదుయ్యం పదం
(మ) | (1) భాగ్యయోగ్యమహీ

మూడవరేకు - రెండవ పెడ

- 56 సువప్నోనికరై య్యోద్భూతయో నికయో యజ్ఞస్యజ్ఞస
మాలి విద్వస సుధ
- 57 ద్వాగర్తా మార్తాః రిషః ||[33*] వేదవేదాన్త
మంత్రాన్యం విద్వనాచార్యో సిన్ధు
- 58 రః | విహితార్తా క్రియాలానః రేషిం వానమనోహరః||
[34*] సుధా
- 59 కరకలాపింస్మకుట పండలం కుండ లిక్పూరగ మురస్త తి రచిత
భస్మరే
- 60 పం మహాః | నిధాన పృథి తత్పరం యమవలోక్య విద్వజ్జనా
స్తదేవ
- 61 పరమం మహాః | ఏష మన్వతే చూర్తామత్ ||[35*]
చతుష్మత్
- 62 ¹⁸ ధి చతుష్మత్ నగరసేమ సేమన్తిని నిరన్తర పరిస్ఫుర
న్నవవి
- 63 రాస పణ్యైర్వి (?) (1*) శముల్లసం యస్మిన్భాంబురుహ
మండలం మండనం
- 64 స సవక్ సుపీ (ధి) యాం ముహూ [ప్రప్ర] రతి విధ
నాయక్ సుధిః ¹⁹ ||[36*] కపిముని కుల

మూడవరేకు—మొదటి పేజీ

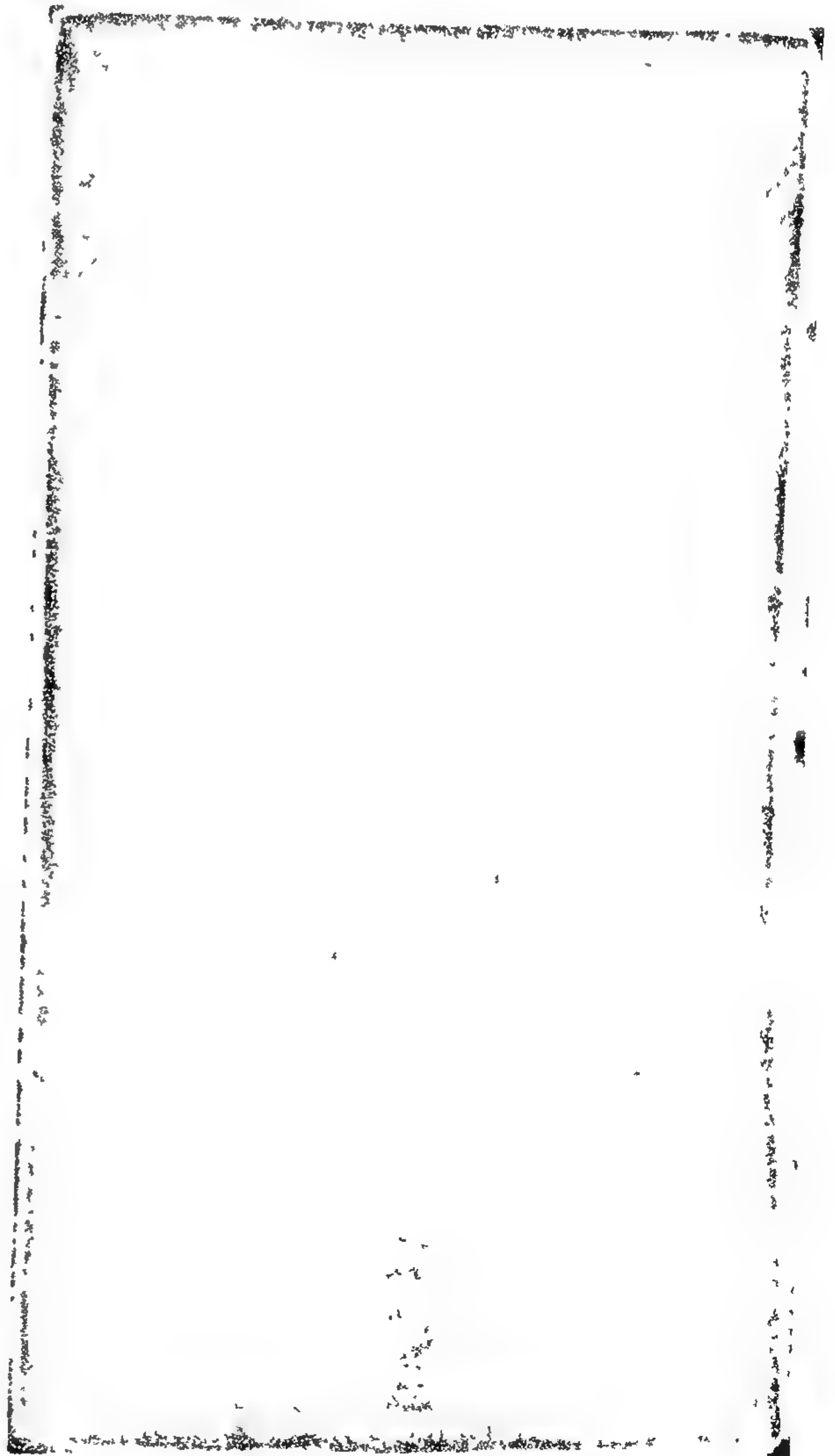
- 65 మ (హ)స్థానమున మైత్రం రహితం పంకజ భూమి
రంగనేత్రం | తలప పదప
- 66 దాతృకసాత్త్వికదాతృ మధు మధనాం ముద్రారోచనం
[37*] బ్రహ్మదాతృకా భవత్
- 67 స్మిన్ కమలే పద్మదాతృకా భావితే పురతః స్థిర్యా ము
సాకం సరస్వతి || [38*]
- 68 యమాలోక్య జనాః సప్త- 20 ముద్రారా (హ) గుహ్యార్థైః
గర్భితో వేదసేద్యం

నాలుగవరేకు-మొదటి పేజీ

- 69 సంగిరంతే సనిస్మయాః || [39*] తతో-భూద్వేద నాద

య్యోః సోదన్యామృ

- 70 ర వారిధిః | స కదాచిదభూద్వేదస్థానం చూడామణిః
[40*] య
- 71 స్మిన్ కమలే గోష్ఠి (ప్ర) మ సూర్యాదిర్ ముద్రామృ
తత్తనూభార చూడన్యామృ
- 72 రంగదాతృక 21 కవిక. || [41*] మైత్ర మైత్ర్యా
కుంభరాణా మద్య (హ)
- 73 తవద్వేద ఏ చ 22 కాన్తభాదం (హ) | మధ. 23
సురాణామివ చంద్రమాశమ్మూసే (ఎ)
- 74 మ్మూసినా మివ కుంభయానిః || [42*] తతో-భూద్వేద
బ్రహ్మదాతృకా యః రంగరా

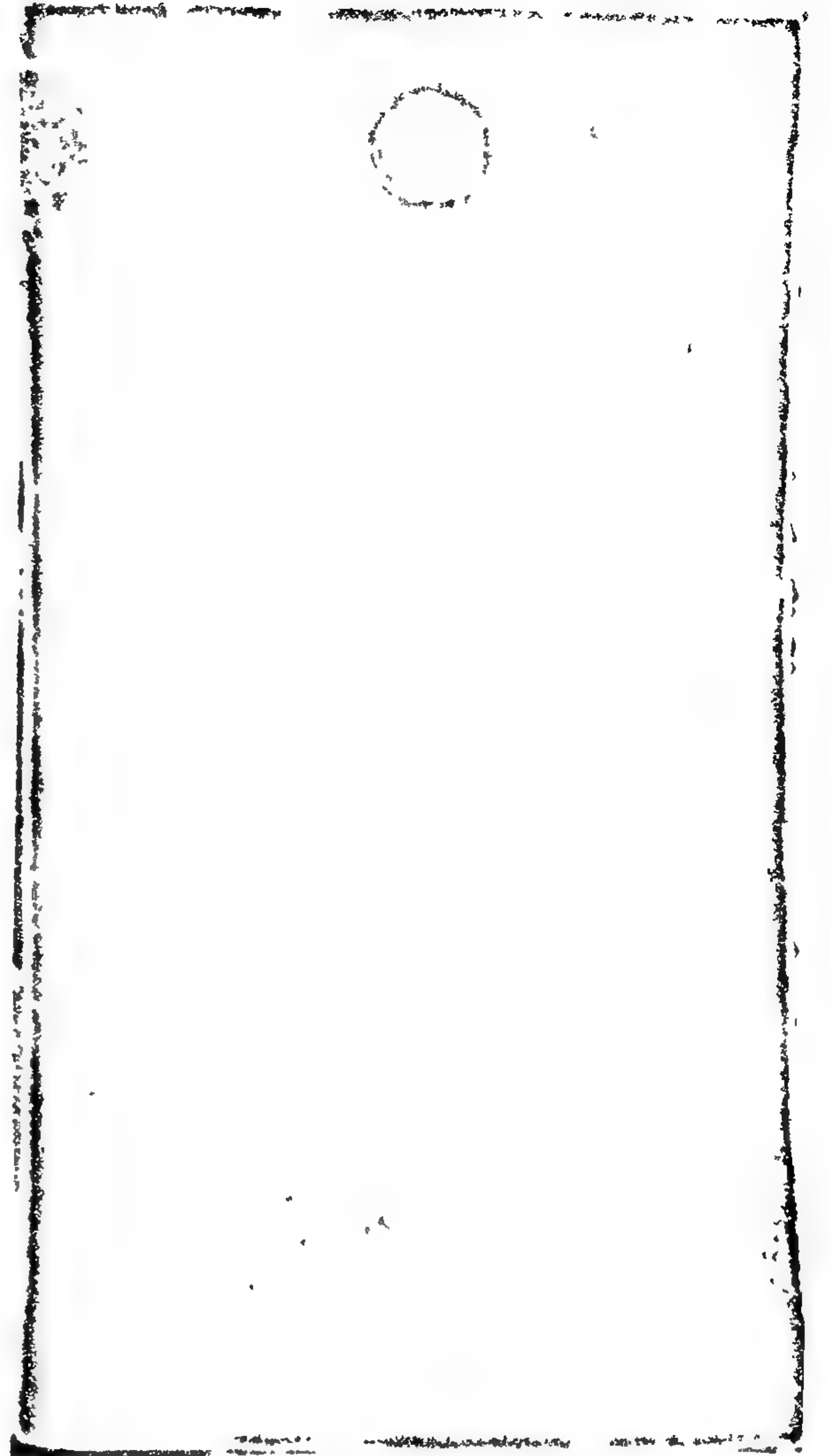
మూడవరేకు—రెండవ పేజీ

- 75 విన పణ్యభిః ధాన్యానివో యాగీ శావమృతాం శురివో
ఉచే
- 76 : || [43*] వాగీశరత్యాకరనాష్టయః పురే వ్యధత్త సమ్య
గ్యధి సమ్యక్ తోమఘం (వౌ) || (1)
- 77 మధ్యే సఫం యస్య వదో విజ్రంభితం ముహూర్ముక్ హున్నా
(ప్ర)జ్ఞాతి సమ్యక్తో
- 78 మఘం (వౌ) || [44*] యదుపవన శుకానాం క్వాపి లీలా
రతానాం పరిపరముపయా
- 79 లాఃపండిరాస్తద్యవోధిః || (1) విదధతి నిజశాస్త్రే సంశ
యోచ్చేద పేథ్యో మధు
- 80 ర్మం విశేషా నాదరా దవ్యయంతః || [45*] భీమవల్లభపు
య్యూక్త యః క
- 81 ర్మస్మి సరోఃరం (వౌ) | శివతీర్థా మితి భ్యాతం
యదంబు వసుధాసుధా || [46*] భీ

నాలుగవరేకు - రెండవపెడ

- 82 మవల్లభపురీ విభూషణం యస్తదాగముదపాదయత్ క్షణాత్
|| (1)
- 83 విప్ర (శు) తం హి శివతీర్థా సంజ్ఞయా విస్ఫుర్వమివ
పుంజ్య²⁴ సంవయం (వౌ) || [47*]
- 84 శివజా నేత్యరన్త్ర (బ్జా నేత్యరం తత్ర) ప్రతిష్ఠా పయతిస్మ
యః వసుధేయమి
- 85 వాన్మీయం కర్తుం తోచనగోచరం (వౌ) || [48*] అగ్ని
ష్టోమం కరోతిస్మయః పురే భీ
- 86 మవల్లభః శుభా విస్మయమాయాన్తి పశ్యంతః సోమయాజినః
|| [49*] శుభా
- 87 ²⁵ర్మకరో యమవశీకకుల ప్రవేశో యస్యాశిలామల మతీశ్వ
రభా
- 88 సప్తార్చైః | యస్మై కృతం వ్రథమ దర్శన ఏవ రాజ్ఞా²⁶
కర్పూర
- 89 పూగభిల భోగ సమర్పణం చ || [50*] అదత్తయస్మై
స్వయ మాత పత్రం²⁷
- 90 హందోకాం రుద్రకుమారవీరః | పయ్యాయ వృతిం పరి
హయ యస్మై

నాలుగవరేకు - మొదటిపెడ

- 91 తేనోచితం నిష్కలం చ దత్తం (వౌ) || [51*] దేవః
స్వయంభూరిది యధక్తిం కరోత్యసా
- 92 రుద్రవృషా హారిః | బ్రాహ్మీముహూర్తే పురుషం పురాణం
ధత్తేన్వహం యో
- 93 హృదయాంబుదే || [52*] అగ్నిహోతాద్యమష్టోమం సర
కుంజర పూజనం (వౌ) | స్వయంభు
- 94 వే సమస్కర్మక ప్త స్వామావలోకనం (వౌ) || [53*]
పరస్యమహానా ధ్యానస్థమ్నా (ధ్యానం ఉచ్ఛ్వా) ని

అదవరేఖ - మొదటి పేజీ

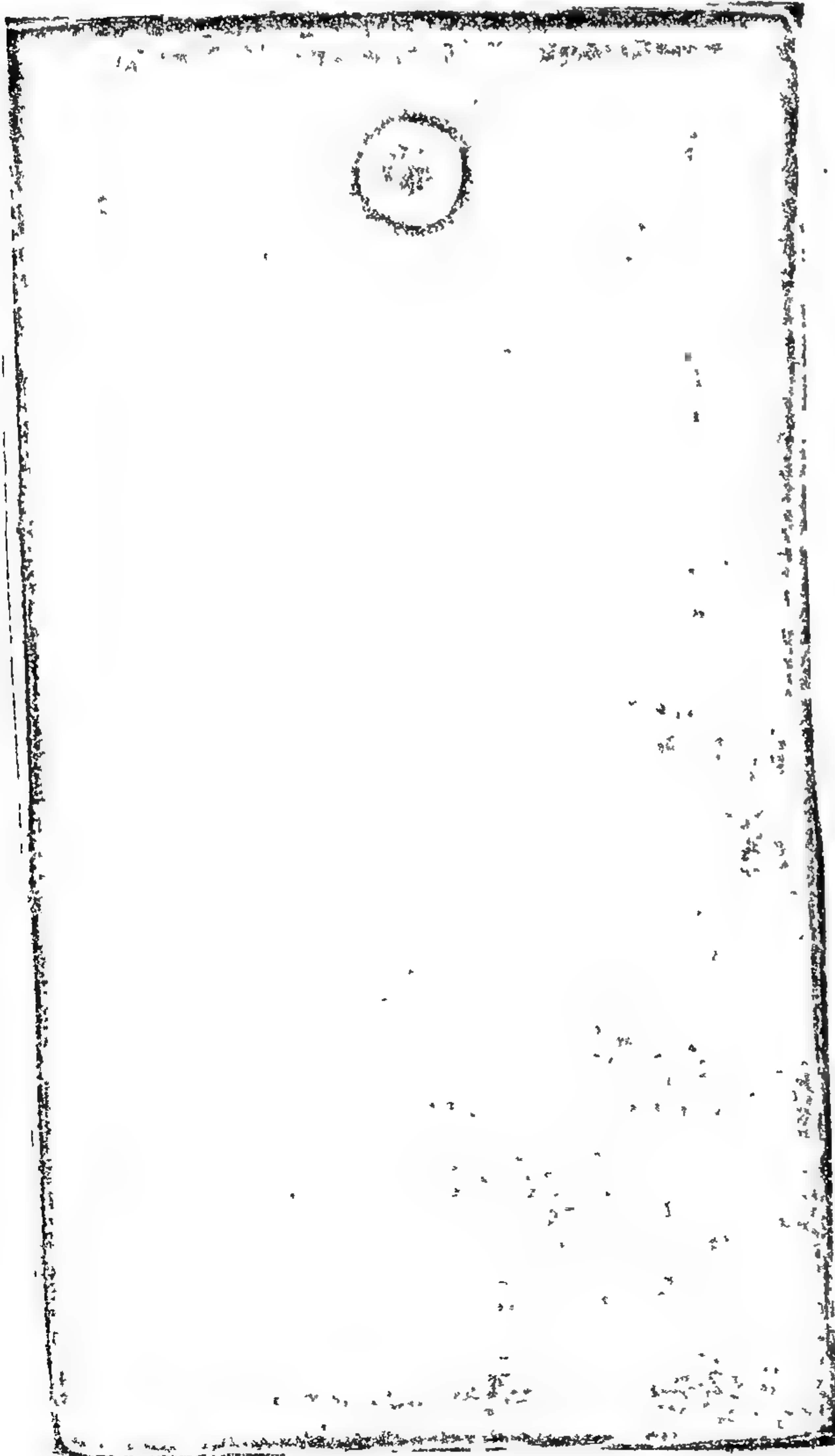
- 95 మూలకావయ (వ) | అంశక రూపయ్యం మీమాంసా
ద్యయ కాశలం (వ) | [54*] వ్యాఖ్య
- 96 తుమఖిలం విద్యా ముత్తకా పరంభం (| *) పదక్రమ
యుతే²⁸ వదే నైపుణి
- 97 యస్య కేలయః || [55*] శైవామేషవి చ యోగ నిబన్ధ
నేష తంత్రపు మంత్ర విషయే
- 98 ష్యసి పండితోయః | యో ధర్మో శాస్త్ర పరినిష్ఠిత వ్యా
లాసః కైలాస వాసిని మ

అదవరేఖ - మొదటి పేజీ

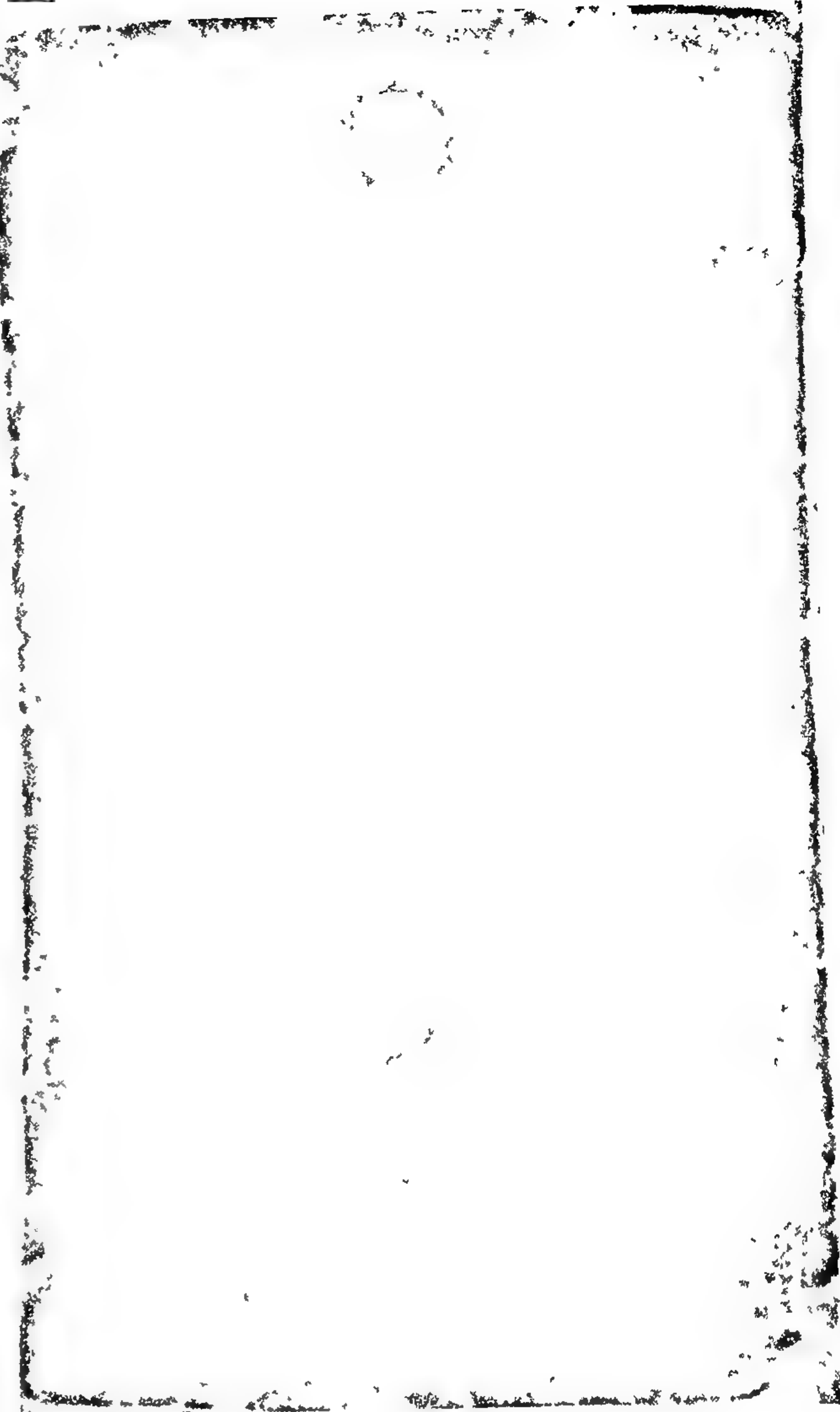
- 99 హస్యతి లంకతోయః || [56*] పమేషు హస్యకృత
నాపథయః |²⁹ కర్ణాప్యరం
- 100 యేనకృతః ప్రపంథః | రహ్నకర హస్యమేష ప్రవాహం
స్తూయ్యః సుధి
- 101 శానన పంకజానాం (వ) | [57*] ప్రేమ హాస్యకృత
మాద్రియన్తే యదద్విలంబం
- 102 ధియః సభాసు | తదేవ లబ్ధ్యా ఉచ్యతే యోగిని చాన్య
ధిజ్ఞా విజ
- 103 యోతనానాం (వ) | [58*] ధామ నిర్మల నిష్ఠ
వారిధిపుద్గోళమం

- 104 ధా (ధా) పరిమిందుశీలః । యచ్చన్మనా వీక్ష్య హరిం యః
శ్రియం ప్రపేయచ
- 105 చ్చామృత మాహరత్త (ద్దు) వం (వె) || [59*]
ప్రపేయ చ్చామృత మ పిన్మ యద్వినిమ్మితం భామి
- 106 సుధాశనత్యం (వె) । సవ్యే నమాధాతు మివాత్మన్మం
సుదీప్యరాః సూ
- 107 క్తి సుధామనోపి || [60*] స విద్యనాచామృత సుధిత
మో ర్లన్బద్వ తతస్మామనని
- 108 సురేభ్యః । ఉదత్తవేద ప్రథమా శియేభ్యః నమన్త కాస్తా
గమ రత్య (త్వ) విధ్యః || [61*] ఆ

బదవరేకు—రెండవ పెడ

అరవరేకు—మొదటి పెడ

బదవరేకు - రెండవ పెడ

- 109 ప్య గ్రామ్య సేష సా || తూన్యః స । నూరయినిత్తుని కోడు
|| అగ్నేయూనమ
- 110 ఉత్తరేభ్యః పురము కదమ పురుపట్ట ముయ్యని
పుట్ట³¹ || దడి
- 111 ణరః । ఉత్తరేభ్యః పురము కదమ పురుపట్ట ముయ్యని
పుట్ట³¹ ని
- 112 జ్ఞాల గరుభ్య ( ) || నైఋత్యతః । ఉత్తరేభ్యః పురము
ప్రేకటి పాలమేర ము || [11*]

- 113 పశ్యమతః ॥ (1) ఉత్తరేశ్వరపురము ప్రేతేటి పాఠమేర
పుట్టకొడు (1*) అనన్త
- 114 రతః । ఉత్తరేశ్వరపురము ప్రేతేటి ముక్తకోమల ముయ్య
కుమ్రుల జమ్మి (1*)
- 115 32 వాయవ్యతః । పెద్దమడ్గు నడుము । (1*) ఉత్తరతః ।
మోటచిన్నకో
- 116 డు । (1*) ఈశాన్యతః । గంగాదేవి నడుము । సంగాము
టాప్యన్
- 117 గంగాదేవి నడుము । సంగాము దక్షిణానను మేదిపుంత ।
సంగాము మగు
- 118 డ నుండి దక్షిణమించి రాగాను మూగూడి కోడు ॥ త ఏతే ।
కుమారస్యమి
- 119 సన్న్యో కతుయాజినః । మంచెన సోమయాజినః । తోంట
ఘట
- 120 శాసినః । కేశవ ఘటశాసినః । యజ్ఞనారాయణ ఘట
శాసినః (1*)
- 121 అప్సవ ఘటశాసినః ॥ ఏర హారీతాః ॥ విశ్వనాథ ఘట
శాసినః ।

ఆరవరేకు . మొదటిపెడ

- 122 కంచి ఘటశాసినః । వామదేవ ఘటశాసినః । శ్రీరంగ ఘట
శాసిన
- 123 : । కంచి ఘటశాసినః ॥ ఏతే కపికోటా . । రేమన 33
ఘటశాసినః । విద్యేభ్య
- 124 ర ఘటశాసినః । మూరె భట్టోపాధ్యాయాః । కామదేవ
ఘటశాసినః ।
- 125 పల్లభ ఘటశాసినః । తర్య ఘటశాసినః । పోడి ఘటశాసినః
పంపయ
- 126 సోమయాజినః । పురాయి ఘటశాసినః । లచ్చక ఘటశాసినః
(1*) ఏతేభ
- 127 రద్వాజాః ॥ మూరె భట్టోపాధ్యాయాః । చరభ భట్టోపా
ధ్యాయాః ॥
- 128 ఆరేయా ॥ రారిపెడ్డి భట్టోపాధ్యాయాః ॥ (1) వెలు
పుల పా

- 129 ఓ ఘటశాసినః ॥ గౌతమా ॥ అనంత భట్టోపాధ్యాయాః ।
మూ
- 130 కన ఘటశాసినః । అప్సవ భట్టోపాధ్యాయాః । కేశవ
భట్టోపాధ్యాయ
- 131 యా । మూరె ఘటశాసినః । కామదేవ ఘటశాసినః । నర
పంప
- 132 ఘటశాసినః । దామోదర ఘటశాసినః । రేవన ఘట శాసినః
॥ ఏరే పుండివా . (1*)
- 133 కందప్ప ఘటశాసినః । మూరె ఘటశాసినః । పురుషో
త్తమ ఘటశాసినః ॥
- 134 ఏరే వాధూలాః ॥ మంచెన ఘటశాసినః । అనన్త ఘట
శాసినః ॥ కావ్య

అడవరేకు, రెండవపెడ

- 135 పా || దేవన ఘటశాసితః || శతగోత్రః || సర్వోదేవ భట్టో
పాధ్యాయాః || కా
- 136 ండిల్యః || ప్రతిద్విజవరేభ్యః ఖరిత్రయ వరిమితాం భుజం
(మ) || ఇత
- 137 రత్నప్రకాశ మారాధ్య సర్వ కతుయాజీ విద్వన సోమయాజ
నామేన || ౯
- 138 సామాన్యోఽయం ధర్మక సేతున్యపాణాం కాలే కాలే పాల
నీయో భవద్విః ।
- 139 సర్వా సేతాన్యావినః పాత్రిక వేంద్రాన్ భూయో భూయో
యాచతే రామ
- 140 చం దః || [62*] స్వదత్తాం పరదత్తాం పరదత్తాం ³⁴
వాద్యో హరేత వసున్దరాం (మ) ।
- 141 ³⁵ షష్ఠిం వషా సహస్రాణి విష్ణయో జాయతే క్రిమిః
|| [63*] స్వదత్తా
- 142 [ద్రి*] గుణం పుణ్యం పరదత్తాను పాలనం (మ) పర
దత్తా పహారేణ స్వద
- 143 త్తం నిర్వ (ష) లం భవేత్ || [64*] గమేకాం
రత్నికా మేకాం భూమిరప్యేక మంగులం (మ) ।
- 144 హరన్వరక మాశ్రయి యావదాభూత సంస్థనం (మ)
|| [65*] శత్రుణామి కృతో ధర్మకః
- 145 పాలనీయః ప్రయత్నతః । శత్రురేవహి శత్రుః స్యాద్ధర్మకః
శ తున్న్ క
- 146 స్యచిత్ || [66*] మధ్యం శజాః పరమహీపతీ వంశజా వా
పాపా దపేత మసో భు
- 147 వి భూమిపాలాః । తే పాలయన్తు మమ ధర్మక మిమం
సమగ్రం తేషాం మయా
- 148 విరచితోఽంతి రేషమూర్ధ్ని (మూర్ధ్ని) || [67*] పునరపి
విద్యనాచాయ్యే (క*) రోనవర్తిః పులువదే ³⁶ చత్రి(క*)

ఏడవరేకు మొదటిపెడ

- 149 చత్తామితం క్షేత్రం లబ్ధ్వా తదుభయ ముత్తరేశ పురేత

అడవరేకు - మొదటి పెడ

- భావ్య విక్ర + యదర్థ (మ) (1*) రహం నామ
- 150 గోత్రే (1*) విద్వన సోపాధ్యాయాః సార్వక ద్విభాగినః ।
రుద్ర సోమరూపినః । సోరే ఘటనానః
- 151 అన్నేఘటనానః । పు శేత్తప భట్టోపాధ్యాయ సోమ
యాజినః । సోరే భట్టోపాధ్యాయాః । కే
- 152 వ భట్టోపాధ్యాయాః ధాగినః । విష్ణుహితక. ధాగినః ³⁷
వల్లభ సోమయాజినః ధా
- 153 గినః । కవిఘటనానః రహింహ ఘటనానః । శ్రీరామ
ఘటనానః । రాధామోయగ్న

- 154 శ్వర ఘ అర్ధ (౯★) భాగీ 39 | యగ్నేశ్వర ఘ అర్ధ
భాగీ | మారే ఘ అర్ధ భాగీ | జన్మే ఘ పాదో-ని భాగీ |
- 155 ఏతే హరితాః | (★) దేవర భట్టోపాధ్యాయాః | రేమన
భట్టోపాధ్యాయాః | కూచ
- 156 న భట్టోపాధ్యాయాః | మంచి భట్టోపాధ్యాయాః | నర
సింహ ఘటశాసినః (★)
- 157 పురాయి ఘ అర్ధ భాగీ | సోమేశ్వర ఘ అర్ధన్ భాగీ (★)
కామదేవ భట్టోపాధ్యాయా (★)
- 158 సహపాత ఘ అర్ధీ | నరసింహ ఘ పాదీ 40 | విశ్వేశ్వర
ఘటశాసినః | జన్మే ఘటశాసిన (★) అర్ధీ (★)
- 159 ఏతే భారద్యజాః | (★) సూంకన ఘటశాసినః |
సోమిది 41 భట్టోపాధ్యాయాః | విశ్వేశ్వర భట్టో
పాధ్యాయాః | గుండిమంచి ఘటశాసినః | దొడ్డై ఘటశాసినః
భీమేశ్వర ఘటశాసినః
- 161 విశ్వనాథ ఘటశాసినః | లోంట సోమయాజినః | చెన్నై ఘట
శాసినః | యగ్నేశ్వర భట్టోపా
- 162 ధ్యాయాః | నాగదేవ ఘటశాసినః | కనకమల నరసింహ ఘ |
నరసింహ ఘటశాసినః | వి[ద్ర:]
- 163 న 42 ఘటశాసినః | లక్ష్మీ || కందవ ఘ అర్ధీ | పోరె
భట్టోపాధ్యాయాః లక్ష్మీ | జన్మే భ 43 లక్ష్మీ |

ఏడవరేకు - రెండవపెడ

- 164 కోరెన ఘ అర్ధీ | ఏరె కుండ్లినాః | (★) గోకయ 44
భట్టోపాధ్యాయాః | గోతమాః | (★) ఎజుపర ఘటశాసినః
- 165 | గగాః | (★) కేశవ భట్టోపాధ్యాయాః పాదోనభాగినః |
సోమనాథ ఘ అర్ధీ | జన్మే ఘ అర్ధీ (★) ఏతే
- 166 అత్రయః | (★) లన్నై ఘటశాసీ | కామన ఘ పాదీ | ఏనా
లోహిత్రా | (★) కామన ఘటశాసీ | మారే ఘ
- 167 టశాసీ | ఏత్రా కాసి(శి) కాః | (★) పోరె ఘటశాసీ | కేశవ
యజ్ఞా | అర్ధీ | నారాయణ ఘ అర్ధీ | ఏరే కళ్య
- 168 పాః | (★) ఉత్తరేశ్వర ఘటశాసీ | శట(త) గోత్రః | (★)
జన్మే సోమయాజినః | వాధూలాః | (★) శ్రీరామభ 45 అర్ధీ | పు
- 169 రుషోత్తమ ఘ అర్ధీ | విష్ణువృద్ధో(ద్ధౌ) || కందవ ఘ

ఏడవరేకు - రెండవపెడ

- పాదీ (★) భారద్యజాః | (★) వెన్నై సోమయాజిన భాగీ
(★) గోమ 46
- 170 భరత్ - శ్రీ - నవ - వేద ఘ అర్ధీ - రాధాస్వామి
భద్ర - శ్రీ - శ్రీ సుదరాద్య
- 171 నభట్టోపాధ్యాయాద్వై - మచ్చు - వై - సువకోర - ముఖ
వాజపేయ బృహస్ప
- 172 47 సు(-★) మహ - రాజ్మల - గా - వ - మహా - గా - ధ్యాయా
లన్నై గోపర - ప్రహర - ద్యాయ
- 173 బాగిన. (★) ఏరె - య - కసి - గో - మ - (★) - ర్ధే
శ్వర మహావేద - నరసింహ - పు - పు - మ

- 174 హాదేవః త్రిభాగీ జనార్దనవల్లభః ద్వీభాగీః తత్ర చక్రగామే
కుంభకార తైలకారాద్యస్తోత్రం
- 175 శబాతిభిర్యుక్తైర్యం యచ్చాన్యస్మధ్యకం⁴⁸ తత్సర్వ మేభ్య
ఏవ విప్రేభ్యోదత్తం(న్)॥ బహుభి
- 176 వ్యసనుధాదత్తా బహుభి స్సు పాలితా । యస్య యస్య యదా
భూమిస్తస్యతస్య తదా ఫలం(న్) (॥68*)
- 177 స్వస్తి శ్రీ దేవ్యై నమః [1*] * ౧
[చండస్సు : శ్లోకములు 1, 4, 26-స్వరా; 2, 3, 6, 8,
9, 13, 14, 16, 18-25, 27-32, 34, 38-41,
43, 46, 48, 49, 53-55, 63-66, 68-అనుష్టుప్;
5, 42, 44, 51, 52, 57, 59-61-ఉపజాతి; 7, 50,
56, 67-వసంత తిలకా; 10, 15, 33 - శార్దూల విక్రీడిత;
11-ఇంద్రవంశ; 12-వంశస్థ; 17, 35, 36-పుష్పీ; 37-
పుష్పితాగ్ర; 45-మాలినీ; 47-రథోద్ధరా; 58-ఉపేంద్రవజ్రా
62-శాలినీ.]

ల ధో జ్ఞా పి క లు

1. ఈ వ్యాసము వ్రాయుటలో చాల సహకరించిన డా. పి. శ్రీరామమూర్తి గారికి మా కృతజ్ఞతాభివందనములు.
2. రెండు శాసనములలో ఒకటి కోస పైవారు గణపతిని. (భారతి, సవంబరు, 1959) రెండవది : ప్రతాపరుద్రుని వినాయకపుర శాసనము, చాళుక్య ఇందుశేఖరుని ఉనవల్లి శాసనము కలిసియున్నది.
3. శ్లో. 45 “యః ప్రాప్య స్వయం మిందుశేఖరస్థపాచ్ఛాల్యకవంశోద్భవా దష్టైశ్చైర్వ్యం మదుత్తరేశ్వరపురం గ్రామం పరిహేభూషణం(న్)
4. ఎప్రిగోఫియా ఇండికా, 18వ సంపుటము, పుటలు 346-56.
5. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ మ్యూజియములోని తామ్ర శాసనములు, 1వ సంపుటము, పుటలు 98-108.
6. ఈ పంక్తులలో విద్ధవాచార్యునికి ఉనవల్లి, పులువరతులలో భూమి లభించినట్లు, అది మరికొందరి బ్రాహ్మణులకు పంచి యిచ్చినట్లు చెప్పబడినది. ఈ రెండు యిచ్చినట్లు క్రి. శ. 1291, 1296 శాసనముల వలన తెలియుచున్నది. అందుచేత యీ పంక్తులు 1296 తరువాతవి.
7. తార్కికుడు లేక, ఘటికాస్థానములోని అధ్యాపకుడు.
8. భట్ట మిమాంస బోధించు అధ్యాపకుడు (?)
9. ఇచ్చటనుండి ఘటకానికి ‘ఘ’ అని, భట్టపాఠ్యయునికి ‘భ’ అని వ్రాయబడినది.

10. దక్షిణ హిందూదేశ శాసనములు (S. I. I.), 10వ సంపుటము, నెం. 360 జాతిగ. 5వ సంపుటము, నెం. 121 పాలకొల్లు.
11. డ. హిం. శా., 5వ సంపుటము, నెం. 122 - పాలకొల్లు.
12. కాకతీయ లంఛన రాజయుగ చరిత్రము, పుటలు, 467, 488, కాకతీయ సంఘిక, పుట 57, కాకతీయ బాంధవ్యములు (భారతి, లక్ష్మీబారు, 1970 పుట 34.)
13. కార్బన్, 13, నెం. 25.
14. కార్బన్, 13, నెం. 25.
15. డ. హిం. శా., 5వ సంపుటము నెం. 125 (క్రి. శ. 1296), 124 (క్రి. శ. 1296), 127 (క్రి. శ. 1300) - పాలకొల్లు, కార్బన్, 13, నెం. 25.
16. డ. హిం. శా., 4వ సంపుటము, నెం. 1341,-1342 A, B, 1152.
17. దక్కను ప్రాచీన చరిత్ర, పుట 623.
18. డ. హిం. శా. 5వ సంపుటము, నెం. 122, 125- 127.
19. భారతి, మేనెం, 1974, పుటలు 4-7, స్ట్రీట్స్ ఇన్ ఇండియాన్ ఎపిగ్రఫీ, 1వ సంపుటము, పుటలు.
20. భారతి, లక్ష్మీబారు 1960, పుట 23.

శా స న మూ ల ము

1. శాసనము, శాసన ప్రతిపంబములనుండి.
2. ఎ.పి. ఇండికా, 18, లో మొదటి పెడ క్రింద చెప్పబడింది. దీని వలన రేకుల పటాలు, పెడలు మార్చుకొనవలెను.
3. చిహ్నము.
4. ఈ పంక్తి మొదటిలో 1వ అంకె వేయబడి ఉంది. (ప్రతి రేకు) రెండవ పెడ ఆ రేకు వలన సంఖ్య ఈయబడినది.
5. అర్హానుస్థానముగా పరిగణింపవలెను.
6. ఎ.పి. ఇండికాలో ‘క్రోధాది వాగాద్ధివమ్’,
7. ‘మేరు భాధరః,
8. ‘మహాపతిలోని ‘మ’ వలనముగా వ్రాయబడి, ఒక గీటు చేర్చబడినది.
9. భా (పాల) విరచనమ్
10. ఎ.పి. ఇండికాలో ‘యత్ర’.
11. పాదోనిధిర్వద్ధితా.
12. అనుస్థానము అవసరమునెను.
13. ఎ.పి. ఇండికాలో ‘సుంగరే’

కాకతి వీరబ్రహ్మని తీర్చిదిద్దిన తామ్రశాసనము

14. పంక్తి మొదటిలో 2వ అంకె వేయబడినది.
15. యయా
16. రెండు గిట్టు వ్రాయబడినవి, కాని అవసరములేదు.
17. ఎ.పి. ఇండికాలో అన్ని వట్ల విద్వదగా చదువబడినది.
18. పంక్తి మొదట 3వ అంకె గలదు.
19. విద్వదాచార్యశాస్త్రి:
20. జనాస్పత్వే
21. ఎ.పి. ఇండికాలో 'శ్రీకంఠాచార్యన్' అని చదువబడినది. దాని 'శ్రీరంగాచార్యన్' అని వినాయకపుర శాసనములోనూ (68వ పంక్తి), ఓనవల్లి శాసనములోనూ (131వ పంక్తి), కోన గణపతి ఇండవల్లి శాసనములోనూ (11 - 12 పంక్తులు) కూడా చెప్పబడినది.
22. ఎ.పి. ఇండికాలో 'భవద్యోనవ'
23. సురన్
24. పుణ్య
25. పంక్తి మొదట బొటానవ అంకె.
26. గీత అవసరము.
27. అనుష్టరం అవసరము.
- 28.
29. గీత అవసరము.
30. ఎ.పి. ఇండికాలో 'తామ్ర'
31. " 'పుట్ట'
32. పంక్తి మొదటిలో 5వ అంకె.
33. ఎ.పి. ఇండికాలో 'కామ్ర'
34. ఎ.పి. అవసరము
35. పంక్తి మొదట అరవ అంకె.
36. ఎ.పి. ఇండికాలో 'దాచవల్లి పులమ్ర'
37. ఎ. పి. ఇండికాలో 'వెన్న పాదార్థన్ భాగం'
38. " 'లొలివి'
39. " 'పాదార్థన్ భాగం'
40. " 'సాదార్థన్'
41. " 'పామదే'
42. " 'పరన్'
43. " 'మన్నెమ'
44. " 'గొరయ'
45. " 'పు'
46. " 'గోమ'
47. పంక్తి మొదట 7వ అంకె.
48. ఎ.పి. ఇండికాలో 'యచ్చార్య వ్యం'. పుద్గకమే ఉండవచ్చును. ఎ.పి. యకపుర శాసనములో 'మద్గక' మనివస్తుంది. పుద్గకం : ఉమ్మడి అని.

ఆత్మా - ఆవేశం

శ్రీ రామా చంద్రమౌళి

చైతలు గలాన్ని మింగడం నేర్చుకుంటున్నాయి - యిక్కడి
పసిపాపలు కాలానికి
విదురీదడం నేర్చుకుంటున్నారు.
ఇన్నాళ్ళూ -
మంచుదీపంలో మండని వత్తిని
అంటించేందుకు పయత్నం జరిగింది
ఇప్పుడు
కండల్లోనుండి కాంతి,
కన్నుల్లోనుండి వికాశి
ప్రవాహంలా పరుగెత్తుకొస్తున్నది
గతం ఓ మసకపట్టిన అద్దంలా...అందులో
నా ముఖం దయ్యం నీడలా—నేను
చీకటిని చీల్చుకుంటూ

కంకరరాళ్ళ బాటపై నడచి నడిచి
నా పాదాలనుండి...గుండెల్లోకి చిమ్మి నెక్కురు బాష్పాలు
ఆ మబ్బు తునకపై ఎర్రగా దిద్దులే,
నాలోని ఆత్మా—ఆవేశం గడ్డకట్టి
సూర్యుడు నివ్వబంటిలా కొన్నున్నాడు.
నేను —
హృదయంలోనుండి కాంతి రాన్ని కీర్తూ
ప్రపంచాన్ని నాలో నామకునెందుకు స్వర్ణాబరణి నెక్కుర్చాను
ఇక్కడ...సంధ్య, నిశీధులు లేవు
అంతా ఉషఃకెరటాల వెలుగుచుంపరే
ఈ కాంతిని తాగి పలబుకు మా పడుకున్న నాడు
ఏవడో పిచ్చి వేటగాడు
వెలుతురు పట్టంపై వేసి పలను
కలిసికట్టుగా పట్టుకుపోతు...దృశ్యం రమ్యంగా కనబడుతోంది

ఆంధ్రగ్రంథమాల ప్రచురణలు

పండితారాధ్య చరిత్ర

డాక్టరు తిమ్మావజ్జిల కోదండరామయ్యగారు వ్రాసిన పీఠికతో అమ్మకానికి సిద్ధంగా ఉంది.

వెల రు. 15-00

(పోస్టేజీ అదనం)

బసవ పురాణము

బెండుచేసిన రంగుల అట్టతో, కీ. శే. కాళీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారి 'ప్రస్తావన'తో కూడిన ప్రపూర్ణ నిడుదలలు
వేంకటరావుగారి విపుల పీఠికతో అమ్మకానికి సిద్ధంగా ఉంది.

వెల : రు. 7-50

(పోస్టేజీ అదనం)

భగవద్గీత

కీ. శే. కాళీనాథుని నాగేశ్వరరావు సంతలుగారు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానముతో బెండుచేసి అమ్మకమునకు
సిద్ధముగా ఉన్నది.

వెల : రు. 7-50

(పోస్టేజీ అదనం)

ఆంధ్రపత్రిక విజ్ఞాపనార్థానా కూడా తెప్పించుకోవచ్చు.

(పోస్టేజీ అదనం)

ప తు ల కు.....

మేనేజరు

ఆంధ్రపత్రిక, గాంధీనగర్, విజయవాడ-3

నా కూ ఓ మ న సు ం ది

శ్రీ వాడపల్లి విజయ భాస్కర రామారావు

ప్రన్నెండింటికై నా ఆఫీసుకు వెళ్ళకపోతే ఆఫీసర్ తో గసాలా తప్పదు. రైలేమిటి, ఇంత మెల్లగా వెళుతోంది ?

-వాచీముళ్ళు చూస్తుండగానే జరిగిపోయి పదిన్నర చూపిస్తున్నాయి. జేబులో సిగరెట్లు చాలాసేవటి క్రిందే అయిపోయాయి.

రైలు అగిపోయింది.

"కాస్త దిగి కనుక్కునివస్తా, సామానుమీద ఓ కప్పు ఉంచండి" - కళ్ళజోడు అమ్మాయితో చెప్పి రాళ్ళమీదకు దిగి గార్డు పెట్టె వరకూ నడిచాను.

"ఇంజన్ ఫెయిల్ అయింది. వారేరునుండి మరోటి రావాలి."

"అతి దగ్గరఉన్న స్టేషన్ కోరుకొండ. మిషిని పంపురారా?" నా ఆత్రం గార్డును నావైపు పరీక్షగా చూసేటట్టు చేసింది.

"మీరు కంగారు పడకండి మాష్టారూ, మావద్దరులు చూకున్నయ్. మరో రెండు గంటల్లో ఇంజన్ వస్తుంది." - గార్డు గొంతులో కొంత విసుగూ, కించిత్ వైరాగ్యమూ వినిపించాయి.

ఓరెవేల్ క్రాసింగ్ మీద అగిపోయింది హౌరా-హైదరాబాద్ ఎక్స్ ప్రెస్.

రెండు గంటలు.

అంటే వారైర్ వెళ్లేసరికి, పదిన్నర - ఇంజన్ రావడానికి రెండుగంటలూ, పబ్లి వారైర్ వెళ్ళడానికి మరో గంటా వెరసి మధ్యాహ్నం రెండయేటట్టుంది.

గొంతుతడి అరిపోయింది.

దూరంగా మర్రెట్టుకొని పదురుగా మయ్యి కనపడుతున్నాయి.

కంపార్టుమెంటు దగ్గరకెళ్ళి కాసేపు తిరిగొస్తానన్నమాటని రెండుగంటల వార్తకి జోడించి చెప్పి మ రెట్టు నీడవైపు నడిచాను.

సూతిదగ్గర తాటాకు 'రేక' తో నీళ్ళు తోడుకుని మొహం

కడుక్కున్నాను. చెట్టుకింద పోయి టీ దుకాణం కురిపింది.

"మంచి టీ చెయ్!" దుకాణం అసామికి చెప్పి రుహాయి ముఖం తుడుచుకున్నాను.

గాజాగ్లాసులో జర్మన్ సిగ్వర్ చెండా గుండు రాడియో.

"బండి అగిపోనాదేమీ బావూ!" టీచెట్టుచుబమాని పలకరించాడు.

"అఁ!" - దూరాన రేపున్న గోడలవైపు చూస్తూ పరాకుగా జవాబు చెప్పాను. నాలోపాలు అరసూ గోడలవైపు చూశాడు.

"అగిపోద్ది బావూ, అగిపోద్ది. మనం అగలమటంటే అగదు."

అతని మాటలలోని దైన్యం నా గుండెల్లో గుచ్చుపడింది.

"ఎందుకూ లంటున్నావ్?" అప్రయత్నంగా అడుగాను.

అతని సమాధానం మొదలైంది మొదలు దూరంగా ఇంజన్ కూత వినేంతవరకూ మంత్ర ముగ్ధుడిలా లంకవల్లాపన విన్నాను.

ఆ పుర్తాంతం అతని భాషలో అరసు చెప్పియున్న పంజంగా చెప్పగలగడం అసాధ్యమని నా నమ్మిక. అతని అక్రంచనా, అనేకనా అర్థంచేసుకోగలిగినందుకు ఇంకోళ్ళకి చెప్పుకోవే నామీ ఓ బలంచేనా? మనసున్న మిషి చెప్పటండా ఓండరని కమిక చ్చివ వ్యస.

* * *

దురగాలమ్మ గుడిసున్నా పదిన్నర వెళ్ళింది రెండు సేతుల్లా కోడిపెట్టు నొట్టామని గైరమ్మ. ఈరాసానీ సేతుల్లాను వెడన తొట్టుకుని. మూడు సుట్టయినాక దురగాలమ్మ ద్వైర దండా లెట్టారిద్దరూ.

"దురగాలమ్మరల్లా, నా సంచుచ్చెలా నూర్తారో!" పై మరసిపోనట్లు మొగవెట్టేసిందల్లాలు.

ఓసలంసూసి 'హువు' అన్నాడీరాసాని

"రాయ్ పెట్టెట్టుకో!" అన్నాడు మరసిలంసూసే.

కోపవైపోనాది గైరమ్మ. మొగం దురగాలమ్మకేసి తిప్పేసిండు ఈరాసాని.

సేతులెత్తి పెట్టను దురగాలమ్మకు మాపించుకుంది

జిగిరి మెరుస్తున్న కొడవలి కాసాకపాలి, పెట్టమెడకాసాకపాలి సూసి కరకరలాడించేసేడిరాసాని.

సేతులెత్తి దండాల్లాదిద్దరూ.

-బుల్లిగాడు మాత్రం సోదైంగా గిరిగిల కొట్టుకుంటున్న మొండెం ఏపు సూతన్నాడు.

బొట్టెణ్ణెత్తుకుంది గైరమ్మ.

ఎనిమిదేళ్లాచ్చినా ముచ్చటగా నోరు మెదపనేడు బులిగాడు. ఆడంటే దానికిపేనం. ఎవరూ నూడకుంటా ఎత్తుకుని ముద్దు లోడుతాది.

బొట్టిడికి మాయదారి రోగం ముంచేసి రెండేళ్లైపోనాది. మాటొడిపోయిందన్నాడు నొయిజ్జాడు. మాటేకాదు నడిపోత. గొంతు సెడిపోనాది. గుటక వడక తికమకొడిపోలాడు. నోట్లో నిం బెట్టు కున్నా కిందకి నగం కారిపోలాది. పిడికిడు మెతుకులూ, బుక్కెడు గంజీ ఆడికెట్టడానికి గంటాడతాది. అడికోసం కొడుకో కొడుకో అని గిరిగిల్లాడుతాది గైరమ్మ.

ఈరాసానికి ఏదో పరాకు, మనసులో ఏదోసీరాకు. గైరమ్మను నూతే మతిపోతాది. సేవవెట్టినట్టు బుల్లిగాడికి సుస్తేసేసిన రెండెల్లు తిరక్కండానే టపీటపీమనిపోనారు మల్లమ్మా, నాగులమ్మా.

మంచం వెక్కపోనేడు గాని కునుకెట్టుడం మానీసింది గైరమ్మకి. గైరమ్మకి అండ లాటాకులింటి నూకాలు. శోకాలెదుతూ ఎర్రసెరువుల్లర గిల్లునున్న ఏవసెట్టుమీది దెయ్యం బిడ్డల గొంతు నులిమిందని పూనకంలో సెప్పింది.

నూకానికి గడిగడికి పూనకం వొత్తానే ఉంటాది.

ఏవసెట్టుమీది దెయ్యం ఈరాసాని కొసుక్కున్న గుడిసిలోని కన్నెపడుసు గైరి. గైరికి ఈరాసానింటే పేనం అని సెబుతుంటాది నూకాలు.

గైరమ్మలో గైరి పోలికలు సూసుకోడం నేర్చుకున్నా డీరా సాని. గైరి సావెనకాల నిజం నూకాలు పూనకంలో ఓనాదు పొక్కి పోనాది.

అయ్యాలాదివోరం. ఐదేళ్ల మల్లమ్మెలిపోనాది సారగానికి.

గడపమ్మీద సోక లెడుతున్న నూకాలు నేది నుంచుంది. కళ్ళ సింఠ నిప్పుల్లా కణకణలాడిపోతున్నాయి.

నీ సిగదరగా, గైరి, నీకు నేకపోతే నేకపోయె. ఎవడికేది అను బోగమో. వట్టువెల్లిపోయినోడు ఎల్లేపోనాడు. అడిమీద మనసు సంపుకోనేక దిని బొట్టిని పొట్టునెట్టుకుంటావటే! నీ జిమ్మడి! గైరమ్మనాంటి మనసుందె? ఏనాడైనా నీమీద ఏపైనా అనుకుందా? ఈరాసాని నీకేటి దోహం సేసినాడనీ, కచ్చవేసుకుంటున్నావ్! కులికి నన్నాళ్ళు కులికేవ్! నీ పేనం తీసుకోనున్నాడటే ఈరాసాని. నంజ కానా, గైరమ్మ పుసురు పీచు తగలకుండుంటాదా? దయ్యన్నె సాది స్తావటే, నీ సిగదరగా!"

నూకాల మాటవిని మాచిడి తోటలోకి జారిపోనాడు ఈరా సాని. శివాలెత్తిన అమ్మోల్లా న లిక సాపుతున్న నూకాలెపు సూసి దిక్కు తోచనేడు గైరమ్మకి.

"నానేటి సేతునోయ్ బగమంతుడా, ఈ గైరెవర్తిరోయ్ - దెయ్యం దెబ్బతినీసేవ్ కూతురోయ్!"

తల్లికాసి సూస్తూండిపోనాడు బుల్లిగాడు. రెండు కన్నీటి బొట్లు అడి నోటమ్మటాచ్చే చొంగలో కలిసిపోనాయ్.

మరో నెల తిరగనేడు. నాగులమ్మకి ఒల్లమాలిన సరిపరం. ఒళ్ళు మరిగిపోనాది. మూసిన కన్నెత్తనేడు. చెల్లిమల్లెమ్మ ఎర్ర సూపు సూత్తండగా గూడేపు తిరిగిపోయిన నాగులమ్మకు అవస్మారం ఒచ్చి ఒళ్ళు లంపరమెత్తేటట్టు గాపుకేక లెట్టేసినాది. ఒంటిమీద ఒడ్లగింజేస్తే పేలగింజవుతోంది.

"ఓలమ్మో! నాగులకి పాము కరిసేసిందోలమ్మో!" అని కెప్పును కేకేసి కళ్ళ మూసేసుకుంది.

ఈరాసాని కొక్కపాలి లెలిని లెల్లారిపోనాది. సైకి లేసుకుని యిజినారం లగెత్తుకెల్లాడు డాట్రు దెగిరికి.

కారేసు కొచ్చేడు నండవి డాట్రు. ఎనకకంపోడ్రూ ఉన్నాడు. బాసలో ఏదేదో అన్నాడు. సూచిమందు లిచ్చాడు. మూడు గంటల సేపు బొట్టికాడే కూకున్నాడు. గైరమ్మకి ఒక సిటం ఊపిరాడనేడు. ఇటు డాట్రు సేవ, అటు బొట్టి సేవ.

పొద్దుకూకలా కూకున్న డాట్రు నాగులమ్మమీద గుడ్డకప్పి మరీ ఎల్లిపోనాడు, ఆ రెత్తిరికి మల్లొచ్చింది నూకానికి పూనకం. ఊరంతా అట్టుడికిపోనాది.

"అవునెగైరి, నీకేటి పోయికాలవంటే, అడికాడికి పోయంటే నిన్నెవడడుగునె, నంజకా, అడి నాబిడ్డల్ని పొట్టునెట్టుకుంటావటే.

అడు నీ బిడ్డని సంపుకోమన్నాడంటే, అడికరమాన్నాడెల్లిపోనాడు. కులికిన గుడిసేటేవి అడిలో సెప్పొద్దూ పీకలమీద కొచ్చిందని, యిజీ నారానినే ఈడనే ఏళ్లా, గెడ్డలా ఎల్లి సెప్పనేకపోనావా? ఇదేటిదే, ఇలా అందర్నీ పొట్ట నెట్టుకుంటావుటే, ఆ మూగనాయాయి అట్టి తీసుకుపోరాదటే, నోరునేక వదున్నాడు, రతనంనంటి బొట్టి, దీన్నెత్తుకుపోయేవే, నీ పిగదరగా!"

ఆకాశంనోకి సూత్తుండిపోనాది గైరమ్మ.

ఈరాసాని కంటకడి ఇగిరిపోనాది.

గైరమ్మలో గైరినిసూసుకునే ఈరాసాని సూకాల పూనకం లోని పేలాపన విని గైరిమీద మనసులో నేడు నింపుకున్నాడు.

పూనకం విడిచేసిన తరువాత తనకు తెలిసిందంటే గైరమ్మకి సెప్పేసింది సూకాలు.

—ఈరాసానిమీద రంగైపోయింది గైరి. ఉన్నట్టుండి ఈరా సాని యిజీనారాం ఎల్లిపోనాడు ఫేట్లో వస్తేయ్యడానికి. అంతే మరి రానేదు. అడికోసం సూసి సూసి రెండురెల్లినాక సూతులాడి పోనాది గైరి. నీళ్లుమింగేసింది నంజ కడుపుబ్బ పోనాడన్నారందరూ. గైరి తల్లెప్పడో పోనాది. తండ్రి మంచవొట్టిపోయి గుటుక్కు

మన్నాడు. గైరి తమ్ముడు కొంపమ్మేసుకుని పట్న వెల్లిపోనాడు. ఈరాసాని కొంపకొనుక్కుని నిప్పు కట్టుకున్నాడు.

ఈ మాట విన్నాక మరి అడితో నిద్దర పెయ్యనేడు గైరమ్మ.

సూకాలికి బాదగానే ఉండేది గైరమ్మ ఒకటి. సూకాలెడురూనే ఉండిది గడమీద కూచుని. గైరిని సేవనాకారాలెడుచూ.

“గుడిసెట్ వంజా, నీ జీవానికుసూదుమంటూ ఇద్దరు బొప్పెర్నీ నీ కర్పించి ఆ రోగిబ్బెదమోసం పేనాలెడుతుందే బొట్టి, గైరమ్మ. కంటిక్కుచుకు నేడు. నీ కచ్చ తీరుసుకోడానికి ఆ బుల్లోడి నాదిలిసేవ్ గదే, మరి గైరమ్మకి సుకంజేదా?”

—ఎండ బదాచ్చిన బుల్లోడి మాటలిన్నాడనీ, ఆరోగిక మన సుందనీ తెలుసుకోలేక పోనారవరూ.

—ఇది చెవిబడ్డ గైరమ్మ తోక తొక్కిన తామలా లేచింది.

“బుల్లోడినకప్పా! అడికరమ, నా కంటంవో పేనపుండగా అడి కేనోటూ సెయ్యి. —అదే నాకన్నీ. బొప్పెడి మీది ముఖ రంతో ఈరాసాని కళ్లల్లో నీళ్లు నిండేయ్.

— సూకాలప్ప సెప్పింది నిజం. దీని పిగదరగ తరమీద

ఆంధ్రం అభిమాన దిన పత్రిక

ఆంధ్రపత్రిక

ఇప్పుడు ఎన్నో సరికొత్త శీర్షికలతో వెలవడుతోంది.

విడి సతి వెల 25 పైసలు

..... చందా వివరాల .....

సంవత్సరమునకు	ఏజెంటు ద్వారా	రు 88-00	పోస్టుద్వారా	రు 95-20
ఆరు మాసములకు	„	రు. 44-00	„	రు 47-40
3 మాసములకు	„	రు. 22-50	„	రు. 24-30
1 మాసమునకు	„	రు 7-50	„	రు 8-10

కచ్చకొద్దీ గైరమ్మని బొట్టిర్ని సతాయించి సంపుటోంది. పిల్లల్ని తినేసింది. తననేటి చెరివి ఇక్కువోడు !

అర్థరేత్తిరి మెరుపులాంటాలోననాచ్చి దిగ్గున మంచమీద జేచికూకున్నాడిరాసాని.

“ఒలేయ్ !”

బొంకమీదనుంచే అడిగింది కునుకు మరిసిపోయిన గైరమ్మ ఏటిమానా ?

‘ఇక దీని అట కట్టించేత్తా, పద రేపే ఏదాం కొత్తల్ని. మాత వయిజ్ఞాని కాడికి. దీని పని పట్టించేత్తా. పడవటింటి సాలా బూర్నిన బావతు మూడొంథలూ బట్టుకెళదాం.’

—బుల్లోడికి ఒయిజ్ఞాడంటే కారుమీదొచ్చిన డ్లాపేగేపకం.

నూగు పదార్థుచ్చుకున్నాడు పంతులు. కరుసులైనాయి మరో ఒండ. నాలుగురొజులైపోనాక ఒయిజ్ఞ మైపోనాది ఇంటికెల్లి పొమ్మన్నాడు.

గైరమ్మ కొండందుకుంది. వీడ ఇరగడైతే బుల్లిగాడికి మామూలు మాట రావొచ్చు. బుల్లిగాణ్ణి మేట్టరు కాడెట్టాల కొత్తల్లో బయర్లేరేముందర పలకా పుల్లకొంది. కుసంత దూరం ఒచ్చినాక యాదస్తాచ్చి ఎనక్కెల్లి ఓ పియ్యదు పుల్లలుకొంది. ఓ రెండు కమీజులూ, రెండు నెడీలు కొంది. బగమంతు డిచ్చిన కాడికి బొట్టిడికేనోట్టూ నేనుండా సూసుకోవాల.

అబ్బ ! ఇక గైరి పోవొదిలినట్టే —

ఈరాసాని దోవరో టీకొట్టుకాడ టిపినాకాపీ ఇప్పించినాడు గైరమ్మకి. స్నానోజులికి త్రస్త్రగా ఇంత తిన్నాడు. సిరిపిగా మెరు స్తున్న కళ్ళలో గైరమ్మకేసి సూసినవ్వేడు. గైరమ్మ బొట్టిడికేసి సూసింది.

—‘అమ్మా’, గైరమ్మకి మార్తరం చెలిపోనారో అడిగాడో నాడు.

“ఏట్రాబుల్లి !”

“మరేందేదే, మనింట్లోనూ ఓ బుర్రెమ్మంటే ఎంత బావుంటాదే,” నూకాలప బొట్టిగూనుత ఇడుపులో ఒచ్చి వోరం వెళ్ళకుండా చిక్కెత్తుకుంది

నిట్టొచ్చి అడి తల నిమిరింది గైరమ్మ.

ఆమె సారానికి అరదం తెలుసుకోనేకపోనాడు బుల్లోడు.

గైరమ్మ కా ఆలోననాచ్చినవ్వడల్లా బుల్లోడిని గుండెకడ్డు కుంటుంది.

— రైలుపట్టాలపక్కబడి నడుస్తున్నారు ముగ్గురూ ! ఈరాసాని సెల్లో టంకు పెట్టి మునకాలక్కరా. గైరమ్మసేతిలో సంచీ బుల్లోడు మెల్లగా నడిసాన్నాడెనకాల.

తుప్పినకాల కెల్లింది గైరమ్మ.

ఇదిగో ఈ భూతావే లగెత్తుకొచ్చింది. ఓసిటంలో అంతా జరిగిపోనాది. బుల్లోడు రెయిలుకింగకెలిపోనాడు. తలకి తలా, మొండేనికి మొండేవూ. బండి ఆపనైనా ఆపనేదుబావూ.

— బావురు మన్నాడు టీకొట్టుమనిషి.

చెమటలు కక్కుకుంటూ వచ్చాడు మరో మనిషి. దూరాన్న లెను దగ్గరే కడుతున్న గోడల దగ్గిర్నించి. మన్ను కుమ్మిన కాళ్ళు నూతి దగ్గర కడుక్కుని మళ్ళి వచ్చాడు కొట్లోకి.

“ఈరాసాని ! ఓ రెండు పుణుకులెట్టు !”

ఆశ్చర్యంగా తరెత్తి చూశాను.

పుణుకులు ప్లేట్లో పట్టుకుని ఓ మూలకెల్లి తింటున్నాడు మన్నుకుమ్మలూ వచ్చిన పనివాడు.

కొండెం తటపటాయింది మళ్ళి ప్రారంభించాడు ఈరాసాని.

“అనలు గోరం తమరింకా ఇననేదుబావూ; మీరు. గైరమ్మ మతి పోయినట్టయిపోనాది. అదే రేత్తిరిడనే ఒచ్చి గూడ్సుకింద పడిపోనాది...నాకు ఇక కొండెందుకు బావూ ! అన్నీ ఒదిలీసుకున్నా. ఈ కొట్టు కొనుక్కుని, నా గైరమ్మనీ, నా బుల్లోడ్లీ సూసు కుంటూ కూకుంటున్నా, సొద్దుగూకులా ! - అదిగో పేరంటాలు గుడి రేచిపోతోంది.”

కళ్ళొత్తుకుంటూ “వీరాస్యామీ, నీకు భగవంతుడే అన్యాయం చేశాడు” అన్నా. కరుణాబుడికి నిస్సహాయ మాపించే మొండి చెయ్యలాంటి శుష్కపీయం, ఊరడింపుమాట

అవసరానికి అగని రైలు, నా అవసరం దాటాక బద్ధకంగా ఆపులింది కదిలింది.

డా. గంటి శ్రీరామమూర్తి

[illegible]

నని పోవల మిసిమిలోన
 దివానెశరు చొద్దించా
 తపయించా
 కృపయించా
 శాంతి!
 విరతి లేక, విసిగి, విసిగి,
 వేసారిన కను గవలో
 నింగి నుండి వేలకు దిసి
 ఒరిగిపోతి, నగరిలోని
 శృంగులుక మద్యమందు
 ఇంతలో, ఆభ్యర్థం!
 నా లోపల కనిపించిందొక
 నీలలోయద సముద్రార్పత తటిత్కాంతి
 ఆరటి త్కాంతి గర్భంలో
 నిశ్చల నిరుపమ రూపంలో
 కనిపించావనెనా

శాంతి !

నా అపార శక్తి సంచయం అశక్తమైంది నీ నిరుపమాన రూపం
పర్వతపరాక

నా అపూర్వ బావనాశక్తి అమర్శమైంది నీ పురిత రూపం
రూపించడా.

అనిర్వాచ్యమైన నీ సమక్షంలో
 రీస జంతునిలాకంపిత తమస్రళం
 వాతావళియనంతో ప్రకంపంకోల్పోయినట్లు,
 తీస్మ ప్రశ్నోతసంలో మిసున కాగే దేహం
 నీరవాతాద్విహ స్థానంలో ఒక్క సారి సీతలించినట్లు,
 బుద్ధి మనస్సు ఒకదానితో నొకటి తాదాత్మ్యం పొందినట్లు,
 దేహాన్ద్రియావేదేంద్రియమై అర్చ్యుర్యంబుండినట్లు,
 ఒక సవచ్చేతన్యం చముక్కున వికసించగా
 మనో నేలం చుట్టగా మెల్లగా మేల్కొనగా
 నావేసారిక దేత యుగ్మం ముకుళించింది
 దేహమంతా కన్నురై నిన్ను వీడ్చింది.
 వ్యాపంతరాళంలో ఉన్న నిన్ను
 విశ్వాంతరాళంలో వెదికిన
 తన మౌర్య్యాన్ని మౌనంగా నిందించింది ;
 అనందం మోనులెత్తగా
 సర్వము పురించింది
 అట్లు నెమరిట్టు సర్పించింది.

సంశోధిత మహాభారతము - అప్పకవి పాఠములు

కళాప్రసూర్ణ నిడుదవోలు వేంకటరావు :

అప్పకవి గాని అక్షణ మేర్పడదనుకూర్తి ననుసరించి, తెలుగు భాషలో నన్నయ భారతావతరణమునకు తరువాతనే కవి జన్మాశ్రయమును ఛందోలక్షణ గ్రంథమును, అంధ్ర భాషాభూషణమును వ్యాకరణ లక్షణ గ్రంథములు వెలువడినవి. ¹ వీనిలో ప్రస్తుతము మనకు కావలసినది ఛందోలక్షణ గ్రంథము. కవిజన్మాశ్రయకారుని కాలము నుండి లాక్షణికులు యతి ప్రాసల పరిణామమును తమ తమ కాలములకు ముందు లభించిన కవి ప్రయోగములనుబట్టి లక్ష్య లక్షణములను సమన్వయముచేసి, నన్నయది పూర్వకపుల యతి ప్రాసలను సంగ్రహించిరి.

కాని క్రీ. శ. 1656లో అప్పకవి నాటినుండి కవి ప్రయోగ సంప్రదాయసిద్ధమైన యతి ప్రాసల విషయమై యొక భిన్న సంప్రదాయ మేర్పడినది.

అప్పకవి “అంధ్రశబ్ద చింతామణి”² యను తన లక్షణ గ్రంథమున-నన్నయభట్టు యతి ప్రాసలను గూర్చి చర్చించుచు నిట్లు వ్రాసినాడు.

“నన్నయ ముఖ్యసత్క విజానంబుల కావ్యములందు లేఖకుర్ గొన్నియుఁ బాఠకాధములు గొన్నియు బోడకవెట్టి తక్కువై యున్నెడగాంచి జానపదు లోడకదిద్దిన తప్పుచోవలె
ల్లన్నిజమంచు గైకొనిన లక్షణ వేత్తలు సమ్మతించురే
(3-203)

ఇట్లు వ్రాయుటయేగాక, “బహుపుస్తకంబులు వరీక్షించి వానినెల్ల బ్రక్షిప్తంబులుగా నెఱింగిన వాడనై” యని కూడ పుష్కలముగా చెప్పినాడు.

ఇందువలన అప్పకవి నాటికి తాళపత్ర ప్రతులలో భారత పాఠములు ప్రక్షిప్తములని యర్థమగుచున్నది.

ఈ అప్పకవి వ్రాత సత్యావస్థములను పరిశీలించుటయే యీ వ్యాసోద్దేశము.

భారత పాఠములు-అప్పకవివార్య

అప్పకవి తాను బహు పుస్తకములు చూచినాడనని యన్నాడు. గదా విన్ని చూచినాడో చెప్పలేదు మాడకుండగనే దిద్ది, కొత్త పాఠములు కల్పించినాడని ఈ క్రింది విషయమునుబట్టి నిస్సంశయముగా చెప్పవచ్చును.

సంశోధిత మహాభారత ముద్రణము.

ఉస్మానియ విశ్వవిద్యాలయమువారు-సి(1) యేండ్లనుండి తెలుగున ప్రచారముననున్న భారత తాళపత్రము లిష్టించి వానిని కాలక్రమమున నేర్పరచి అందు 25 ప్రతులు ప్రదానముగా గ్రహించి, తక్కిన వానిని సంపాదించుచు, పాఠభేదములను ప్రదర్శించినారు.

సంశోధిత ముద్రణమున పై తాళపత్ర పాఠ ప్రదర్శనము ముఖ్యముగా నన్నయ యతి ప్రాస సంప్రదాయమును నిర్ణయించుటకు మనకెంతో తోడ్పడుచున్నది. సంశోధిత ముద్రణమున నన్నయ భారతము-అది సభా-అరణ్య పర్వభాగము-శేషము ఇప్పటికి-7 ఏండ్ల క్రిందటనే ప్రకటితమైనను-సంశోధిత ముద్రణ పాఠములను అప్పకవి పాఠములతో సరిచూచు పరిష్కరము జరగలేదు.

అట్టి దాని కిదే ప్రారంభము -

దీనివలన-అప్పకవి నన్నయ పాఠములను, తాళపత్ర ప్రతులు పరిశీలించకుండగనే, ఎట్లు మార్చినాడో-కొన్ని పట్టుల తన మతమున కనుగుణముగా కొంత పద్యమును వ్రాసి నన్నయపేర భారతమున నెట్లు ప్రక్షిప్తము చేసినాడో ఏకైకతాళపత్ర ప్రతులలోను కనుపించని కొత్తపాఠముల నెట్లు సృష్టించినాడో సాహిత్య లోకమునకు విశదము కాగలదు.

లేఖకులు, పాఠకులు-లక్షణ గ్రంథకర్తలు భారత పాఠములు ప్రక్షిప్తము చేసినారని భావనముగా వాటిన అప్పకవి తానే,

ఆ మార్గము ననుసరించినాడని కూడ యందువలన తెలియగలదు.

దీనినే “ఓజ్జ్వల పుచ్చకాయ” యందురు.

‘వికృతి’ అను పదము తొలుత తెలుగున ప్రవేశపెట్టిన అప్పకవి, భాషవిషయమున నెట్లున్నను ప్రకృతి సిద్ధములైన నన్నయ పాఠములను నెట్లు వికృతముగా చేసి, నన్నయ యలిప్రాసల నెట్లు పులిమి పుచ్చినాడో ముందు చూడగలరు.

ఇప్పటికి నూజేండ్ల క్రిందటనే అప్పకవీయ తృతీయాశ్వాస విమర్శనము ప్రారంభమైనది. కూచిమంచి వెంకటరాయకవి, సుకవి మనోరంజనము అనే తన గ్రంథమున అప్పకవీయమును ఖండించి నాడు. దానిని ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారు ముద్రించు చున్నారు.

ప్రస్తుత వ్యాసము, సంశోధిత మహాభారత పాఠములకు మాత్రమే సేమితమైనది-తొలుత యతులనుగూర్చి విమర్శించెదను.

1. అభేదవిరతులు

“వేదముఖమున ‘వబయోరభేద’ యనుట

వలన వబలొక్కటొక్కటి విలుచు విరచి

కవనిలడలకు లళలకు నట్లు కలిమిఁ

జేసి తమరొన నవియును జెల్లుచుండు.

(87)

“నుతజల పూరితంబులగు నూరులు నూటిటికంటె సూన్యత

3

4

ప్రతయొక బావిమేలు మది బావులు నూటిటికంటె”

(అది. 4-94)

సంశోధిత ముద్రణమున - ‘బావి’ ‘బావులు’ అను రెండు పట్టులను పాఠభేదములు దాహరించబడినవి. 3 వాసి. ఎ. క. మ. స.

4. వాపులు-ఇ, వి, క. మ. స. (పుట 203)

అయిదు ప్రతులలో వాపులని కలదు.

దీనినిబట్టి-నన్నయ-‘వాపులు’ అనియేగాని బావులు అని వాడ లేదనుట స్పష్టము. ఈనాడు మనకు “వాపులు” అంపుగా కని పించకపోవచ్చును కాని నన్నయ బావి శబ్దము వాడనేరెడు - అలడే సీ. పా. బహువిధాగారముల్ ప్రమదవనంబుల

వాపుల దీర్ఘికావలుల వెలసి (స. భా. 1-283)

(సూని. 7 వ సం. వాసి శబ్దము క్రింద పై ప్రయోగమీయ బడినది)

అని వాసి - యతిస్థానమున ప్రయోగించినాడు. వాసి శబ్దము - ధర్మశాస్త్రప్రయుక్తము.

“ద్యారహేనో భవేత్కాపా

ద్యారేదై కేవ వాపికా”

బావిశబ్ద ప్రయోగము

శ్రీనాథుని కాలమునుండి మాత్రమే గలదు.

ధరణీధరము పాఠశబ్ద

చాలి. కాశీ. 3.27

తత్త్వ రత్నాకరము -

(ఎ. ని.)

సూ. ని. 5 సం.

1130 పుట

వనవహారమున పూర్వపు న్యాయశాస్త్ర ప్రకరణములలోను ‘వాసి కూప తటాకారము’ - అని వ్రాయించెడివారు. ఇప్పటికి పల్లెలలో నిది వ్యాప్తిలోనున్నది.

పై పద్యమున - బావులు - అను పాఠము అప్పుకవి కల్పిత మని మఱియొక హేతువుచే నిరూపింపవచ్చును -

వ కారము ఏక తరయతికి చెందినది-ఇది మఱియొక హల్లుతో యతి మైలినదదు -

మరలవ - కవి జన్మాశయము

మరలవ - విన్నకోట పెద్దన

ళర మలవ - అనంతుడు

మరలవ - చిత్రకవి పెద్దన -

ఇట్లు తనకు ముందుగల లాక్షణికులు - ‘వ’ ఏకతర యతి క్రింద పరిగణింపగా, అప్పుకవి ఈయతిని విస్మరించి - వకారమునకు ‘బ’తో యతి నన్నయ ప్రయోగముతోనే చూపుట శోచనీయము -

ప్రాచీన లాక్షణికులు - ఏకతరయతి క్రింద పరిగణించిన వర్ణములకు నితరాక్షరములలో యతి ప్రయోగములు లేకపోవుటవలననే యిది గ్రహింపవలెను - ఏకతర యరులకు పూర్వకపుల లక్ష్యములు - చూపబడరేదు.

అప్పుకవి నన్నయ చింతామణి కర్తృత్వము నారోపించుటకు చేసిన - ఛందోక్షణ మిది - నన్నయ ‘వాసి’ శబ్దము తప్ప ‘బావి’ వాడలేదు - నన్నయలో వ. బ. యతి సరిగదా, వ, ప యతియు లేదు -

ii

ప్రతిబల దర్పభంజనండు పార్థుఁడు... ..

... .. మహాంబు వృష్టిప

ర్వతముగ్రహించునట్లు తన బాహుల వానిగ్రహించి

అ. ర. 1-311

సంశోధిత ముద్రణమున -

1) చ ... .. ప

ర్వతము గ్రహించునట్లు బలవంతుఁడు దాని గ్రహించి.

అని పాఠమే మూలమున గలదు -

పుట యడుగున (74) 5. తన బాహులవాని గ్రహించి అక.

ఓ. ఛ -

ఇందు - అక అనగా అప్పకవి - అప్పకవి. అతనిననుసరించిన మఱి రెండు ప్రతులలో తప్ప - 'బాహుల' అను పాఠము లేదని పైదాని కర్ణము-22 తాళపత్రములలో లేదని నిర్ధారణ -

నన్నయలో వలసలగిరిక యిని నియతముగా పాటించబడినదని యీవటకే - చెలిపియున్నాను.³

ప్రాచీనులైన కవిజనాశ్రయ కావ్యాలంకార చూడామణికర్తవి అభేదయతి చెప్పకపోవుటకు కారణము - నన్నయ భారతమునందట్టి ప్రయోగములు లేకపోవుట చేతనేయని యెఱుగవలెను -

భావప్రకాశిక⁴ - (పుట 75) లో నిట్లున్నది "ఈ యతి ప్రాచీన మతముగాదని నేడు కొందఱు భారతమునుండి యభేదయతి కొనగిన లక్షణములలో బాహులంకరములు పఠించి యభేదయతి లేదందురు - ఆ పాఠభేదము లీ క్రిందిని -

ప్రత - వాపులు (బాపులు పూ. ము)
ర్వత - వంతుడు (తన బాహుల పూ. ము)
వల్ల - నెవంబు (నెవంబుచ-పూ.ము)
వర - వాని (వరత - పూ. ము)
అవా - వారికి (సార - పూ. ము)
వీరు - వివే (విభేదమెన్నెడు పూ. ము)

అభేదయతినివారించుటకై చెప్పబడు పాఠా శరములు సహజ ముగ, స్వరసములుగఁ జూపట్టకున్నవి ఆపైని ఈ పాఠముల సామంజస్య మెట్లున్నను అని వ్యాఖ్యాతలు శంకించిరి. దీనికి సమాధానము.

- 1) ప్రాచీన తాక్షణిక ఏకరర యతి సంప్రదాయము
- 2) నన్నయ యతి ప్రాసతత్త్వము
- 3) తాళపత్ర పాఠ పామాణ్యము -

ఈ మూడు నెఱుంగల్ - అప్పకవి చెప్పినదే - పరమ ప్రమాణ మును కొను వ్యాఖ్యాతలు పై రీతిగా వాయుటలో వింతలేదు -

యతి ప్రాసల విషయమున కవిత్వయ. శిష్యకవిత్వయ. శ్రీనాదులు తప్ప తక్కినవారి ప్రయోగములు యతిప్రాస తత్త్వ పరిణామమును దెలుపవు.

పై వ్యాఖ్యాత పాఠములను విమర్శించుచున్నాను.

2. అభేదవర్గ యతఃలు

"తనకడదేని బకారం

బునకు స్వరర్గ జములైన మొదలి లిపుల రెం

టను బైలిపి నొకటను వా

యానువాయియ భేదవర్గ యతి వానెనయున్ (98)

ఇందు వకారము, ప, ఫ, బ, భలలో యతి చెల్లునని లక్షణము

ఇందు నన్నయ భారతమునుండి 4 లక్షణములున్నవి.

లక్షణములు :-

- 1) భా వల్లభ తక్షకాదము నెవంబున - ఆది 1-128

వల్లభ తక్షకాదము నెవంబున - అని పాఠము. నెవము శబ్దము శ్రీనాథుడు నిర్ధారకముగా ప్రాసయందు వాడినాడు - చివురు కెమ్మోవి చిటుగాటు నెవముగాగ - సంశోధిత ముద్రణము. దీనిని చూపెట్టినది. (నైష-7-47)

సూ. ని. నెవము - అనియే గ్రహించినది. 4 సు-పుట 877.

ఎఱుగ న తత్సేను శాత్రుర్గంబు తగ నెవంబున

(హరి. పూ. 1-37)

కావున ప-వ యతిలేదు.

- 2) వరమధ్యానో

పరతేదియ వృన్దున్నవాని శమీకున్ (ఆది. 2-172)

"ధ్యానా వరతేదియ వృత్తి నన్నవాని శమీకున్."

(సంశోధిత ముద్రణము)

ధ్యానా వరతేదియ వృత్తి; పెక్కు పతులు (పుట 94)

కావున నిచట న న యతి లేదు.

- 3) క కోగి యానేక యుగంశుల

పారతపియుక్తులైనవారకి

శర 1 371

ఇచ్చటను అవార తపోయక్తులని పాఠము.

సంశోధిత ముద్రణము

వారిత శరసమితి - ప, ల, వ - ఈ పాఠమున పవ యతి

వారింపబడినది (పుట 45) పై తాళపత్రలో - 'ల' బొసాదార

పెక్కు తాళపత్రపాఠములనుబట్టి నిర్ణయించినది.

- 4) వీరు వారనునట్టి బుద్ధి విభేద మున్నదలేదు (ఆది. 8-29)

సంశోధిత ముద్రణము (పుట 432)

వీరు వారనునట్టి బుద్ధి వివేక మెన్నడు తాళ కొన్ని పతులు.

అని తెలిపినది - నన్నయ నియమమునుబట్టి ఇందు "వివేక

మెనుడులేదు" అనియే నిర్ణయించిన పాఠము -

3. యుష్మదస్మచ్ఛబ్ద యతులు

క. షీలి నస్మద్వ్యస్మత్పద

యతులనగావ్యముల యుష్మదస్మచ్ఛబ్ద

ద్వితయమునకుఁబైబాణము

లలితిన దుభయంబు చెల్లు నభయనిదూరా

వి. అస్మద్ - యుష్మద్ అను శబ్దద్వయమునకు స్వరము

పరమై సంధియగునపుడు యయతి చెల్లును -

దివ్యతపోవన పర్యయస్మాదా గమ్యమునన్.

అని పాపం యోగవ్యవహార మ్మోసాంధో -

2 ధర్మరసయ యువద్రాక్షానిగళ-అభ్యుదయరూట

3 అది పద్యము (2-210)

ప్రస్తుత పరి స్రవయ

1 తస్మాద్భూమియై యస్మాదదుర క్షేప్ (పుట 93)

సంశోధిత ము దణచన -

"ఇయామస్మా-అ. ఆ ఈ ఉ ఏ. ఐ. ట లను పితము గలం - అది 7 ప్రయోగముగది." (పుట. 106)

తాపత్రప్రయోగ -

"ప్రస్తుత పరి స్రవ యా

యస్మాద్భూమియై యస్మాదదుర క్షేప్."

అని స్వయం యువయంతుడే-అప్పుని పాపము పరిశ్రమ - నన్నయ యిట్టి రచన సుకమోగించి నాని చెప్పించు కర్పింపబడినది -

4. నిత్యసమాస విశ్రాంతులు

నారాయణ శబ్దమునకు

ఆదిపద్యమునందు (1-25)

ఉ. పాయక పాకకాననికి భారత ఘోరరణంబునందు నా

రాయణునట్లు దాసును దరామర వంశ విరూషణుండు నా

రాయణభట్టు నాన్మయ ధురంధరుడనున్ తన కుప్పుడున్ సహ

ద్యయుడునైన వాడభిమరంబున లోడును నిర్వహింపగన్

డా. పు. పుట 125-126లో-ఇందు నారాయణ శబ్దమునకు

స్వరవ్యంజన యతులు రెండును నున్నట్లు వివరింపబడినది.

అప్పుని నన్నయ బారతమునుండి నన్నయ రచనగా యీ పద్యముదాహరించినాడు కాని-ఈ పద్య స్త్రీ తాళప్రతులలో రెండువిధములుగా నున్నది.

1) కొన్ని తాళప్రత ప్రతులలో అసరి పద్యములేదు.

అవి. ఆ, య, ఊ, ఎ, ఐ, ఓ, డ, ట, చే, చో, టి, టే, త, బ. 14 ప్రతులు,

2) ఈ పద్యముగల తాళప్రతప్రతులు.

ఈ, ఉ. ట. క. గి. చ. జ. ట, శ, ష. 10 ప్రతులు.

ఈ పది ప్రతులలోను పై పద్యము-పారమలింగవీంద్రులు అచ్చ పద్యము తరువాత వ్రాయబడినవి. కాని అన్యయముగుటలేదు-సంశోధిత ముదణము. (పుట 8.)

పై తాళప్రత ప్రతు వివరణములనుబట్టి నన్నయ భారత మున నీ పద్యము తొలుత రచనియు తరువాత అందు చేర్చబడె

ననియు స్పష్టమగుచున్నది. స్పష్టమగుటయేగాదు. ఈ క్రింది యుపసత్తులవలన అది ఇతర కవి రచయితలైన యిందు చేర్చబడినదని నిర్ణయాత్మకముగా నిరూపింపవచ్చును.

i

ఈ పద్యములేని తాళప్రత ప్రతుల సంఖ్య-ఈ పద్యమున్న దాకన్న హెచ్చు-దీని 14. ఉన్నవి-10.

ii

ఈ పద్యమున్న తాళప్రత ప్రతులలో ప్రస్తుత ముద్రణ ప్రతికి నిరుద్ధముగా "పారమలిన్" అన్నపద్యము తరువాత ఉన్నది.

అనేకు రెరుగని అంశాలు, అనన్య దుర్లభమైన చిత్రాలు

జి. లర్. శర్మ రచనల ప్రత్యేకత

మైలారదేవ * గుడి గుంపా

అందరూ పెచ్చారు. పాశ్చాత్య పరిశోధకులూ ఆ క్లి కల్పిం

చాలు - రానున్న మూడో సంపుటి

కళింజదేవ

ఆర్కివ్స్ వసా (చందమామ) - హాటోలు కమలాకర్, వర్మ. రు. 20 వంపిన కాపీ రిజర్వేషన్.

రు. 116/- పోషకుల పేర్లు మా ప్రచురణల్లో అచ్చువేసి అన్నీ కానుకగా పంపెదము.

పదికారాలపాటు పాఠకుల దృష్టిలోదండే కళింజదేవలో వ్యాపార ప్రకటన (డెమి 1/8 పేజీ రు. 200; 1/2 రు. 110; 1/4 రు. 60) తాభకరము.

వర్మన్ పబ్లికేషన్స్

తాడేపల్లిగూడెం-534101

అందుచేత సమన్వయము కాలేదు. స్వస్థ ప్రతినిధికి-పై పద్యము ముందు పద్యము, తరువాత పద్యము నుదాహరించుచున్నాను.

మఱియు

చ. పరమ వివేక సారభ విభాసిత నద్గుణ పుంజవారిజో

త్కరరుచిరంబులై, సకల గమ్య సుతీర్ణములై మహా మహా
హరసుచరిత్ర పావన యఃపరిపూర్ణములైన సత్సభాం
తర సరసీ వనంబుల ముదంబొనరం గొ-యాడి వేడుకనే 24వ.

ఉ పాయక పాకశాసనికి భారత ఘోరరణంబునందు నా

రాయణునట్లు దానును ధరామర వంశవిభూషణుండు నా
రాయణభట్టు వాఙ్మయ ధరంధరుడగున్ దన కిష్టుడున్ సహా
ధ్యాయుడైనై వాఙ్భిమతంబుగ దోడయ నిర్వహింపగన్.

25 ప.

ఉ. సారమతిం గవీం దులు ప్రసన్న కథాకవితార్కయుక్తిరో

నారసి మేలునా నితరులక్షర గమ్యత నాదరింప నా
నారు చిరార్క సూక్తినిధి నన్యభట్టు తెనుంగునన్ మహా
భారత సంహితా రచన బంధురుడయ్యె జగద్దితంబుగన్-26 ప.

ముద్రణలో 24 పద్యమున “సత్సభాంతర సరసీవనంబుల
ముదంబొనరం గొనియాడి వేడుకన్”-అను అసమాపక క్రియ
యున్నది-

25 పద్యమున తన కిష్టు డున్ సహాధ్యాయుడైనై నా
డభిమతంబుగ తోడయ నిర్వహింపగన్-అను అసమాపక క్రియ
యున్నది.

26 పద్యమున-బంధురుడయ్యె జగద్దితంబుగన్-అని సమా
పక క్రియ గలదు అందుచే మూడింటికి సమన్వయము గలదు.

పె మూడింటిలో-“కొనియాడి వేడుకన్” (24) అను అస
మాపక క్రియ-మన్య-(25) నిర్వహింపగన్ అను పద్య మక్కర
లేకయే-బంధురుడయ్యె- (26) అను సమాపక క్రియతో అన్వయ
మగుచున్నది. “నన్నయ, సభలను కొనియాడి భారత రచనా
బంధురుడయ్యెను.”

iii

కొన్ని ప్రతులలో పై పద్యములేని లెక్కలిని. తరువాత-
పై పద్యము లభ్యమైన వెనుక లేఖకులు ఈ పద్యము నెక్కడ చేర్చ
వలెనో తెలియక-సమాపక క్రియతో పూర్తియగుచున్న “సారమతిం
గవీం దులు” అన్న పద్యము తరువాత వ్రాసినారు. అయ్యెన్-అనునది
సమాపక క్రియయైన వెనుక-‘నిర్వహింపగన్’-అని అసమాపక క్రియ

ఎట్లు సమన్వయము కాగలదు⁷ అందువలననే-సంశోధిత ము దగా
మున తాళవత్ ప్రతులలో నీ పద్యము సమన్వయము కాలేదని వ్రాయ
బడియున్నది.

iv

పై నివరణబటి -24,26 పద్యములమధ్య పద్యములేకున్నను
సమన్వయముగ చున్నది కావుననే చాలా వాత ప్రతులలో అలాగేదు -
లేని తరువాత కొన్ని వాత ప్రతులలోనున్నదే - అది యెవ్వట
నుండి వచ్చినది మనము కనుగొననలసియున్నది -

అసమాపక క్రియ - సమాపక క్రియతో రెండు పద్యము
లున్నప్పుడు, మధ్యను, మియొక అసమాపక క్రియతో పద్యము
రచించి కలిపిన అది సమన్వయమగును. ఈ యన్వయ రవాన్యము
నెఱిగిన కవి దీనిని రచించియుండవలెను-

v

పై పద్యము - అప్పకవి - నిర్వసమాస విశాంతుల కుదా
హరణముగానిచ్చియున్నాడు - ఆతని కాంముక్కాడ మనకు స్పష్టము-
అది-1656. అంతకుముందు నన్నయ భారతమున మనకీ పద్య
మున్నట్లు - రాక్షణిక నిదర్శనములు లేవు - అనగా రాక్షణిక లెవ్వ
రును-తెలువలేదు - అందువలన - అప్పకవియే దీనిని రచించి
తన గ్రంథమునలక్ష్యముగా చేర్చెనని మనము నిర్ణయించుట కవకాశ
మున్నది - అది యీ క్రింది వానిచే నిశ్చితమగుచున్నది -

సంశోధిత ముద్రణమున కుపయోగించబడిన తాళవత్ ప్రతు
లలో - ‘ఓ’ అను ప్రతి అన్నింటికన్నా పూర్వముది దాని రేఖన
కాలము - 14-7-1654. ఈ ప్రతిలో “పాయక పాకశాసనీ”
అన్న పద్యము లేదు - అప్పకవికాలము 1656 కావున-అప్పకవియే
దీని రచయిత -

అప్పకవి పై పద్యమును నిత్య సమాస యినికి అధ్యముగా
నిచ్చుచు - నన్నయయే రచించినట్లు తోపింపజేయుటకు మెలకువతో
-“నిర్వహింపగన్” అను అసమాపక క్రియతో రచించి చేర్చినాడు -
దానితో అది నన్నయ భారతమున సతుకుకొనినది - అప్పకవి తరు
వాతి రేఖలు (క్రి. శ. 1656 కి తరువాతవారు) అది నన్నయ
పద్యమేయని - నన్నయ పద్యమువెనుక-అనన్వితముగా వ్రాసిరి -

vi

నారాయణభట్టు

ఈ పద్యమున నన్నయకు నారాయణభట్టు భారత రచనమున
తోడ్పడినాడని-ఆతని సహాధ్యాయుడని చెప్పబడినది - కాని-సాహిత్య
వసంతమున - నన్నయకాలము (క్రి. శ. 1050 మొదలుకొని,
అప్పకవి కాలము క్రి. శ. 1656) వలకు - ఏ కవియు -
“నన్నయతో నారాయణభట్టును” పేర్కొనలేదు - అప్పకవి

వఱకు నారాయణభట్టు - ప్రశంసగే కనువటదు. పోనిండు. అప్పకవి తరువాత యైన కవులెవరును నారాయణభట్టు ప్రశంస చేయలేదు కావున నిదియు నీ పద్యమప్పకవి రచితమని ఋజువుచేయుచున్నది.

నన్నయ నారాయణ భట్టుల సంబంధము వ్యక్తమచేయుట కప్పకవి మఱియొక పట్టున-నారాయణభట్టును పేర్కొన్నాడు.

భారతమునకేగాక, నన్నయ ఆంధ్రశబ్దచింతామణి రచన యందు - అతనికి తోడ్పడినట్లుగా అవతారికయందెట్లు వ్రాసి యున్నాడు.

మును నారాయణ ధీరుడు

తనకు సహాయుడుగ సంస్కృతము వాగను చా

సనుడు రచియించె దానిం

దెనిగింపగ నీకుదోడునే నిపుడగుదున్.

అప్ప. పీఠి 53

అప్పకవి యీ పద్యము - భాగవద్వాక్యముగా, స్వప్న వృత్తాంతముతో చెప్పినాడు - పై నన్నయనారాయణ భట్టుల సహచర్యము భగవంతునిచే నేరబల్కింపవలయునో పాఠకులూహింపవచ్చును.

అప్పకవి స్వప్న సందర్భమున భాగవద్వాక్యముగా రాజరాజ నరేంద్రుడు సారంగధరుడు-వీరికథ కొంతచెప్పినాడు - చింతామణి తనకు నెట్లు స్వప్నములో లభించినది తెలిపినాడు -

అహోబలవతి కవిశిరోభూషణావతారికతో అప్పకవి స్వప్న వృత్తాంతము సంస్కృతమున ననువదించినాడు.

అప్పకవీయము	అహోబలవతి అవతారిక
48, 49, 50, 51, 52	63 నుండి 69
పద్యము	శ్లోకములు

గాని అందు నారాయణభట్టు ప్రశంసగల అప్పకవి పద్యము అహోబలవతి అనువదించలేదు - ఇదియు "పాఠక పాకశానానికి" అన్న పద్యమప్పకవి రచితమని ఋజువుచేయుచున్నది. నన్నయలో నారాయణ శబ్దమునకు వ్యంజనయలియే యున్నది. రమణుల్ దుర్యారవాత్యా రయమున నరనారాయణుల్ దాకి దుర్విన్ అది. 2-22

స్వరయతి కొఱకు అప్పకవి పై పద్యము కల్పించినాడని నిర్ణయము.

5. అగ్రాహ్య వళులు

ఆది పర్వమునందు (5-135)

క. నా వచనమున నపద్యము

గావించును నీకు గొంతి కడు నెయ్యమున్

నీ వగచిన యా యర్థము-

నూనె మనంబునను దలంతు సుందరి యెపుడన్ 204.

పై పద్యమున "నెయ్యమున్" అనుచో గణభంగము

మునన్" అని యుండవలెను యెపుడనేకాదు యెపుడున్

వి. ఇందు 4 సా పాఠాంతరము

చూచె మనః బునః దాంతు + చుండుదు నెపుడున్

రలంచుచు + ఉండు. తలంచుచుండు-ఇది నిత్య సమాన

శబ్దముగాదు స్వర, పథానవడి గూర్చిగా యుండగా సంధ్యక్షరమునకు వ్యంజన యతి పై, తి గావింపబడినది. అప్పకవి పాఠమునఁ గేవల వ్యంజన యతిమై, తి.

భావ పకళిక (పుట-147)

సంశ్లేష ము దళము-(పుట 238)

పాఠ భేదములు

1. దలంతుఁ డాలయక-వా. శ సూని

2. దలంతు సాలవల్-ఎ, ఐ, ఒ, క, గి, చ, జర, శరశ

3. దలంతు సాలయక-వీ-

4. దలంచుచుండుదు నేనున్.

ల, ఆ, ఇ, ఈ, ఉ, ఓ, ఏ, ఖ, ఛ, ట, డ, త, థ,

ద, న, మ, యరల ఆనం. గణ. రఘు...ఈ పాఠము

నందు అభిండయతి.

5. దలంతు సుందరి యెపుడున్-ఆక.

పై తాళపత్ర ప్రతుల పాఠములను పరిశీలించిన థరవై యొక్క (21) ప్రతులలో.

దలంచుచుండుదు నేనున్ అను పాఠమే యున్నది. ఈ 21 ప్రతులలోను చివరి పాఠములు మూడు లక్షణగంథ కర్తలవి. వానిని కాలక్రమమున నిచ్చుచున్నాను.

రఘు: వార్తాకవి రఘునాథయ్యగారి లక్షణదీపిక-అప్పకవి దీని నుదాహరించినాడు. (కీ. శ. 1600)

గణ : గణవవరపు వేంకటకవి-ఆంధ్రప్రయోగరత్నాకరము ఇతడు అప్పకవి సమకాలికుడు. (కీ. శ. 1650)

అనం: కన్నూరి రంగకవి ఆనందరంగరాట్ ఛందస్సు (కీ. శ. 1740)

ఇక తక్కిన 14 ప్రతులలో నేను (ఇందు ముద్రితములు నిఘంటువులు చేరియున్నవి)

"సుందరి" అను పాఠములేదు పై సంఖ్యలలో లక అనగా అప్పకవి.

అప్పకవి ఒక్కడే 25 ప్రతులలోలేని కొత్త పాఠమును సృష్టించినాడు.

అప్పకవీయము వ్యాప్తిలోనికి వచ్చిన వెనుక లేఖకులు ఇందు వ్యంజనయతి యుండవలెనను అప్పకవి యధిప్రాయము సమసరించి

దానిని 'సోలయక్' అని మార్చివారు. ఈ పాఠముగల ప్రతు లప్పకవి తరువాతివి

అన నన్నయ పాఠము

"నూ వె మనంబునను తలచుచుండుదు నేనున్"

ఈ యతి సందర్భమున చెప్పవలసిన దింకొకటి గలదు వర్తమానార్థక సంధి.

'మాచుచు డుదు' అననది వర్తమానార్థకము దీనికి ఉభయ వశులు స్వరస్య జనయతులు రెండగలవు-నన్నయ, వర్తమానార్థక చువర్ణమున ఉభయ యతులు పాటించినాడు.

స్వయతి

వగమ' చున్నవారు వారికి వంతయుడుగు మనిన ఆర్. 2-144

ఆచరించు చున్నదనిన నవిరళోద్గతి బాష్ప.....2-193

ఉరమున నిలసిలు చుండుట..... 3 103

ఉద్యన్న యా ములు వెలడుచున్నను... 3-177

ఉ గతపము సేయుచున్నవాడ..... 3.254

ఇంకిను గొవు.

వ్యంజనయతి-

నూ వె మనంబునను గలచుచుండుదు ఆది 5-135

మాచుచుండు మనవుడు తలిచోద్యమంది ఆర్. 4 70 నన్నయచే వర్తమానార్థక చువర్ణమునకు సంధి నిత్యమైనను కన్పియలతో నాడుచున్న దాని (ఆది 1-147) అని సంధి నిహితముగను "అలచుచుండఁ బ్రమవ్వర అవనిఁ దెల్లి (ఆది-147)" అని సంధి నిహితముగను బయోగించియున్నాడు. నన్నయ భావికపులకువదేశ పూర్వకముగా, పై బయోగములను చేసియున్నాడు. అనగా కవులు సంధి నిత్యమైనను వికల్పముగా వాడవచ్చునని తాత్పర్యము.

వర్తమానార్థక చువర్ణ సంధి

తలచుచుండు అను క్రియలో 'తలచు'లోని 'చు' ధాత్యవయవము. అనగా ధాతువుతో కూడినది. రెండవ చువర్ణము, వర్తమానార్థకమందు వచ్చినది. రెండవ 'చు' విధి వర్ణకము ఇవట విధివర్ణకమున స్వర వ్యంజన యతులు రెండును గలవు కొబట్టి సంధివచ్చినవాడు స్వరమునకు యతి సంధిలేనప్పుడు వ్యంజనమునకు యతి యుండును. దీనికి పై నుదాహరించిన నన్నయ ప్రయోగములే లక్ష్యములు

స్వరము ఉ గతపము సేయుచున్నవాడు.

వ్యంజనము మాచుచుండు మానవుడు మాతవిచోద్యమంది

అప్పకవి యీ నన్నయ యతి సంప్రదాయ రహస్యమును కవి

పెట లేక-కేవలము సందిగతమైన తలచుచుండు అని దానిని తలచు + చు + ఉండు అని విడదీసి 'చు' ఉత్పదిశిష్ట మైన స్వరమైనది గావున 'నూ' 'వ' లోని 'నూ' ఉత్పదిశిష్టతలేని వ్యంజనము కావున దీనిని అఖండ యతిగా భావించి అప్పకవి 'నుందరి' అను పాఠము కల్పించినాడు.

వర్తమానార్థక చువర్ణ సంధి

వా వ్యాఖ్యానమున దీనిని గూర్చి విశేషముగా చర్చించినాను- వర్తమానార్థకము-

1) వర్తమానార్థకము : కేతనాది కవులు రచించిన తెలుగు వ్యాకరణములలోలేదు.

2) దీనిని తొలుత వాడినవాడు గణపవరపు వేంకటకవి ఆంధ్రకాముది (క్రీ. శ. 1650)

3) ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి : స్మాతము (సంధి 7. స్మా) చోర్యాప్యధ్వర్తమాన విహితస్య అనుదానిని అప్పకవి విడదీసి- వర్తమాన క్రియాసంధి (5-69)

వర్తమానార్థ ద్రుతపక్యతులు (5-76)

అని తన మతమున కనుకూలముగునట్లు వ్యాఖ్యానించుట.

4) అహోబలపతి దీనిని ప్రాప్త విభాష అపాప్త విభాష అని సమర్థించుట.

మొదలగు వానిని గూర్చి స్పష్టామాణికముగా చర్చించి యున్నాను -

ప్రాణి య తు లు

కవర్గాక్షర భేదములు

అప్పకవి కవర్గాక్షర భేదములు దెలుపుచు.

"ప్రథమ పరశంబులకు వకారములు నచ్చు" అని లక్షణము చెప్పి లక్ష్యముగానీ క్రింది భారత పద్యము నిచ్చినాడు.

"వినుము నరేంద్ర విప్రుడలితెనే - జమదగ్ని సుతుండు శాపమిచ్చెనమర భర్తవంచనముచేసె ... ..

ఇది కాంతి పర్వమున 1-35 వ పద్యము - 2-114.

పై పద్యమున 'అలివెన్' అనునది 'అలిగెన్' అను క్రియలో- గళారమునకు వకారమువచ్చి-అలివెన్-అని యైనది. అది యతి స్థావములో మన్నది.

అప్పకవి - "వినుమునరేంద్ర! విప్రుడలివెన్" అను పాఠ మిచ్చియున్నాడు - కాని పంశోధిత-ముద్రణమున దీనికిట్లు పాఠం తరమున్నది -

"కిముక నరేం ద విప్రుడలిగెన్" - ఆ. ల.

(శాంతిపర్వము పుట-9) నింపదగినది.

అనగా తాళవృత్తపత్రులలో "అలివెన్" అను పాఠము లేదని తెలియ వలెను-ఉన్నయిడల సంశోధిత ముద్రణము చూపియే యుండును.

పై తాళవృత్తపత్రులు - చాలా ప్రమాణికములే నవి ఆ. ఆం ధ సాహిత్యపరిషత్తువారి ప్రతి. అనగా, బౌనుదొర వారు పేకరించిన పాటములుగల పతి -

దీనిని యిట్టి వ్రాత పత్రులలో-అలివెన్-అను రూపములేదు- అప్పకవి భారతములో తిక్కన యిట్టి ప్రయోగముచేసినని చూపుటకు "అలిగెన్" పాటము మార్చి - అలివెన్ - అని యతిస్థానమున నిలిపి - దాని కొరకు - మొదటి అక్షరము 'కిముక' ను 'విముము' అని మార్చినాడు. ఇది అప్పకవి స్వయముగా చేసినది.

మూలము పరిశీలించిన -

ఇట్టి పాఠముండుటకు ఆస్కారములేదు.

ఈ పద్యము శాంతి పర్వమున నారదుడు ధర్మరాజునకు - కర్ణుని చరిత్రను చెప్పి ఘట్టములోనిది. కర్ణుని జననముచెప్పి - తరువాత అస్త్రవిద్యనభ్యసించుచు నొక బాణము ప్రయోగించగా అది ఒక బాహ్మణుని హోమదేవువు వత్సమునకు దగిలి అది చనిపోయినది. అందు కాదిజానకు కోపమువచ్చి, యుద్ధరంగమున వీరభము వేలలో గుంగిపోవుగాక అని శాపమిచ్చెను.

చూడుడు మూలము -

"అపి పరిశ్రమంబు పేయుచుండెనట్టి యెడనాశ్రమ పరి సరంబున నొక్కచోడనయంతన లాఘవాభ్యాసంబు పేయుచుండ నొక్క మహాద్విజుని హోమదేవువు వత్సంబు వాటి బాణ గోచరమై మృతిం బోయినగని

"యవ్విప్రుండు కోపంబున శాపం బిచ్చివ"

దానందేరు ధరణిం గుంగె.

(1-20)

దీని తరువాత నారదుడు, బమదగ్గి పుతుడైన పరశురామునివలన గలిగిన శాపమునుగూర్చి-ధర్మరాజుతో చెప్పెను. పైవానిని పంగ హింసుచు చెప్పినది పై పద్యము అందువలన-అపద్య పారంభమున

"కిముక నరేం ద! విప్రుడలిగెన్ -" అనియే యుండ వలెను; పై వచనమున - 'విప్రుడు' 'కోపము' రెండు పదములు గలవు - అందు కోపమునకు బదులు తరువాతలవేద్యమున 'కిముక' అని తిక్కన వ్రాసినాడు-అప్పకవి ప్రాసమార్చకుండ యతి పరిపోవుటకు 'విముము' - అని ప్రారంభించినాడు దానివలన కథాకమ సందర్భమున కది విరుద్ధమైనదని పైన చూపితిని

అప్పకవి యిచ్చిన తప్ప పాఠమెంతవఱకు పనిచేసెనో గమ

నిఘంటుకారులు 'అలివెన్' గహించినారు శబ్దరత్నాకరమున "అలుపు అలుగు-కోపించు అని

పె శాంతి పర్వపద్యమీయబడినది-శద. పుట 42

మా. ని (సూర్యరాయాం ధ నిఘంటువున -

అలుపు-అలుగు-అని పై అప్పకవి పాటముదాహరింపబడినది- సూ ని. 1 సం. 332 పుట)

ఇంకొక విశేషము -

అలుగునకు అలుపు-అలివెన్-అని యతి నిర్ధారకముగా నింత

వఱకును ప్రయోగములే లభింపలేదు -

అందుచేత - 'అలివెన్' పాటము అప్పకవి కల్పితము

నా శబ్దరత్నాకర సంస్కరణమున దీనిని తెలిపినాను.

విశేష వసులు

గీ. ప్రాథమిక యిక్కందలు జ్ఞకారంబునకును

బ్రథమవర్గంబు తొలి యక్కరములు నాలు

నిడుదురు | పబంధముల నొక్కయెడ విషె

వశులనుచు సోమయాజులు నడుగ తన

శాంతిపర్వమునాడు (4-255)

క. జ్ఞానము కేవల కృపన

జ్ఞానికి మపదేశవిధి బ్రహ్మము సేయు

గా నది నొక ధర్మతీ

దానంబునాంబు నధికతరధలదమగున్.

భా. ప్ర. (పుట 46)లో పై యతి గూర్చి యిట్లు

గలదు:

సరళభాషలో దివ్యజ్ఞాన తత్త్వము
1/16 క్రాఫ్ సైజు, 64 పేజీలు, ఒక్కొక్కటి రూ. 1-25
ఆత్మవిద్య (తెలుగు)
యోగవిద్య (తెలుగు)
శరీరముల సాధనక్రమము (తెలుగు)
THEOSOPHY AND ETHICS (English)
THEOSOPHY, A WAY OF LIFE (English)
వారు రూపాయిలు పంపినవారికి మూడు తెలుగు పుస్తకాలు ఆరు
రూపాయిలు పంపినవారికి మొత్తం అయిదు పుస్తకాలు వి.సి. పద్ధతిలేదు.
రిజిస్టర్డ్ పోస్ట్ కాలిగ్రాఫరు అదనంగా రెండు రూపాయిలు పంపాలి.
శ్రీ రామా / ప చు ర ణ లు
17, జెయిన్ టెంపుల్ క్రాస్రోడ్,
విశ్వేశ్వరపురము : : బెంగళూరు-560004

“భారతములో నన్నయ వాడలేదీ విశేషయతి. నిజ్జనయు ప్రయోగింపలేదు. తిక్కనము నీయొక్కచోటనే ప్రయోగించెను. ఇటీవలి పండితులిట్లు తిక్కన ప్రయోగించి యుండదని దీనికి పాఠాంతరము పలింతురు.”

ఆ జ్ఞానికి నుపదేశవిధి ప్రజానితము సేయంగా “అనుక్రమక పాఠము ప్రపంచితమయ్యె”

ఆ జ్ఞానికి నుపదేశవిధి ప్రజానితము సేయంగా అను పాఠము పండిత కల్పితముకాదు కృతకమంటెకాదు—అది వందల కొలది యేండ్లుగా తాళవత్ ప్రతులలోనున్న పాఠము :

సంశోధిత మహాభారతము శాంతిపర్వమున “అజ్ఞానికి నుపదేశవిధిఁ బ్రజానితము సేయంగా” అను పాఠమే మూలమున నదర్శింపబడినది.

ప్రజానితముసేయన్ అని మూల పాఠమును గూర్చి స. పా. డకులిట్లు వ్రాసినారు:

“ప్రకాశముసేయం” అ. క. 3-57 అప్పకవి దీనిని విశేష వళికి నుదాహరణముగా నిచ్చియున్నాడు. మేము చూచిన ప్రతులలో అప్పకవి పాఠము కానరాలేదు. 6 సం. (పుట 342)

పై. అ. క. ప్రతులు రెండును ముద్రిత ప్రతులు. అందు వలననే సంపాదకులు “తాళవత్ ప్రతులలో గానరాలేదు” అని వ్రాసి, అప్పకవి పాఠము నవలబెట్టి తాళవత్ ప్రతి పాఠము చూపినారు.

ఈ విషయము తిక్కన పాఠమును అప్పకవి తిక్కన జ్ఞాన యతిని వాడెనని నిరూపించుటకు మార్చెనని సృష్టమగుచున్నది.

భా. ప్ర. ఆ పుటలోనే. జ్ఞానక యతి ప్రయోగములు పేర్కొనబడినవి.

కర్మమధర్మ మజ్ఞాన మాగధము. పండి. పురా. పు. 264. జ్ఞానేంద్రియ జ్ఞానకళ వేరు సేరుగా కాశ 1-139 అ. జ్ఞానంబున గడవ విగుల గల్మషమొందున్ రుక్మాంగ- 2-63

వ్యాఖ్యాతలు తాము స్వంతముగ వీనిని పరిశోధించినట్లు ప్రకటించినారు. కాని ఇవి ఇంతకుముందే లోకమునకు వెల్లడియైనవి. (మా. అప్పకవీయము పీఠిక వావిళ్ళ ముద్రణము 1951)

జ్ఞానేంద్రియ జ్ఞానకళ కాశీ. దీనిని వ్యాఖ్యాతలు చేర్చినారు. కాని కాశీఖండమున పాఠమిదికాదు.

“ప్రణేంద్రియ జ్ఞానకళ వేరుసేరుగా” అని పాఠము.

“ప్రణేంద్రియ జ్ఞానకళ వేరుసేరుగా” అన్న పాదముగల సీసపద్యము—సంస్కృతమున మయూర మహాకవి రచిత సూర్య శతకములోని యీ క్రింది శ్లోకమున కనువాదము:

“మీలచ్చతుర్వి జిహ్వాశుతి జడరసనం నిఘ్నిత్రఘాణవృత్తి న్యవ్యాపారాక్షమత్య కృరి ముపితమనః శ్యామ తావ శేషం విస్మృంగవతి త్యా స్వపదపహరతా రశ్మయం ౧౭-ర్కజన్మా కలవ్యాళావరేధం జగదగద బోత్తా పయన్ ప్రా కృతాపః 31 శ్లో సీ. నేత్రంబులు న్మేషనిస్స్వహత్యంబునొంద

శుతి పుటంబుల శక్తి చొక్కుమడగ
ప్రణేంద్రియ జ్ఞాన కళ వేరుసేరుగా
జిహ్వ వివేకంబు చిటువవోప-

ఈరెండు పాదములు పై సూర్య శతకశ్లోకము ప్రథమ పాదమునకు వివరణానువాదము. అందుచేత ‘జ్ఞానేంద్రియ’ రానునది అపపాఠము—ప్రణేంద్రియ సరియైన పాఠము. అప్పుడది సరసయతి — విశేషయతి కాదు.

జ్ఞానక యతులు—పాల్కురికి సోమనాథుని కాలమునుండి-19వ శతాబ్దివఱకు — గానవచ్చు చున్నవి. శిష్య సర్వశాస్త్రీకృత జ్ఞాన ప్రసూనాంబికాశతకమున 27 స్థలములో—జ్ఞానక-యతులున్నవి. ఇవి నా అప్పకవీయ వ్యాఖ్యానమున నీయబడినవి.

అప్పకవి భారతపాఠమును మార్చెనని నిర్ణయము -

అ ధో జ్ఞా పి క లు

- 1) నన్నయ యతిపాసలు. అక్షరార్చన. డా. పాటిబండ మాధవశర్మ షష్టిపూర్తి సంచిక.
- 2) అప్పకవి తన గ్రంథమునకు “ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి” అనియే పేరుపెట్టినాడు. ఆశ్వాసాత గద్యలో “ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి” అనియే యున్నది గాని అప్పకవీయ మను మాటలేదు. అపకవీయము, వ్యవహారనామము. ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి గ్రంథస్థనామము.
- 3) యతిపాసతత్త్వము. Annals of Oriental Research Madras University Vol XV 1958.
- 4) భావప్రకాశిక అప్పకవీయ తృతీయాశ్వాసముపై వాఙ్మయ్యాన కర్త. విద్వాన్ రావూరి దొరస్వామిశర్మ.

మ ద ర్ క రే జి

శ్రీ సో మ సు ం ద ర్

బెర్టోల్ట్ బ్రెచ్ అనే పఖ్యాత జర్మన్ జాతీయకవి, నాటక రచయిత ఇంగ్లెషునిస్తు టెక్నిక్ రచించిన నాటకమిది. దీనిని తెలుగులోకి డాక్టర్ వి. ఎన్. శర్మగారు జర్మన్ మూలంనుండి అనువదించారు. సాహిత్య అకాడెమీ న్యూఢిల్లీవారు దీనిని ప్రచురించారు. డెమ్మీ ఆక్టోవ్ 140 పుటల గ్రంథం; ఖరీదు పది రూపాయలు! ఫిన్లకము ఖవ తంపై రచయిత ఛాయాచిత్రాన్ని చక్కగా ముద్రించారు. గ్రంథముద్రణ 10 పాయింట్లు టైపులో సాగడంవల్ల చదవడంలో కంటికి బాధకరంగానే ఉంది. ప్రభుత్వ సహాయంతో నడిచే అకాడెమీవంటి సంస్థ ఇంత ప్రయోజనకర గ్రంథానికి పదిరూపాయలు ఖరీదు పెట్టడం సామాన్య పాఠకునకు దుస్సహభారమే!

బ్రెచ్ : : బ్రెక్ట్ (? !)

మూలరచయిత ఆంగ్లదేశంలోని అధ్యుదయ మేధావులకు పరిచిత పూర్వదే! జర్మన్ భాషా పరిచయమున్న కొద్దిమంది మేధావులు గాని, ఆంగ్ల భాష ద్వారంనుంచి అతని కవితా హృదయాన్ని దర్శించుకొన్న అమ్మదాదులుగాని "BERTOLT BRECHT" అనే ఆంగ్ల వర్ణకమాన్ని తెలుగులో బెర్టోల్ట్ బ్రెచ్ అనే ఉచ్చరిస్తున్నాం. యూరోపియన్ భాషలన్నింటితోనూ ఇంచుమించు గాఢపరిచయమున్న వారిలో కొందరింకా మనమధ్య ఉండటం అదృష్టమే! అట్టివారిలో ఆచార్య శ్రీ రోణంకి అప్పలస్వామిగారు కాని, జర్మన్ సంస్కృత ఆంగ్లాంధ్రాలలో సమగ్రవేత్త లనదగిన శ్రీ ఆర్. ఎమ్. చల్లాగారు గాని, జర్మనీ హేంబర్గులో రసాయనశాస్త్రంలో డాక్టరేట్ తీసుకొన్న మిత్రులు శ్రీ ఎస్. వి. ఎస్. రావు (మైస్సూరు) గారు గాని ఈ బ్రెక్ట్ సు బ్రెచ్ అని ఉచ్చరించడం ఈ రచయిత ఎన్నడూ విని ఉండలేదు. పై వారెవరికీ డా. వి. ఎస్. శర్మగారికి మల్లే బ్రెక్ట్ సు బ్రెచ్ అనాలని తెలియదో, లేక బ్రెచ్ అనే ఉచ్చారణ ఆంగ్ల శబ్దంగా అర్థింపగా వినిపించడం కారణమో అంతుపట్టదు. ఇటీవలనే నేను శ్రీ నార్ల వేంకటేశ్వరరావుగారిని కలుసుకున్నప్పుడు ప్రసంగవశాత్తూ వారి బ్రెక్ట్ సంగతులు కొన్ని చెప్పారు. అప్పుడు కూడా వారు బ్రెచ్ అనే ఉచ్చరించారు. జర్మన్, ఫ్రెంచి, రష్యన్ వగైరా భాషలకు చెందిన రచయితల పేర్ల ఉచ్చారణలో ఈ దేశంలో ఒక కమ వద్దతి అనుసరించబడటంలేదు. మేధావులలోవే ఒక ఏకాభిప్రాయంలేదు.

దానిలో పాఠకులలో మరింత గంభీరం ఏర్పడుతోంది ఈ ఉచ్చారణ వద్దతిని సువ్యవస్థితం చేసేందుకు బహుభాషావేత్తలైన నిపుణుల సంఘాన్నొకటి ఏర్పరచి వివిధ సాహితీమూర్తుల నామోచ్చారణ విషయంలో సుస్పృహపాలను ప్రతిపాదిస్తే బాగుండు. ఇలాంటి పనులు ఆం. ప్ర. సాహిత్య అకాడెమీ పూనుకోవాలి.

ఇప్పుడు సమీక్షించబోతున్న ఈ పఖ్యాత నాటకం మదర్ కరేజిని శ్రీ శర్మ హరింతంగా కాక ఇకారాంతంగా ఆంగ్లీకరించారు. అలాగే బెర్టోల్ట్ బ్రెచ్ సు-బెర్టోల్ట్ బ్రెచ్ గా వాళ్ళారు శ్రీ శర్మ జర్మను భాషలో డాక్టరేట్ తీసుకున్న విద్యావేత్తలు. వారి ఉచ్చారణను తప్పపట్టడానికి నాకు శక్తి చాలదు. ఐనా ఈ సమీక్షలో నా నోటికి అలవాటయిన ఉచ్చారణారీతిలోనే 'బ్రెచ్' అనే పేర్కొనడంవలన ఈ సమీక్షకుడు 'బ్రెచ్' రచించిన నాటకాలను ఆంగ్లాంధ్ర వాదాలలోనైనా చదివి ఉండలేదు బ్రెచ్ గొప్ప నాటకాలు రచించాడనీ, స్యయంగా ప్రయోక్తగా ప్రఖ్యాతి నార్జించాడనీ చదువుకొన్నాడు.

క వి గా బ్రెక్ట్ :

బ్రెక్ట్ సెలెక్టెడ్ పోయెమ్స్ హెచ్. ఆర్. పేస్ అనే ఆంగ్ల రచయిత అనువదించి, విపుల పీఠికతో ప్రచురించిన గ్రంథం పైత రాబాద్ లోని మాక్స్ ముల్లర్ భవనంనుంచి ఎరుపు తీసుకుని చదివాను. ఆ గ్రంథాన్ని న్యూయార్క్ లోని గ్రోల్ ప్రెస్ వారు ముద్రించి ప్రచురించారు. పేస్ తన పీఠికలో బ్రెచ్ మహాకవి అనీ మహానాటక రచయిత అనీ ధువపరుస్తూ వివరించాడు. బ్రెచ్ తన రచనలద్వారా- HEDONESTIC IRRESPONSIBILITY ని, PRITANICAL DIDACTICISM ని తన రచనా సంవిధానానికి దరిచేరకుండా తిరస్కరించాడని చక్కగా వివరించాడు; ఈ ఆంగ్లానువాదకుడు బ్రెక్ట్ వచించిన సూక్తులలో కొన్నిటిని ఉల్లేఖించి బాష్యం రాశాడు. ఆ ప్రవేశికనుంచి కొన్ని సూక్తులను, కొన్ని కవితల సంకులను నేను 1972లో డెయిరీలో వాసుకున్నాను. వాటినించి యిక్కడ ఒకే ఒక్క సూక్తిని ఉల్లేఖించి, పాఠ

కులను చిత గించమని కోరుతున్నాను అది ఈ నాటకావగాహన కెంతో లోడ్లగలదు "You die like any beast, there is nothing after death is a familiar sentiment, which generally leads to hedonistic irresponsibility....." అనిది బెక్ అలోచనా ధోరణికి నికషం కాగింది. ప్రతి జీవీకి మరణేనే ప్రతి మనిషి మరణిస్తాడు. మరణానంతరం ఏమీ లేదన్న ప్రఖ్యాతభావం, జీవితకాలంలో మనిషిని శుష్క సుఖవాదిగా కర్తవ్యతా విముఠునిగా మార్చకపోవడమే వాంఛనీయం అని అతని అభిప్రాయం.

ఇలాంటి ఉత మాయాలుగల స్వతంత్ర యోచనాపరుడూ, ప్రతిభావంతుడూ, పగతీలి, శాంతికాముకుడూ, మానవతావాదీని బెక్ అతనేనో కవితలను రచించాడు దేశం నలుమూలలకీ పర్యటించి తన దేశీయ జానపదుల హృదయాలలో నిక్షిప్తమై ఉండే నిరంజన గీతాల నెన్నిటినో సేకరించి, వాటిని అన్యాయ క్షిప్తతలలేని రమణీయ భావగురులుగా సంస్కరించి, ఆ పజలకే తిరిగి వినిపించాడు. హాయిగా గొంతెత్తి పాడుతూ నేలాది ప్రజల సమావేశాలను ఉరూత లాగించేవాడట! అతని గీతాలు వింటూ పజానీకం ఉల్లం కలలో మైపాడేదట! ఇదికూడా అతని పే హిట్లర్ వంటి వాడికి కన్నెర కలిగించడానికి కాణమైందని బెక్ జీవిత చరిత్ర సంగ్రహంగా రాస్తూ హేన్ లెకాడు.

జర్మన్ సాహిత్యంలో పునరుజ్జీవనం :

జర్మన్ సాహిత్యానికి గతే (1749-1832 JOHANN WOLFGANG VON GOETHE) ప్రవేశంతో ఒక పునరుజ్జీవనం కాంతిరేఖ ఏర్పడింది. ఎందరో మహాకవులు పుట్టారు. పపంచ మేధాసంపదకు ఉదాహరణలు అందించిన బుద్ధిజీవులందరో ఉద్భవించారు. వె జ్ఞానికళా సంతో మాతృవిజయాలు సాధించిన మహాపురుషులందరో అవతరించారు. పపంచగమనాపే సంచూర్ణంగా మార్చివేసిన తత్త్వవేత్తలకు కన్నతలిగా జర్మనీ చరితార్థమైంది. హెగెల్, లడ్విగ్ ఫ్యూర్ బాచ; డుపెరింగ్; కార్ల్ మార్క్స్, ఫ్రెడరిక్ ఎంగెల్స్ ఆండరూ జర్మనీ దేశస్థుల! పిగ్మండ్ ప్రాయడే ఆల్ఫర్డ్, ఐస్ట్రయిన్ వంటి శాస్త్రవేత్తలు జర్మనీ కడుపు వెండించి, ప్రపంచ వైజ్ఞానికశా సంతో అనిదంపూర్ణమైన ప్రకరణాలను ఆవిష్కరించారు. ఆధునిక కవులలో ఎర్నెస్ట్ టోలర్, బెర్టోల్డ్ బెక్; అతని సహాధ్యాయుడు పఖ్యాతకవి హ్యో బీనెన్; జోహాన్ బోరోత్ స్కీవంటి వారెందరో చిరంతన కీర్తిమంతులు జర్మన్ దేశంలో ప్రభవించడం ఆ దేశానికెంతో కీర్తిని ప్రసాదించింది.

దురదృష్టవేమంటే ఆ జర్మనీ దేశమే శతాబ్దాలుగా యుద్ధోన్మాదుల కాటపట్టయి పోయింది. మానవజాతి మహాతిహాసమంతా కనీవివీ ఎరుగనంత మానవ వివాశం ఒక్క జర్మనీ దేశంలోనే శతాబ్దాలుగా జరుగుతూ వచ్చింది. అపార నష్టాలకు గురై చి దమై పోతూ వచ్చింది.

ప్రస్తుతం పరిశీలించబడుతున్న నాటకం 'మదర్ కరేజీ' బెక్ కు శాశ్వత కీర్తిని పరిష్కించిన కళాఖండాలలో ఒకటి. ఇలాంటి ప్రతిభావంతులైన కవుల వెందరినో-జర్మనీ దేశాన్ని శాశ్వతంగా అపకీర్తిపాల్పేసిన నరరూప రాక్షసుడు అడోల్ఫ్ హిట్లర్, కుటల ద్వారా అధికారాన్ని హస్తగతం చేసుకున్న 1932నుంచీ తన పాట్టమ పెట్టుకోవారంభించాడు కవులకు మేధావులకూ మరణదండనో, దేశ బహిష్కరణో, నపాదించబడ్డాయి. తన ముఖ్యసిద్ధాంతమైన- 'బహ్మండమంత మానవజాతి బహ్మండమంత అసత్యానికి లొంగి తీరుతుంది' ['The great masses of the people will more easily fall Victims to a great lie than to a small one - Adolf Hitler] అనే దానికి మేధావుల అలోచనలు, కవుల వాక్కులు వతిహతకృత్యాలై ప్రతిఘటిస్తాయనివాడు ముందే భయపడ్డాడు. కనుకనే అలోచనాపరులూ, మేధావులూ, శా.స్.వేత్తలూ, కవులూ రచయితలూ వాడి అధికారదాహానికి తొలి బలిపశువులు కావలసి వచ్చింది. తర్వాతవేవాడు దారుణంగా హత్యచేసింది నత్కాన్ని! ముఖ్యంగా కవులూ రచయితలూ ప్రజల అంతరాత్మను తీర్చిదిద్దగల పాలకులని వాడు తన పరిపాలనకు, ప్రపంచ విజేతవనిపించుకోవాలన్న యుద్ధోన్మాదానికి ప్రజలను వ్యతిరేకులుగా తీర్చిదిద్దగలరని ఈ పాపిష్టు నియంత ముందే గహించాడు

ఆ వరుసలోనే బెక్ కుకూడా దేశాంతర్గతంగా, అజ్ఞాత వాస క్షేత్రాలలో పాదాల దక్కించుకోవలసి వచ్చింది. ఇన్ని కష్టాలలో సైతం అతను ఆశావాదాన్ని విడువలేదు. ఎప్పటికైనా హిట్లరాది నరపశువులు చచ్చి తీరతారనీ, జర్మనీకి మళ్ళీ మంచిరోజులు వస్తాయనీ ఆత్మవిశ్వాసంతో పాదాలు కాపాడుకున్నాడు. అతని ఈ కార్యదీక్ష, ఈ ఆత్మవిశ్వాసమే, ఈ చిత్తస్థైర్యమే. ఈ ఆశావాదమే-అతను తీర్చిదిద్దిన మహత్తరసాత మదర్ కరేజ్ (నీరమాత)లో ప్రతిబింబించింది. అజ్ఞాతవాస దశలోనే యిలాంటి ఉత్తమ రచనలన్నీ చేశాడు బెక్...1945లో యుద్ధం ముగిసింది బెర్లిన్ పతనంతో! హిట్లర్ విరగడయ్యాడు. బెక్ మళ్ళీ 1948లో తన మాతృ దేశానికి వచ్చి, ఒక థియేటర్ స్థాపించాడు. తన ప్రయోగాత్మక నాటకాలను ప్రదర్శించవారంభించాడు. బెక్ నాటకాలు అటు జర్మన్ నాటక రంగానికి ఇటు ప్రపంచ సాహిత్యానికి మాతవాలంకారాలుగా శోభించాయి.

మదర్ కరేజ్ : చారిత్రక తాత్విక భూమిక:

పుట్టుకతో మానవుడు దైవాంశ సంభూతుడే! కాని పరిస్థితుల దుష్ ప్రభావంవల్ల ఎంత నీచంగా బ్రతకవలసివస్తుందో దుర్బర సమర భీభత్సాలు నిరూపిస్తాయి. మనిషిలోని సాగర్ద సగు లక్షణాలు విప్రబంధిస్తాయి. ఈ అంశాన్ని ఈ నాటకానికి ప్రధాన ఇతివృత్తంగా స్వీకరించి ఎంతో రసమయంగా చిత్రించాడు బెక్ట్. ఈ చిత్రణకు సామాజిక సముచిత వాతావరణాన్ని సృష్టించుకున్నాడు. సముచిత పాత్రలను నిమగ్నం చేసుకున్నాడు. కాలస్తల అవకాశాను పేక్షకుల కన్నలకు కట్టే రీతిగా ఉచిత ప్రతీకను సద్దం చేసుకున్నాడు.

17 వ శతాబ్దంలో మొదటి నాలుగు శతాబ్దాల కాలము తీవ్ర యుద్ధాలకు గురి అయింది. ఈ యుద్ధాలలో కేథలిక్, ప్రొటెస్టంట్ క్రిస్టియన్ శక్తులు శత్రువక్తలయ్యాయి. డివివి యూరోప్ చరిత్ర కారులు ముప్పై యేళ్ళ మతయుద్ధమని పిలుస్తారు. ఇది బొహేమియాలో ప్రారంభమై స్వీడన్, డెన్మార్క్, ఫ్రాన్సు మొదటి దేశాలకు విస్తృతమయింది. కాని ఈ భయంకర యుద్ధానికి ప్రధానంగా భూమి జర్మనీ దేశమే. జర్మ ప్రజాజీవితమే ఈ యుద్ధాల మూలంగా సర్వనాశనమయింది. ఈ యుద్ధం నాలుగు దశలుగా సాగింది. 1618 నుంచి '33 వరకూ బొహేమియాలో జరిగిన యుద్ధాన్ని పేలెట్జన్ దశ అంటారు. 1624 నుంచి '29 వరకూ డెన్మార్క్లో జరిగిన యుద్ధానికి డేనిష్ దశ అని పేరు. 1630 నుంచి '35 వరకూ ఈ యుద్ధంలో స్వీడన్ ప్రధాన పాత్ర వహించింది. 1635 నుంచి 48 వరకూ జరిగిన అంతర్దేశలో ఫ్రాన్సు యుద్ధరంగంలోకి దిగింది.

ఈ చారిత్రక భూమికలో మదర్ కరేజి అనే ఈనాటక ఇతివృత్తం మలచబడింది. పెద్దా చిన్నా దేశాని తారతమ్యం లేకుండా యూరోపు ఖండంలోని దేశాన్నింటికీ ఈ యుద్ధ భీభత్సం నినాక కరంగా వ్యాపించింది. ఈ చారిత్రక దృష్టితో సామాజిక వాస్తవికతా దర్శనంతో యుద్ధ వేపథ్యంలో మానవ జీవితాన్ని చిత్రించడలిచాడు రచయిత. ఈ చారిత్రక అంశాలను పాత్రల సంభాషణల ద్వారానూ తెరవెనుకజరిగే కల్లోలాల శబ్దసంకేతాల ద్వారానూ అభివ్యక్తం చేశాడు. అంతేతప్ప ఆ చారిత్రక పాత్రలనే యథాతథంగా నాటకరంగంలో ప్రవేశపెట్టలేదు. బెక్ట్ ప్రమేయం ఫిదమవుతున్న మానవత్వంతో! వినాశనమవుతున్న సామాన్యజన జీవితంతో. కనక నాశనకారుల పాత్రలు ప్రత్యక్షంగా నాటకంలో ప్రవేశించవు. ఈ దర్శనను ఆవిష్కరించుకుందుకు బెక్ట్ ఒక అపూర్వ సన్నిధానాన్ని విన్నుకున్నాడు. ఇందలి ప్రధాన పాత్ర మదర్ కరేజి ఆమె మానవత్వానికి మాతృత్వానికి ఒక సంకేతం నూత్రమే. యూరోపులోని

అనిదేశాలలోనూ ఈమెకు సీదోపధంగా గాఢసంబంధమంటుంది. ఆ సరి గామ భయంకర దినాలలో ఆమె దేశమంచి దేశానికి ప్రజల సత్కారాల వసువులు అమ్ముకునే అంగడిబండీ నడుపుకుంటూ అనవరతయాత్ర సాగిస్తూ ఉంటుంది. తాను వ్యక్తిగతంగా - యుద్ధం ఒక నూరేళ్ళపాటయినా సాగలే తప్ప బ్రతక రేనట్లు చెప్పతూ ఉంటుంది. కాని పరోక్షంగా యుద్ధంవల్ల కలుగుతున్న నష్టాలకు భేదం పొందుతూ ఉంటుంది. భీభత్సాలలో బతుకుతూనే ఆత్మ స్వీర్యాన్ని కోల్పోకుండా యాదేశాల ప్రజలను భుజిస్తున్న అపార బాధల గాఢలను అభివ్యక్తం చేస్తూ ఉంటుంది.

ఈ నాటకంలోని కథ

ఈ ముప్పై యేళ్ళ యుద్ధం మొదట ఉత్తర ఐరోపా దేశాలకు తరువాత మధ్య పాఠాలకు విడుదలై ధక్షిణ దేశానికి తవ రంగభూమిని మార్చుకుంది. కాని జర్మనీ దేశానికి మాత్రం ఏదీ ఏదీ దెబ్బలు తగలడం మానలేదు. తదనుకూలంగానే ఈనాటకంలోని రంగంకూడా అయీ పాఠాలకు మారితాయి కథానాటక అనలు పేరు అన్నా సీయర్లింగ్. తూర్పుదేశాలలో జన్మించినదయినా నిర్భయంగా యుద్ధకాలలో సంచారజీవిగా బతుకుతున్నందువల్ల ప్రజల శ్రమను మదర్ కరేజ్ (వీరమాత) అనే సార్వకనామంతో పిలుస్తారు. యుద్ధభూములో చిల్లర వాపారం చేసుకుంటున్న స్త్రీల కనుమరీయబడింది. ఆ చారిత్రక సత్యాన్ని ఆధారం చేసుకుని రచయిత ఈ పాత్రను సృష్టించాడు ఈమెకు కాటీన్ అనే ఒక కుమార్తె ఉంటుంది. నీడలా ఈమెను విడిచిపెట్టదు. ఆమె పుట్టుకతోనే మూగిది. కనక నాటకంలో ఆమె పాత్రకు నటనకాని సంభాషణ అవసరం లేకుండా పోయింది. మదర్ కరేజికి జర్నల్, స్విస్కాస్ అనే ఇరువురు కుమారులుంటారు వాళ్ళిద్దరూ ఆమె కన్నబిడ్డలు కాదు. కాని ఆ విషయం వాళ్ళకు తెలియదు. అనాధశిశువుల్ని లెచ్చి పెంచి పెద్దజేసుకుంది. వాళ్ళిద్దరు యుద్ధ పర్యవసానానికి బలయిపోతారు. ఈ నాటకంలో ప్రాధాన్యత వహించే పాత్ర మిలిటరీ ఫాదర్ జర్మనీ దేశపు మతగురువు. ఈ ఫాదర్ మదర్ కరేజికి ఆకర్షితుడై మెలో కలసి ఆమె చేప్పిన వచనాన్ని చేస్తూ బ్రతుకుతాడు. బండిలాగుతాడు గిన్నెలు కడుగుతాడు. మధ్యమధ్య అవకాశవాదంలో రంగులు ఫిరాయించి మతోపన్యాసానిస్తుంటాడు. మిలటరీవాళ్ళ వంటవాడు మరో పాత్ర. వాడికి ఈమెపట్ల ఆకర్షణకలుగుతుంది. అప్పుడప్పుడు వచ్చి మాసి పోతుంటాడు. ఎజెట్టి అనే వేళ పాత్ర ఒకటి. మిలటరీ సబ్బందికి రైహిమ్మైన ఇబ్బందులు తీరుస్తూ విలాసంగా బతుకుతుంది. రంగుల లంఘిడి అప్పుడప్పుడు జాలం వెయ్యడానికి మిలటరీ అధికారులు, బాధలకు లోనయ్యే రైతుకుటుంబాలు వస్తూపోతూ ఉంటాయి.

12 రంగాలుగా విభక్తమయిన ఈనాటకంలోని మొదటిరంగం 1624 స్వీడన్ దేశంలో జరుగుతుంది. రెండో రంగం 1624లో పోలెండు ప్రాంతంలో జరుగుతుంది. మూడవరంగం 1629లో స్వీడన్లో జరుగుతుంది. యుద్ధం ఆదర్శం క్రైస్తవమత సంరక్షణ మని రెండుపక్షాలు చెప్పుకుంటాయి. ఇన్నాళూ మదర్ కరేజీ ప్రాట స్టెంటుల ఆదిపత్యమున్న పాంతాలలో తిరిగింది. ఇక్కడ కేథలిక్ మత పాబల్యమున్న ఫిన్లెండుకు చేరుకోగానే తన దుస్తులు అలంకరణలూ మత చిహ్నాలూ అన్నీ కేథలిక్లకు సంబంధించినవి ధరిస్తుంది. నాలుగవరంగం 1630లో జరుగుతుంది. ఆమె వ్యాపారం బాగా దెబ్బతిని కేథలిక్ కత్నల్తో మొరపెట్టుకుందుకు మిలటరీ కేంపుకి రావడం ఈ రంగంలో ప్రదర్శితమవుతుంది. అయినా రంగం డక్షిణ జర్మనీకి చెందిన బవేరియాలో జరుగుతుంది. ఈ రంగంలోమాత్రం బండికి సగ్గరగా ఒక గుడారం వేయబడుతుంది. ఆరోరంగం కూడా బవేరియాలోనే, ఇన్నోల్స్టాట్ నగర సమీపంలో 1632లో జరుగుతుంది. ఏడవరంగం అప్రధానమయింది. బండి రంగస్థలంపైన ఫాదరీతో మదర్ కరేజీ పరిస్థితులు చర్చిస్తుంది. ఎనిమిదవరంగం స్వీడన్ రాజు రుస్సావ్ అడ్వోల్ఫ్ యుద్ధరంగంలో చనిపోయిన తరువాత 1632లోనే జరుగుతుంది. మదర్ కరేజీ పెద్దకొడుకు ఐలిఫ్ కూడ చనిపోతాడు. తొమ్మిదవరంగం 1634లో జరుగుతుంది. మధ్య జర్మనీలోకి స్వీడన్ సైన్యాలు ఉవ్వెత్తుగా సరుచుకుపోడి దురాక్రమణ చేస్తాయి. మదర్ కరేజీ వ్యాపారం బాగా దెబ్బతింది కూతురుతో సహా ఎక్కడికయినా పోదామా అని దిగులుపడుతుంది. మిలటరీ వంటవాడు వచ్చి కూతుర్ని వదిలి తనతో వచ్చేయ్యమని ఆమెను బలవంతం చేస్తాడు. ఆమె అంగీకరించదు. పదవరంగం 1635లో జరుగుతుంది. అప్పటికే ఆమె చాలా నీరసపడిపోతుంది. ఎన్నో దేశాలు బండి లాక్కుంటూ తిరిగింది. మళ్ళీ మధ్యజర్మనీకి వచ్చింది. రాజమార్గంలో ఆగింది. పదకొండవరంగం 1636లో జర్మనీలోనే జరుగుతుంది. కేథలిక్ చక్రవర్తి దళాలు ప్రోటెస్టంట్ నగరమయిన 'హాలే' దాడికి సంసిద్ధమవుతాయి. మదర్ కరేజీ కుమార్తె కా టన్ మూగడయినా నగర రక్షణకు సహాయోచిత సాహసచర్యచేసి వీరమరణంపొందుతుంది. చివరి రంగం అదే స్థలంలో తల్లి కూతురి శవం డగ్గిర కూర్చుని భోరుభోరున ఏడుస్తూ ఉంటుంది. చుట్టూ మూగిన రైతులతో తన జీవితాన్ని సమీక్షించుకుంటుంది. చివరికి శవాన్ని రైతుల కప్పు గించి ఉత్తరక్రియల నిమిత్తం సామిచ్చి ఒంటరిగా ప్రయాణం సాగిస్తుంది. బండి ఖాళీ అయిపోయింది. మిలటరీవాళ్ళ గొడ్డళ్ళ దెబ్బలకి చి దమయిపోయింది. అయినా అది ఆమె ఆశాదానికి ప్రతీక. దాన్ని ఒక్కరే లాక్కుంటూ నిష్క్రమిస్తుంది. నాటకం పరిసమాప్తమవుతుంది.

ఈ విధంగా వన్నెండు సంవత్సరాల దీర్ఘకాలాన్ని వన్నెండు రంగాల్లో పతిబింబిస్తున్న నాటకం. యుద్ధంవల్ల ప్రజలు అటు కేథలిక్ మతానికి చెందినా ఇటు ప్రాటస్టెంటు మతానికి చెందినా సర్వనాశనమయిపోయారు. బతికి బయటపడ్డవాళ్ళ జీవితం దయనీయంగా సాగుచోంది. వ్యవసాయక్షేతాలు ఊషర క్షేతాలుగా మారిపోయాయి. ఈ భీభర్తాలన్నీ సంభాషణలద్వారా వ్యక్తమవుతాయి. నేపథ్య శబ్దాలవల్ల వాతావరణం దోతకమవుతుంది. ఆ పధాన పాతల ప్రవేశ నిష్క్రమణలు కథాకథనానికి తోడ్పడతాయి. రెండుపక్షాల యుద్ధోన్మాదులకు మతగురువులు కింకరు లవుతారు. బానిసలుగా అవకాశవాద సిద్ధాంతాలనే ఇరువు పెడతారు. మతం నీచమైన మహమ్మారిగా మారింది. రైతులు బలిపశువులయి పోయారు. కరువులూ కాటకాలూ అంటురోగాలు ప్రబలాయి. రైతులు తమ పసికందులనే కోసుకుతింటున్న దుర్వారాలు వ్యాపించాయి. మదర్ కరేజీ ఆత్మీయులు సర్వస్వీ కోల్పోయింది. కష్టపడి సంపాదించుకున్న సకల సంపదల్నీ కోల్పోయింది. ఇంతటి దుస్సహ కష్టాలలో కూడా తన ఆనాభావాన్నీ కోల్పోక పురోగమిస్తుంది. చిరస్మైర్యాన్ని విడువదు మంటలలోంచి మనవత్సాన్ని కాపాడుకునే జీవవైతన్యరేఖగా ఆమె ఈ నాటకంలో ఆద్యంతమూ వెలుగుతూ ఉంటుంది. ఆమె పాత సర్వమానవ లక్షణాలకూ కాణాచి. ఆమెలో ఎన్నో బలహీనతలు. అడుగడుగునా ఎంతో గ్లాని. కాని మొక్కవోవని ఆశ. బైక్స్ చి తణలో మదర్ కరేజీ పాత్ర ఉజ్వల మానవమూర్తిగానే తప్ప ఒక దేవతగా ఆదర్శీకరింపబడలేదు.

జర్మనీదేశ చరిత్రలో నరరూపరాక్షసులు అనేక పర్యాయాలు తలెత్తారు. యుద్ధోన్మాదాన్ని చచ్చగొట్టారు. జనజీవితాన్ని ఆతలాకుతలం చేశారు. దేశానికి అపవిత్రం తెచ్చారు. ఈ మహాగళయితకు సమకాలికుడు హిట్లర్. అరిసు మళ్ళీ గత చరిత్రను పునరావృతం చేశాడు. కాని కాలగర్భంలో కలిసిపోయాడు. ఎంత వినాశనం చెందినా మానవశక్తి అజరామరంగా పురోగమిస్తుంది. ఆ దేశంలో తరతరాలుగా జన్మించిన మహాకవీలు మాత్రం ఆ దేశకీర్తిని దిగంత పరివ్యాప్తంచేశారు వ్యక్తిగతంగా ఎన్ని కష్టనష్టాలకు గురయినా బైక్స్ సయితం ఆ జీవన ప్రవంతినే ముందుకు తీసుకుపోయాడు. అనల్నకీర్తి నార్జింపాడు. ఈ కనే రాజతరింగిణి కారుడు కవుల ప్రభావం గురించి యిలా అంటాడు :

'కోన్యః కాలమతి కాంతం
నైతుం ప్రత్యక్షరామ్ క్షమః
కవిం ప్రజాపతీం స్వక్తా
రమ్య నిర్మాణశాలినః !'

ఈ బెర్క్స్ (బెక్స్)నంటి ఆధునిక కవులు - సజాహితంకరులై రమ్యార్థ సరా గళాలరై, కవి పజాపనులై గలించిపోయిన కాలాన్ని మన కనులముందు సాక్షాత్కరింపచేయకపోతే - నరరూప రాక్షసుల ఆన నుష కృత్యాల దుస్సహస్మృతులు తప్ప మరేమీ మా నవజాతికి వారసత్వంగా లభించి ఉండేవికాదు.

తెలుగు జాతికొక కానుక

ఈ మదర్ కరేజి అనే ఉత్తమ కళాఖండాన్ని ఆధునిక జర్మన్ సాహిత్య ప్రతినిధిగా ఎన్నుకొని అనువదించి తెలుగుజాతికొక అమూల్య బహుకృతిని సమర్పించిన శ్రీ శర్మగారు కృతకృత్యులు. కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ దీనిని చక్కగా ప్రచురించి ప్రశంసాస్వాతమయింది. ఈ సంఘటన తెలుగుజాతికొక అదృష్టం.

భారతి సంపాదకులీ గ్రంథాన్ని సమీక్షించడానికి ఈ రచయితను వినికచేయడం వ్యక్తిగతంగా తన అదృష్టంగా భావిస్తూ కృతజ్ఞత తెలుపుతున్నాడు. అయితే ఈ అదృష్టం వెనుక ఒక విషమ పరీక్షకూడా లేకపోలేదు. ఈ అనువాదకర్త శ్రీ వి ఎన్. శర్మ నాకు సుమారు పాతికేళ్ళుగా మిత్రులు. మైత్రీబంధం సత్య సందర్భనానికి అవరోధం కాకూడదని తిరుగుబాటుగా వాంఛిస్తూ, అనువాద రచన గురించి కొంత ప్రస్తావించవలసి ఉంది.

అనువాదంలో తెలుగు సుడికారం

శర్మగారికి జర్మన్ భాషావైద్యుష్య మున్నంత చక్కగా తెలుగు భాషా పరిజ్ఞానం లేదన్న విషయాన్ని ఈ రచన వ్యక్తం చేస్తోంది. తెలుగు వాక్య నిర్మాణంపట్లగాని, మూలంలోని భావాలు భాషాంతరీకరణంలో ఓజస్సుండరంగా తీర్చబడాలన్న కొశలంపట్లగాని వారు శ్రద్ధ మానలేకపోయారు. వారీ అనువాదరచనలో ప్రదర్శించినంత ఉత్సుకత నిర్మాణ దక్షతలో ప్రదర్శించలేదు. అందువల్ల ఇలాంటి ఉత్తమ కళాఖండం తెలుగులో బై బిల్ అనువాదంలా నిర్ద్వంద్వమయింది. ముక్కస ముక్కానువాద సరళి జర్నలిజానికి అక్కర వస్తుంది - ఉత్తమ గ్రంథాలకు కాదు. ఈ అంశాన్ని ధ్రువపరచడానికి గ్రంథం లోని ప్రతివాక్యమూ ఒక ప్రబల తార్కాణంగా నిలుస్తుంది. స్థానీ పులాకంగా కొన్ని వాక్యాలు చూపుతాను :

1. ఈ ముక్కలే మీ భవిష్యత్తు చెప్పతాయి; "అబ్బాయ్! అబ్బాయ్! యుద్ధంలో మీ అవసరం మాకు చాలా ఉంది." అని లోకం మిమ్మల్నెంతో ఆప్యాయంగా పిలుస్తోందనుకుంటున్నారు మదర్ కరేజి; పుట : 12.

2. కష్టకాలంలో నీ సోదరులనే ఆదుకున్నావా? నువ్వు ననుకున్నట్లే - కెప్టెన్; పుట : 25.

3. జనం చాలామట్లుకు మంచిదే, అక్కడా అక్కడా పప్పులో కాలువేపేవారు జనంలో ఉన్నా - మదర్ కరేజి; పుట : 26.

4. మంచుపోగా మనల్ని ముట్టడిస్తుంది, ఉక్కిరి బిక్కిరి చేస్తుంది అదంతా కొంచెంసేపే! తరవాతే లిపోతుంది - మదర్ కరేజి; పుట : 69.

5. ఇకమీద బేరాలేరావు. నువ్వే చెప్పాలి. ఇలాంటి అవాంతరాల నుంచి బయటపడటానికి మంచిదోవ : మదర్ కరేజి; - మదర్ కరేజి. పుట : 93.

పైన చూపినవి కొన్ని మచ్చుతునకలు మాత్రమే. సమీక్షకు వికీ గ్రంథనిస్తరణభితి అభ్యంతరం కలిగిస్తోంది. దెన్నందిన జీవద్వాషతో సంబంధం తెగిపోయినందువల్ల కావచ్చు వారికి తెలుగు సుడికారం అందుబాటులోనికి రాలేదు. కనుకనే - 1. కల్పిబుల్లి కబుర్లు 2. రైతు వాళ్ళబ్బాయి. 3. మాటా మంచీ 4. గుండుసామాను 5. 'యుద్ధంలోగాని అలాంటి కోవకు చెందిన మరే సం గామంలో గాని (?)'; ఇలా అసంఖ్యాక పదబంధాలు అర్హస్పృరకతను శక్తివంచన లేకుండా భంగం కలిగించాయి. శైలీరమ్యతను చెడగొట్టాయి.

మాటల మాట అలా ఉంచుదాం. ఈ నాటకంలో చాలా పాటలున్నాయి. 'బెక్స్' గొప్పకవి అని ముందే మనని చేసాను శ్రీ శర్మగారు బెక్స్ పాటల అనువాదంలో వీలయినంతగా కవితా సృష్టను దూరీకృతం చేయడంలో శక్తివంచన చూపలేదు దానికి కారణం వారికి పాపం ఇతఃపూర్వం కవితా రచనాభ్యాసంలేదు. కనకనే బొత్తిగా వచనపు తుంటలను చప్పగా పేర్చి పాటలన్నారు.

ము గి స్నా.....

ఒకమాట చెప్పితిరాలి. మూలరచయిత దర్శనలోనూ సదర్శన లోనూ శక్తిమంతుడు. తాత్త్విక అవగాహనలోనూ పాత్రల శీల పరిశీలన లోనూ అద్భుతశక్తిమంతుడు. అనువాదం సమర్థంగా లేకపోయినా బెక్స్ ప్రతిభగాని, అతని కళాతేజస్సుకీగానీ మరుగున పడదు. బెక్స్ ప్రభావం మన జ్ఞానభాండానికి కొత్తతలుపులు తెరుస్తుంది. మన కళా విపాసకు కొత్తసంపద చేకూరుస్తుంది. ఈ సత్యం - బెక్స్ తరపున ఈ సమీక్షకుడు హృదయపూర్వకంగా విశ్వసిస్తూ ఈ గ్రంథాన్ని ప్రతివారు చదవాలని ఆహ్వానిస్తున్నాడు.

కిలగూరగంప

మెసాసాటేవియాలో కుక్కల స్మశానం

మ్యూనిక్ విశ్వవిద్యాలయం పురావస్తు శాస్త్రజ్ఞులు ఇటీవలే పొందిన బాబలాన్ నగరమయిన "ఇసిన్" ప్రాంతంలో తవ్వకాలు జరిపి ఒక దేవా యాన్ని కనిపెట్టారు. ఇది "గులా" అనే దేవి గుడి ఈ దేవి ఇసిన్ నగర వాసులకు ప్రత్యేకంగా పూజనీయంగా ఉండేది. తవ్వకాలు జరిగినచోటకు ఇప్పుడు "ఇషాన్ బ హియాట్" అనే పేరు ఉంది. ఇది బాగ్దాదుకి ఆగ్నేయంగా సుమారు 200 కిలో మీటరుల దూరంలో ఉంటుంది. ఇరువయ్యపులా ట్రెగిస్, యూ, ఫె టిస్ దులు సాగుతాయి. అక్టోబరు '75లో మొదలయిన తవ్వకాలు ఈ జనవరిలో ముగిశాయి. వీటిని జరిపించిన వ్యక్తి, మ్యూనిక్ యూనివర్సిటీలో మధ్యప్రాచ్య పురావస్తు శాఖ ప్రొఫెసర్ బార్టోల్ హ్రాపుడా

ఈ గుల బృందం చేసిన ఖననాలలో తాబేళ్లు, అడవి పండుల అవశేషాలు దొరికాయి. అంటే నేటి ఎడారి ప్రాంతం ఒకనాడు ఎన్నో సరస్సులు కలిగి ఉండేదనమాట.

క్రీ. పూ 2000కి కొంచెం ముందు ఇసిన్ కార్డియా జాతివారి రాజధాని (సుమేరియా దేశానికి) అయింది. మెసాసాటే మియాలోని తమకితోచిన నగరవాసులు సుమేరు జాతివారి దైవాలని పురదైవాలుగా ఎన్నుకుంటూ ఉండేవారు.

ఇసిన్ యొక్క దేవి గులా. ఈమెకి నవ్వుతమయిన ప్రాణి కుక్క. పురావస్తు శాస్త్రజ్ఞులు 33 కుక్కల ఎముకల గూళ్లు కల ఒక స్మశానాన్ని బయటపెట్టారు.

ఇక్కడే ఒక ఆలయం బయట పడింది. దానిని సుమేరు జాతి వారు 'ఎగెల్-క' అని పిలిచేవారు. ఈ గుడి లోపల గదులు, మండునాలు, ప్రధాన మందిరం మొదలయినవి ఉన్నట్లు గ్రహించ వచ్చు. గోడలు పది అడుగుల పయిన మందంగా ఉన్నాయి. ఎండ బెట్టిన ఇటీకలు నిర్మాణానికి వాడబడినాయి.

ఇక్కడి శాసనాలు ఆలయం చరిత్రని క్రీ. పూ. 6వ శతాబ్దం నుంచి (రెండవ నెబుచాద్ నెజాద్ కాలంనుంచి) క్రీ. పూ. 20వ శతాబ్దానికి (పశ్చిమ సెమ్మెట్ జాతికి చెందిన ఇసిన్ రాజ్యవంశం కాలానికి) వీసుకుపోతాయి.

తవ్వకాలలో నీరు రావటంవలన పురావస్తు శాస్త్రజ్ఞుల పనికి ఆటంకం వస్తోంది; కాని, ఇంతదాకా బయటపడిన వాటికన్నా పాత అవశేషాలు ఉన్నట్లు, ఊహించటానికి అవకాశాలు ఉన్నాయి.

(సుడ్డాయిట్ష్ జ్యుయిటుంగ్ - పత్రికలో పడిన వార్త ఆధారంగా.)

సీత లక్ష్మీకాని సీతాలక్ష్మీకాదు

వసుచరిత్రలోని యిష్టదేవతల్లో సీతాదేవి రామునికి ద్వితీయ స్థానాన్ని ఆక్రమించుకొంది.

పకల లోకాభి నంద్య కలాకలాపంబు

దొరయు నెమ్మొము చందురుని తోడ

బహు దివ్యఫల పరిపాక సౌభాగ్యంబు

నెరపు కెమ్మొని మానికముతోడ

నవ వయస్త్రి నిధానంబులై తగు సురో

భవ సుధా పూర్ణ కుంభములతోడ

వమ్మన సుమమాలికాభి రూప్యముఁ దాల్చు

లలిత భుజాకల్పలతలతోడ

నడరి, జనకాబ్ధిసీమ, రామాభిధాన

హరికహీన గుణప్రోత హరిశరాస

గిరి మథన యత్నమునఁ దోచు సీరి యశేష

రాజ్యములొసంగుఁ దిరుమలరాయ మణికి (1-2)

ఇందులో కవి సీతను సీత అనకుండా సీరి అని పేర్కొన్నాడు. గమక 'శ్లేష సంకీర్త రూపకము' అలంకారమని వ్యాఖ్యాతలంటారు. దాన్ని వేను అని తర్కితమయిన నిర్ణయమంటున్నాను. ఎందుకో మనవి చేస్తున్నాను. అవధరించండి!

కవి హృదయం సీతను సీరిగా అవహించడము. అదీ హేతు పూర్వకంగా. కానప్పుడు ఆ అలంకారానికి యిక్కడ అందమే వుండదు.

ఇలాగ అవహించడానికి కారణమేమిటో ఊహిస్తే, చమత్కారమయిన పమాధానం దొరుకుతుంది. లక్ష్మీ డబ్బులున్న తల్లి.

అమెతే తిరుమలయాలకు మరింత బళ్ళర్కం కలగజేస్తుందని కావచ్చు.

వధానమై తర్కనహమై వ యీ అలంకార నిర్వహణలో కలికి శ్లేష చేదోడయింది. రూపకం తోడ్పడింది. కవి సమయాలు నహకరించేయి.

కారకం నద్యానికి వింత సొందర్యాన్ని సంతరించింది కవి సీతలో కానుకొన్న లక్ష్మి తాలూకు ధర్మాలః లక్ష్మి పాలకడలినించి పుట్టింది. మందరగిరిని కవ్యంగావేసి, దానికి వాసుకిని తాడుగాజేసి పాలకడలిని తరిచినప్పడు చంద్రునితో, చింతామణితో, అమృత కుంభంతో, కల్పవృక్షంతో పుట్టింది పుట్టి హరిని వరించింది.

ఈ ధర్మాలు సీతలో చూపడానికి సహకరించిన కవి సమయాలు, శంకాన్ని సముద్రంతో, మోమును చంద్రునితో, కుచాలను కుంభాంతో, బాహువులను లతలతో పోల్చడాలు.

అంబలే సీతకీ పీరికీ కవిచేసిన సాధర్మ్య కలవలలో సహృదయుల ఒప్పుదలా కావలసేందే! మెప్పుదల అనివార్యమవుతుంది.

సీతపాదాలు నాల్గిటిలోనూ రూపకాలకు ముందుగల సమాసాలు విశేషణాలు. ఆ రూపకాలకే వాటిలో శ్లేషవుంది. మొదటి రెండు విశేషణాలలో శబ్దంవల్లనూ, కడమరెండు విశేషణాల్లో అర్థంవల్లనూ అది కలుగుతుంది. అది ఉపమానానికి ఉపమేయానికి విశేషణ సాధర్మ్యం సమకూరుస్తుంది.

సీతమోము లావణ్యంలో ఒప్పారుతుంది. అది పకల జనుల చేతనూ మిక్కిలి మెచ్చదగింది. చంద్రుడు 'తళల నెలకగువాడు' ఆ తళలు అన్నిలోకాలచేతనూ మిక్కిలి మెచ్చదగినవి.

సీత వక్రజములు యౌవనానికి విధానములు. సుధాపూర్ణ కుంభము త్రిదశత్యాన్ని ప్రసాదించగలదు. ఈ రకంగా ఆ విశేషణాలను అవ్వించాలి!

జనకాబ్ధి సీమన్ జనక (పంకము) అనెడి (క్షీర) సాగర ప్రదేశమందు అబ్ధిసీమన్ అని పూరకుండీనా కవి, పాలను మనం కలుపుకోవాలి. లక్ష్మి పుట్టింది అందుండి గవక. జనక శబ్దం పంకానికి వామమే కాని వ్యక్తికి పేరు కాదుగదా! ఇప్పుడి రూపకానికి సాధర్మ్యం పంకాన్ని సముద్రంతో పోల్చడమనే కవి సమయంవల్ల కలుగుతుంది.

అహీనగుణ... 'అహీన' అన్నప్పుడు పథంగమూ 'గుణ' అన్నప్పుడు అభంగమూ అయినశ్లేష.

అహీన + గుణము, అహీ + ఇన + గుణము

ఇప్పుడు అహీన గుణమనెడి అహీన గుణముతో అని రూపకం. ఈ రూపకానికి సాధర్మ్యం శ్లేషలో.

హరశాసగిరి - 'హరశాసనునెడి (మందర) గిరితోడి - మథనమునందు' అని అర్థం యాలి! అంచేకాని శిష్య రూపకం కాదు అర్థద్యయమేలేదు. అది కవి హృదయమూకాదు. మరి తింటికీ ధనువుకీ సాధర్మ్యం అహీన గుణంలోని శ్లేషగుణ వల్ల జరుగుతుంది. ఎందుకంటే హరశాస గిరి అహీన గుణంతో 'కూర్చబడింది' గవక. ఆ మాట (పోత) కవి అన్నాడు గవక.

నెహ్మోము చందురుతోడ అన్నప్పుడు రూపకానికి యెటువంటి వి సతివల్లిలేదు.

కెమ్మోవి మానికముతోడ - క మానికమని చెప్పినా మనం చింతామణిని గహించాలి. కవి హృదయమిదే లక్ష్మి సంతాపంతో పుట్టింది గవక, మరి కెమ్మోవిలోనూ, చింతామణిలోనూ సాధర్మ్యం ఎరుపుదనం, ఈ సూచన కెమ్మోవిలోవుంది.

ఇక్కడోకమాట : సాహిత్యాన్ని అందునా నమచరి తనంటి కావ్యాన్ని విమర్శించేటప్పుడు వట్టూ నిడుపూ ఉండాలి! ఉంచాలి!!

ఉరోధన సుధాపూర్ణ కుంభములలోడ కుచాలను కుంభాంతో పోల్చడమనే కవి సమయం ఈరూపక సాధర్మ్యానికి సహకరిస్తుంది.

ఈ సందర్భంలో వ్యాఖ్యాతలు శంకిసున్నారు చూడండి! "క్షీర సముదము దఱచి నపుడు జనించిన సుధాభండమొకటియై యుండనిట బహుత్వమునకు గారణము విచార్యము" ఈ శంక సరవంగాగాని సహృదయ సమ్మతంగాగాని ఎనిపించదు. అంటే కోపం వస్తుందిగాని, స్తనశల్య పరీక్షకు కొంతవరకూ అన్యర్థమని ఉదాహరణమవుతున్నది. అయినా యీ పద్యాన్ని వ్యాఖ్యానించడంలో వారు పొరపాటు పడ్డారు.

లలితభుజా కల్పాతలలోడ క్షీరసాగరంగిచి కలవృక్షం పుట్టుగా కవి కల్పలతగా సవరించుకొన్నాడు ఒహవచనం న్నని అనుకొన్నట్టిదే! స్త్రీల బాహువుల్ని చెటని యే మొరటుమన ప అనలేడూడ! లలిత భావాలుగల కవి యె దురు టాడు? ఈ సవరణ జరిగినప్పుడుగాని కవి సమయం సాహిత్యాన్ని చూపించలేదు

కాగా, 'అహీనగుణ' పోత హరశాసగిరి మథన యుక్తం'

లేనప్పుడు సీతలోనూ సీరిలోనూ సమానమయిన ధర్మంగా పుట్టుకను భావించవచ్చు ఆ సమానం ఉండడంవల్ల - మందరగిరిలోడి మథన యత్నంలో సీరిపుట్టిందిగాని, శివధనుర్బంగ మన్నడు సీత పుట్టలేదు.

ఈ వైధవ్యాన్ని తొలగించడంలో కవికి కారకం మిక్కిలి సహకారి అయింది. 'తోడ' వర్ణకం 'అడరి' అనే క్రియతో, అన్య యిస్తున్నది.

తెలుగు కారకాలకుగల దీప్తి యేమిటో మనమిక్కడ గుర్తించ వచ్చును. వ్యనవార విదుడయిన మహాకవి మాత్రమే భాషాగతమయిన యిలాంటి కీలక స్థానాలు గుర్తించగలడు గుర్తించి గ్రంథస్థమూ చేయగలడు.

హరిరాములకు సమత అభిధానంతో ముడిపడింది. ఆ రామాభి ధానహరికి యీ సీరి (సీత) లభించింది.

తాత్పర్యమిది: జనక వంశమనెడి క్షీరసాగర ప్రదేశమందు వింటినారి అనెడి వాసుకితో కూర్చబడిన శివధనుస్సు అనెడి మందర

గిరిలోడి మథన ప్రయత్నములో ముఖమనెడి చంద్రునితో మోవి అనెడి చింతామణితో పక్షోజములనెడి అమృత కుంభాలతో బాహువు లనెడి కల్పలతలతో లందగించి రామనామంతో వ్యవహరిస్తున్న హరికి లభించింది కనక యామె 'సీరి' (సీత)

అమె తిరుమల రాయలకు అశేషరాజ్యాలనూ కలగజేయాలని కవి ఆశయం.

చప్ప చప్పని కవి సమయాలకొక దీప్తి. ప్రయోజనవనా. హరిశ్చంద్ర సరోపాఖ్యానంలోనూ ఈ కవి సీతను 'నవినలక్ష్మి' అంటాడు. అతని భావనలో జనిస్తున్న లక్ష్మికి విలువయున నెలవుంది. పసుచరిత్రలోనే మరొకచోట, "కృపాణ కృష్ణ నిర్మథ్యమాన రణ ర్ణవ సముత్పన్న విజయలక్ష్మీ..." (1.14) అంటాడు. రామ రాజధూషణుని యీగుణం గమనింపదగింది.

అలంకారిక రచన మిక్కడ సాగనుట పోయింది కదా!

— నాగార్జున శ్రీ

గ్రంథ విమర్శలు

భారతీదేవి దివ్యస్మృతులు

రచయిత-ఆచార్య యస్. జి. రంగా. ప్రచురణ-కిసాన్ పబ్లికేషన్సు నిడుబ్రోలు. వెల : రు. 16. పుటలు 40+18.

రైతు బిడ్డలకు, రైతునాయకులకు నడిబొడ్డైన గుంటూరు మండలంలోని నిడుబ్రోలులో జన్మించిన రైతు బాంధవుడు రంగా. వారి సలీమణియు ఆ ప్రాంతమునకు చెందినవారే.

1920నుంచి యాభై సంవత్సరాలపాటు ఈ దంపతులు స్వదేశంలోనేగాక విదేశాల్లో వ్యవసాయ కార్యాలలో వారికి కలిగిన ఊహలు, పొందిన అనుభవాలు ఇందు పొందుపరిచారు. దేవీజీగారి జీవన విధానం, అభ్యుదయ భావాలు రంగాగారిచే వ్యాఖ్యానింపబడినాయి ఈ గ్రంథంలో. మనదేశం సాంఘిక రాజకీయ చైతన్యాన్ని సంతరించుకున్న గాలమిది. 'మురక ఖద్దరుకు అందాన్నిచ్చేది దేవీజీ రూపం. కన్నులు కరుణాతరంగితములు.' అని దేవీజీనిగూర్చి సరోజినీ దేవి చెప్పిన మాటలు. తన యర్థాంగి రూపాన్ని రంగాజీగారు పై రీతిని పరోక్షంగా వ్యాఖ్యానించారు.

ఈ దంపతులు అనేకములగు చారిత్రక స్థలాలను జూచారు. చారిత్రక చిహ్నములను మానవతావాదం దృష్టితో పరిశీలన కావించారు. ఈ పరిశీలనమునకు మూలము జాతీయదృష్టధం. ఈ గ్రంథంలోని 75వ పుటలోనున్న ఔరంగజేబు మసీదు సందర్శనంలో వారికి గలిగిన భావములు ఈ యంశమునకు సహకరించుచున్నవి.

భారతీదేవికి కాళ్ళు కాళి బొబ్బలెక్కటం, దానికి బాధపడిన రంగా మందు వంపటం అనే అంశాల గ్రంథంలోని 35వ పుటలో ఉన్నవి. అనాడు వివాహితులైన యువతీ యువకుల ప్రవర్తన, కింఘముయొక్క దృక్పథము మనకు విశదమగును. నేటి నైవాహిక జీవన విధానముపై విదేశీయమగు ప్రభావము గలదనియు, కావుననే వెనుకటివలెగాక నేటి యువదంపతులు స్వతంత్రముగ ప్రవర్తించగలుగుచున్నారనియు తలంపవగును.

రంగా దంపతులు ప్రయాణము చేయుచున్న ఓడలో ఆగ్ని ప్రమాదము సంభవించగా అందుండి సముద్రములోనికి దూకి ప్రాణ రక్షణమునకై తోటివారు ప్రయత్నించుచుండిరి. అప్పుడు నీటదూకిన మునిగి చచ్చిపోవలసియుండును. అంతకన్న మంటల కాహుతి యగు

టయే సుకరమని దేవీజీ యిచ్చిన సలహా ప్రశంసనీయుము. గామీణ సమస్యలపై, రైతు కూలీల రక్షణకై దేవీజీ చేసిన ప్రయత్నములు చాహా జనకములు. ఈ దంపతుల మధుర స్మృతుల తలంపు లీ కావ్యము. తలంపుల పులకింతలు అనుభవాల జలధిలోకి రంగాజీ స్మృతిమయమను వలను విరరగా అందు వివిధ వర్గములకు వర్గములకు చెందినందున సామ్యములేని తలంపులు స్మృతిపథంలో మోశాయి. వాటిని లాగా సంగ్రహించిరచారు రంగాజీ.

ఇందులో పదాల కండని భావాలున్నాయి. ఇవి సర్వ జనాదర చేయుం. అవశ్యపతనీయుం. ఆదర్శ దాంపత్య జీవన విధానం, రైతు జీవితం యందు సురమ్యంగా వర్ణితములయినవి.

—శ్రీ జి సూర్యనారాయణ

'రత్న త్రయ'

(ప్రథమభాగము. 'శ్రీ చరణరేణువు' నమకూర్చిన టీకతో- 'భగవదభిరుచి' అను అఘవ్యాఖ్యతో) ప్రకాశకులు : శ్రీ గోదా గ్రంథమాల, ముసునూరు, కృష్ణాజిల్లా. వెల : రి రూపాయలు. మూలం-తమిళం, టీకా వ్యాఖ్యలు-తెలుగు.

1 తిరుప్పల్లాణ్డు, 2 తిరుప్పల్లియెళుచ్చి, 3 తిరుప్పావు అనే రత్నాలు మూడూ కలిసి 'రత్నత్రయ'గా రూపొందాయి.

'తిరుప్పల్లాండు' పలికిన మహానుభావడు పెరియోళ్వారు (విష్ణుచిత్తులు). ద్రావిడ వేద నిగూఢార్థాలు 'తిరుప్పల్లాండు'లో స్ఫురిస్తాయి.

పరిశోధన పద్ధతులు

[Research Methodology]

డిస్టర్బ్లెషన్స్ రాసేవారికి, ప్రీ - పీహెచ్. డి., ఎమ్. లిట్. లిఖిత పరీక్షలు రాసేవారికి తెలుగులో సిక్స్ థిర్డ్ యిల్లు నోట్సు కావలిస్తే వివరాలకు ఈ క్రింది వారిని సంప్రదించండి.

జన హిత పబ్లికేషన్స్

గన్నవరం - 521101

కృష్ణాజిల్లా, ఏ. పి.

ఇది శ్రీరంగేశ్వరికి పలికిన మంగళాశాసనం. నిషు చితు ని పాక్షన
పుణ్యఫలముగ లభించిన శిశువు గోదాదేవి శ్రీరంగనాథుని యిల్లా
లయిన ధన్యాత్మురాలు. జనకుని వంటివాడు విష్ణుచితుడు, సీత
వంటిది గోదాదేవి. కనుక మామగారు అల్లుడికి మంగళా శాసనం
పలికాల న్యాయమే.

‘మా స్వామి కట్టినదలిన పీతాంబరము మా తమే వేము
ధరింతుము. బద్ధుక్తశేషమునే భుజింతుము. ఆయన ముడిచి విడిచిన
తులసీ దామములనే మేము కైసే కొందుము. స్వామి యాతిచ్చిన
కైంకర్యము చేయుటయే తదీయ దాసులమగు మా యనుష్ఠానము.
శ్రవణ నక్షత్రోత్సవ సందర్భమున పడగలు విప్పిన ఆదిశేషునిపై
చక్కగా పరుండియున్న శియఃపతికి దృష్టి తగులకుండ మంగళ
శాసనము చేసెదము—

9వ మంగళా శాసనం వివరణ ఇది.

తిరుప్పల్లి యెఱుచ్చి పాడిన ధన్యచరితుడు తొండరడిప్పాడి
యాళ్వారు అనే నామాంతరంగల విప్రనారాయణుడు ఇది శ్రీరంగ
నాథుని మేల్కొల్పు.

‘మొల్లల పరిమళముతో పభాత వాయువు విస్తూంది
తామర పాను పై నిద్రించిన అంచజంట మంచురెక్కలను జాడిస్తూ
మేల్కొంది. మకర దంష్ట్రలనుంచి విడిపించి గజేంద్రుని బాధ
పోగొట్టిన ‘శ్రీ రంగనాథా మేల్కొస్తామీ’-అని చెప్పుంది రెండవ
మేల్కొల్పు పాట. చక్కని భావాల చక్కదనాల చుక్కనే యీ గీతిక
లన్నీ

మూడవరత్నం ‘తిరుప్పావు’-గోదాదేవి తనను గోపికగా భావించుకుని ధనుర్మాసవ్రతం నిర్వహించే భావనతో పాడిన పాటలివి.
మొత్తం ముప్పది. విష్ణుచితునికి తులసికోటలో లభించి ఆతని
యింట నాటి సీతలాగా పెరిగి శ్రీరంగనాథుణ్ణి ప్రేమించి యిల్లా
లయిన మారటలచ్చి తాను కలతన వేసుకుని తీసివైచిన పూదండ
రంగనాథుని కంటమాలికగా సమర్పించిన బాల. కనుకనే యీమేకి
‘ఆముక్తమాల్యద’ అనే పేరు సార్థకమయింది. భక్తి భావన కలిగి
చేద్దై మోక్షపదమైన వాక్కును అనుగ్రహించింది కనుక ‘గోద’
అనే పేరుతో ప్రసిద్ధురైంది. ఆండాళ్, చూడిక్కొడుత్తాళ్.
కోదై అని అరవం పెర్చున్నాయి యీ తల్లికి. యీ దేవి చరిత్ర
‘ఆముక్తమాల్యద’ అనే పేరుతో మహా పబంధముగా రచించి ఆంధ్ర
వాఙ్మయానికి 6వ వ్యాలంకారం సమర్పించిన పావన జీవనుడు
శ్రీ శివరాములు.

యీ ‘తిరుప్పావు’ తమిళదేశములో ధనుర్మాసములో నేటికి
సూటిగా గామఫోన్ రికార్డుల మూలంగా కూడా వివస్తూ
ఉంటుంది. అంత బహుళ వచారం పొందిన ‘పాళురాలు’ ఇవి.
ఒకప్పుడు సంగ్రహ వాక్యాలుగా వీటిని నేను భావం మా తం తీసుకుని
తెలుగులో వాశాను. వీటికి చక్కని వ్యాఖ్య వాసి విశేషాలు వెల్ల
డించిన ‘శ్రీ చరణరేణువు’-అనే గూఢనామంగల ఆచార్యులవారు
ధన్యులు, తెలుగు భక్తజనానికి నంనపులు

ఈ పాటలు ‘అష్టపదులు’ మనం సామాన్యంగా వివే అరవం
కన్న యీ పాటలలోని అరవం హృదయంగమంగా ఉంటుంది. అరవం
ఇంత మధురంగా ఉంటుందా! అని అబ్బురపాటుతో వింటాము
ఆ దివ్యమాత నోటవచ్చిన వాణి కనుక అలా అనిపించుతుందేమో
మరి.

సూర్యోదయం అయిన తరువాత కూడా నిద్దురలేవని ఒక
ముద్దుగుమ్మను కాస్త కట్టపుగా ‘లజ్జాహీనురాలా!’ అని నంబోధించి
ఆ తల్లి ఇలా అంటుంది:

మమ్మల్ని ముందు లేపుతానన్నావు ఇంకా నిద్రపోతున్నావా!
చూడు. పెరటి తోటలోని దిగుడు బావిలో ఎరకలువలు నికసిం
చాయి నల్లకలువలు ముడుచుకున్నాయి కాషాయ వస్త్రధారులూ,
తెల్లని వెలువరున గలవారున్నా అయిన సన్న్యాసులు ఇంఖ తీర్థాల్ని
షేకం చెయ్యడానికి దేవా యాలకు వెళ్తున్నారు. మమ్మల్ని ముందుగా
లేపుతావని తియ్యగా పల్కి నిద్రపోతున్నావా సిగ్గుమాలినదానా! ఇంఖ
చక్రధరుణ్ణి, ఇతవ వనేతుణ్ణి మాధవుణ్ణి సేవించాలి లే...ఇలా
ఉంటాయి తిరుప్పావు గీతాలు.

తమిళమూలానికి పరివదర్థం, వివరణ తెలుగులో ఇచ్చి
భక్తుల శ్లోకాలూ, తమిళ పద్యాలూ, తెలుగు పద్యాలూ వాటికి
సమర్థకములుగా ఉదహరించి ‘శ్రీ చరణరేణువు’ అనే యీ వ్యాఖ్యాత
జన్మ సార్థకమైన పనిచేసి తెలుగువాణికి తమిళ సోదరి చెలువును
సంతరించి మహావకాగం చేశారు.

చక్కని భావతో చిక్కని భావాలు వివరించి ధన్యులయారు
భక్తిభావముగలవారే కాక భాషాంతర విశేషాలు తెలుసుకోవలెననే
‘జిజ్ఞాస’ కలవారుకూడా చదువదగిన రచన. వెల కొంచెం తగ్గి ప్రి
భాసుండునని అనిపించింది.

— శ్రీ యామిజాల పద్మనాభ స్వామి

1. క వి తా స్ర వం తి

[హితసహిత ప్రథమ వార్షిక సంచిక : ఖండ కావ్య సంకల

నము. క్రాస్ 1/16 - 46 పుటలు; వెల రూ 2/- దొరుకు
చోటు: గుండి వెంకటాచార్యులు, పెద్దగిద్దిదగ్గర, కామారెడ్డి -
503111.]

మిగత మి తుల రచనలు మెరుగు లేకగలవని ఆశ కలుగు
తున్నది. ఈ తడవ అచ్యుతుగూడ వృద్ధి చేస్తారనుకొంటా.

— శ్రీ మరుపూరు కోదండరామిరెడ్డి

ఈ ప్రపంచంలో వాగులు నంకలు కొన్ని కలసిఉన్నవి; అంటే -
పదముగ్గురి రచనలు చేర్చబడిఉన్నవి. ఇది హిత పాపాతి వారి వార్షిక
వివేదికా (1975) రూపమైన కవితా సంకలనం. ఆ మారుపాఠం
చిన్న కామారెడ్డి పబ్లికేషన్స్ పాపాత్యం విప్రారడం పొగడదగిన
ప్రయత్నం. ఇది కొందరికి కవితాభ్యాసంగా, మరికొందరికి దానిని
పాపలు దీర్చుకొనడంగా ఉన్నది. ఈ రచనల ప్రచురణ గణనీయము.

క్రొంచగీతం (పంశి) భావంతోటాలు చిక్కటి భాషను
చక్కటి మడికారాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నది:- “కనులకొంతుల కజ్జ
లాంటి కలుషనీరము నిండుకొనియె”; “మనసు మోడుగ మార
నంతకు”, తనలో (కసిరెడ్డి వెంకటరెడ్డి):- “నిశ్చల నిరవ
నిశీధినిలో” అని ప్రారంభిస్తారు. ఈ ప్రయోగం పేపరుకాగితం
వంటిది.

“ఉత్తుంగ తరంగాల్లాంటి నా భావోన్మేగము క్రుంకే
నూర్పులలా చప్పున చల్లారిపోయింది”; అంటే - మంచి ఊహను
చక్కటి భాషలో పొడగగలిగిన సాధకుడుగా ఉన్నారు. ఈ రెడ్డి
“చూచిండు” వంటి తెలంగాణా మాండలికాలను ధైర్యంగా ఉపయో
గించినారు. వివిధ స్యానికాలే భాషకున్నది - జీవము. కృష్ణాశీరావ
ఒకే అచ్యుతో పాతచోట్లో భాష చచ్చుబారిపోతుంది. విశ్వమిత్ర
(పెద్దలందరు విశ్వమిత్ర పదాన్ని తలదాల్చిఉంటే ఈయన దానికి
భృంగధంగం ఎందుకు చేయవలసి వచ్చిందో!) చేయి తిరిగిన వ్రాత
కాదు. భావం భాష ప్రాథంగా ఉన్నవి: “కనుమూపులకాంతి పంగీ
తంలో” “కన్నీళ్లలో పెరిగిన ఈ మధురరసాన్ని”; “నా అశ్రుపిత్త
రుదిర గీతాన్ని అనందంగా అందుకున్నాడు”; “పథవిహీనమైన బీబి
తాన్ని”; “నిరాశా శృణానంతోనుంచి చీకట్లో తడుముకొంటూ” అని
అల్లగిరిగిన ప్రాథమికలవారు. విశ్వమిత్ర ‘అవ్వేషణ’ మంచి కవితా
శిల్ప స్ఫూర్తికంగా కమ్మగా ఉన్నది. వర్ణములు ఏమో వ్రాసినారు. ఒక
రచయిత తన పేరు పైలింగునే ఇట్లా చెడగొట్టుకోవాలి? మల్లి
భార్గవం జనార్దనం-మధుసూధనం-కోటేశ్వరం-ఈ లెగకు చెందిన
వారే. శిర్డసుమము (వ్యాస్) మంచి మడికారంతో అలరారుతున్నది:
“మమతలు పల్లవింప”; “సిగ్గుకెంపులు విరివిన బుగ్గలపుడు”;
“ప్రణయభావంబు మదిలోన పరువులెత్త”; “వెలసిపోయే వెన్నెల
వెలుగులెల్ల”; “చెదరియున్నది వెన్నెల క్షీరమట్లు” మొదలైనవి
ఈయన పసన దోషలవంటి ప్రయోగాలు.

గ్రంథ స్వీకారము

- 1) విర్దోషి (నాటకము). రచన: కవిభూషణ, విద్యాన్ చిట్టా
రామకృష్ణారావు. ద్వితీయము దా. పేజీలు : 64 వెల:
రూ. 2-00. ప్రతులకు : రచయిత; సర్కిల్ పేట,
మచిలీపట్నం.
- 2) రమణీయరామామణము (ఉత్త రవాండము). కావ్యకర్త:
శ్రీ దుగ్గి శెట్టి నేంకటరమణయ్య పేజీలు: 112 ముద్రా
రూ. 5 00; ప్రతులకు : శ్రీ డి. భాస్కర్; 5/24
ప్రకాషనగర్; నెల్లూరు-2.
- 3) శిథిలాలయము (పద్యకావ్యము) రచయిత: శ్రీ చైరవరసు;
పేజీలు : 69; వెల రూ. 2 00; ప్రాప్తికాలము: శ్రీ
చైరవరసు తివికమరాపు; 7, నటరాజ గామణి గార్డన్స్
ఛెస్ట్ స్ట్రీట్; తిరువర్తూరు; మద్రాసు-19.
- 4) శ్రీ మహిళాభ్యుదయమ్ (పద్యకావ్యము) గ్రంథకర్త : శ్రీ
ఊరుబిండి వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి; పేజీలు 81;
వెల రూ. 4-00; మహిళలకు మాత్రం రూ 3-50;
ప్రతులకు : గ్రంథకర్త, శాస్త్రిశివన్; బాలాబినగర్;
నెల్లూరు 2.
- 5) పొండిచేరి గీతాలు పన్నెండు రచయిత: శ్రీ సు మనస్సు,

ఉ ప యో గ క ర మై స

స రి కొ త్ర గ్రంథములు

వ్యవసాయము - ఫిషరీ-కోళ్ల పెంపకం-అడవులు-తోటపని
ఇంజనీరింగ్-వైద్యము-వివిధ సాంకేతిక విషయములపై
గ్రంథములుగలవు. కేటలాగుఉచితం. ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

N. K. PAUL & SONS.
P. B. No 12202, Calcutta-5

పేజీలు: 20, వెల: రూపాయి; ప్రచురణ: శ్రీ అరవింద కేంద్రము; నర్సంపేట; వరంగల్ జిల్లా.

బ్రాహ్మనవాడి; ఖమ్మం-507001.

6) ఓల్గా తరంగాలు (సోవియట్ సాహితీ సమాలోచన) రచయిత: శ్రీ కాంత్, పేజీలు: 103; మూల్యం: రూ. 3-00. ప్రతులకు: ఆంధ్ర పదే అభ్యుదయ రచయితల సంఘం; మఖ్సాంమార్షి, హిమాయత్ నగర్; హైదరాబాద్ -29.

7) ప్రబోధమాల (గేయ సంపుటి) రచయిత: శ్రీ కపిరెడ్డి వెంకటరెడ్డి; పేజీలు: 34; వెల రూ. 2-00; ప్రతులకు: రచయిత; కాలేజీ ఆఫ్ ఆర్ట్స్ & సైన్స్; కామారెడ్డి-503111. విజామాబాద్ జిల్లా.

8) విమలానందభారతి (సాహిత్యమాసపత్రిక) పేజీలు: 12; విడిప్రతి 60 పై; సంపాదకుడు: శ్రీ కారుమంచి కొండలరావు; చిరునామా: సంపాదకుడు; విమలానందభారతి; బావాజిపేట; విజయవాడ-520003.

9) ఓ గులాబికవ (గేయ సంపుటి) రచన: శ్రీ మూర్తి; పేజీలు: 23; వెల: రూపాయి; ప్రతులకు: శ్రీ వై. అప్పారావు, లక్ష్మీదేవిపేట; అనకాపల్లి; విశాఖజిల్లా.

10) బండ్లమూడిమాట (పద్యకావ్యము) రచయిత: శ్రీ బండ్లమూడి సత్యనారాయణ; పేజీలు: 40; వెల రూ. 2-00 ప్రతులకు: ఇందుమతీ ప్రచురణలు; నరసింహారావుపేట; ఏలూరు-534002.

11) ది వరల్డ్, ఇండియా, ది ఎమర్జెన్సీ (ఆంగ్లగ్రంథము), రచన: శ్రీ స్వామి బాలానంద; ద్వితీయ ముద్రణ; పేజీలు 33; వెల రూ. 2=50 పై. ప్రాప్తిస్థానము: బాలానంద భక్తబ్రందం; దేవాలయంపేడి; కాకినాడ-1.

12) స్కాన్ మెస్సెంజర్ (శ్రీ వేదాంత దేశికుని హంస కంచేశం) ఆంగ్లపద్యమాలిక; రచన: శ్రీ ఎన్. రామానుజాచార్య; పేజీలు: 51; వెల రూ. 2=00. ప్రతులకు: రచయిత,

1) మహర్షి సద్గురు శ్రీ మలయాళస్వామి జీవితచరిత్ర; రచయిత: సాహిత్య శిరోమణి శ్రీ సముద్రాల లక్ష్మణయ్య పేజీలు: 424; గ్రంథంవెల: రూ. 6/-, ప్రతులకు: మేనేజరు, శ్రీ వ్యాసాశ్రమము, శ్రీ వ్యాసాశ్రమంపాస్ విరేడు మార్గం, చిత్తూరు జిల్లా.

2) శ్రీ దేవపూజా ప్రసూనములు (శతకసంపుటము); కర్త: విద్యాన్ శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులు, పేజీలు 154 వెల: రూ. 5/-, ప్రతులకు: రచయిత; రావూరిపేట, కాకినాడ=4.

3) కలిగుణ ప్రకాశిక (వెంకటేశ్వర తిళితి). రచన: కీ. తాడేపల్లి వేంకటప్రయ్యశాస్త్రి, పేజీలు: 52, నాయా (వెంకటేశ ప్రభు సువశతకము), రచన: శ్రీ తాడేపరాఘవనారాయణశాస్త్రి, పేజీలు: 16, పై రెండు కలిపున్న ఈ గ్రంథము వెల రెండు రూపాయిలు. ప్రతులకు శ్రీ కంభంపాటి పురుషోత్తం; పినపాడు, తెనాలి - గుంటూరుజిల్లా.

4) గోమాత (పద్యకావ్యము); రచయిత: శ్రీ భల్లం తిరువరాజు. పేజీలు: 63; వెల రూ. 3-50, పై. ప్రతులకు శ్రీ ఆదయభాను సత్యనారాయణరాజు; S/o జగ్గరాజు, మూలకృష్ణు; కవిటం. ప. గో. జిల్లా.

5) ఆర్ట్స్ లవర్స్ యూనియన్ (రిజిస్టర్డ్) చిత్తూరువారి రజతత్వ ప్రత్యేకసంచిక. సంపాదకులు: శ్రీ మధురాంతకరాజారాం; శ్రీ ఎన్. మునిసుందరం. ఈ సంచికలో ప్రముఖుల సందేశాలు; సభ్యుల, ప్రముఖరచయితల రచనలు సంస్థ నిర్వహించిన కార్యక్రమాల వివరాలు, ఛాయాచిత్రాల కలపు.

6) దిక్సూచి (యువలహరి ప్రసారం-1) పేజీలు 8; వివరములకు: యువలహరి; సాహిత్య సాంస్కృతికవంస్థ, నూ. వీడు-521201.

BCT

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్

75 సంవత్సరాల పైగా గృహోపధ్యములు
తయారుచేస్తున్నవారు!

- అమృతాంజనం బాధానివారిణి
తలనొప్పి, ఎర్రనొప్పులు, బెణుకులు,
జలుబు, దగ్గు, కండరాల నొప్పులకు.
- అమృతాంజన్ గ్రేప్ మిక్చరర్
పసిబిడ్డల అజీర్ణానికి, పట్టు వచ్చేటప్పుడు
కలిగే బాధలకు.
- అమృతాంజన్ డెర్మల్ ఆయింట్ మెంట్
కామర, చిట, గడ్డి వగైరాలకు.
- అమృతాంజన్ ఇన్ హేలర్
జలుబుచేసి ముక్కుదిల్చడ, శుశ్ములు
వగైరాలకు.
- ఆనోలియమ్-కోల్డ్ రిడ్
దగ్గు జలుబులను పోరడ్రోలే ఆమోచమైన
ఒక కొత్త శక్తి.
- కాలోపెన్ - బాధానివారిణి మాత్రలు
తలనొప్పి, ప్లూ, ఎర్ర నొప్పులకు

...ఇండియాలోను,
ఇతర దేశాలలోను
పేరు పొందినవి.

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్
మద్రాసు-4

మనమే ఫౌండేషన్ పుస్తకాల సంశ్లేషణ	
పుస్తకం పంపు	KLVA104M132
పుస్తకం పేరు	భారతి
తారీఖు	07 February 2025
మొదటి అడ్డు	yes
మరొక అడ్డు	yes
మొత్తం పేజీలు	69
పేజీల పైకా పేజీలు	NO
భాగం పేజీలు	CI, BCI, 2
రెండు పేజీలు	NO
తయారు చేసినవి	akshaya
పేజీలు పరిశీలించినవి	no
పాస్ చేసినవి	HEMA
పేజీలు పరిశీలించినవి	
పేజీలు పరిశీలించినవి	
పేజీలు పరిశీలించినవి	
పరిశీలించినవి	good.